

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Серія
«Видатні педагоги світу»
Випуск 7

**Микола Іванович Пирогов – видатний
хірург, педагог і громадський діяч**

(до 200-річчя від дня народження)

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК

Київ
Педагогічна думка
2011

УДК 016:929+617(092)]Пирогов
ББК 91.9:74
П 33

*Рекомендовано до друку вченою радою Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
(Протокол № 4 від 8 квітня 2011 р.)*

Упорядники:

Пономаренко Л. О., завідувач відділу наукової бібліографії ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Стельмах Н. А., науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Пєєва С. П., науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Науковий консультант і автор вступної статті

Бондар Л. С., к. пед. н., провідний науковий співробітник лабораторії історії педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України

Науковий редактор

Рогова П. І., к. і. н., с. н. с., заслужений працівник культури України, директор ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

Березівська Л. Д., д. пед. н., с. наук. співробітник, головний науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України

Добко Т. В., к. і. н., с. наук. співробітник, завідувач відділу Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

Бібліографічний редактор

Пономаренко Л. О., завідувач відділу наукової бібліографії ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Літературний редактор

Білоцерківець І. П., молодший науковий співробітник науково-редакційного відділу
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

П 33 Микола Іванович Пирогов – видатний хірург, педагог і громадський діяч : (до 200-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Стельмах Н. А., Пєєва С. П. ; наук. консультант і авт. вступ. ст. Бондар Л. С. ; наук. ред. Рогова П. І.]. – К. : Пед. думка, 2011. – 124 с. – (Сер. «Видатні педагоги світу» ; вип. 7).

ISBN 978-966-644-193-8

Сьомий випуск біобібліографічного покажчика серії «Видатні педагоги світу» присвячений науково-педагогічній, адміністративній та громадській діяльності Миколи Івановича Пирогова (1810–1881) – всесвітньо відомого хірурга, патологоанатома, педагога, просвітителя-демократа, громадського діяча, професора, члена-кореспондента Російської АН, основоположника воєнно-польової хірургії та хірургічної анатомії, професора й керівника Інституту практичної анатомії Петербурзької медико-хірургічної академії, учасника Севастопольської оборони 1854–1855 років, діяча народної освіти в Російській імперії, зокрема на українських землях, одного з реформаторів системи освіти.

У покажчику представлено бібліографію праць М. І. Пирогова, які були опубліковані впродовж 1856–2010 рр., а також дослідження, присвячені життю і діяльності вченого, що вийшли на традиційних та електронних носіях упродовж зазначеного періоду.

Покажчик адресовано вченим, аспірантам, докторантам, викладачам вищих навчальних закладів, студентам та всім, хто цікавиться науково-педагогічною спадщиною М. І. Пирогова.

УДК 016:929+617(092)]Пирогов ; ББК 91.9:74

© Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В. О. Сухомлинського

© Педагогічна думка, 2011

ISBN 978-966-644-193-8

**Микола Іванович Пирогов
(1810–1881)**

Від упорядників

З метою науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики, популяризації та втілення наукових розробок у практику діяльності навчальних закладів Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського з 2001 р. започаткувала три серії бібліографічних видань: «Видатні педагоги світу», «Академіки НАПН України» та «Ювіляри НАПН України». Біобібліографічні покажчики із серії «Видатні педагоги світу» розкривають педагогічну спадщину і творче використання ідей педагогів України та зарубіжжя, які жили і творили від найдавніших часів до сьогодення.

Сьомий випуск біобібліографічного покажчика серії «Видатні педагоги світу» присвячений науково-педагогічній, адміністративній та громадській діяльності Миколи Івановича Пирогова (1810–1881), ім'я якого тісно пов'язано з Україною. Учений здобув славу як всесвітньо відомий хірург, патологоанатом, педагог, просвітитель-демократ, громадський діяч, професор, член-кореспондент Російської академії наук, основоположник воєнно-польової хірургії та хірургічної анатомії, діяч народної освіти в Україні. Аналіз наявних бібліографічних видань показав, що бібліографія праць М. І. Пирогова та публікацій про нього недостатньо вичерпна, містить прогалини, певні недоліки та помилки, надрукована невеликим накладом, а тому з часом ці видання стали бібліографічною рідкістю. Бібліографічні покажчики про М. І. Пирогова, підготовлені Національною науковою медичною бібліотекою у 1961, 1981, 2010 рр., відображають насамперед бібліографію про діяльність вченого як хірурга, патологоанатома (див. розділ VII). Висвітленню життєвої діяльності М. І. Пирогова як педагога присвячували свої біобібліографічні посібники А. М. Геселевич, фахівці Національного музею-садиби М. І. Пирогова спільно зі співробітниками Вінницької державної обласної універсальної бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, але повного видання, в якому було б комплексно представлено освітянський аспект у житті та діяльності видатного вченого, немає.

М. І. Пирогов є одним із реформаторів системи освіти у Російській імперії у II пол. XIX ст., засновником університету в Одесі, недільних шкіл, попечителем Одеського і Київського навчальних округів, автором проекту реформи школи, в якому він заклав основи нової педагогічної системи. Для гідного вшанування пам'яті М. І. Пирогова як видатного педагога та з нагоди його 200-річного ювілею, а також зважаючи на потребу освітян у бібліографічному виданні, в якому було б комплексно і системно представлено бібліографію спадщини та внеску вченого у реформування і розвиток освіти, колектив науковців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготував цей біобібліографічний покажчик.

Видання відкриває стаття одного з дослідників діяльності М. І. Пирогова Л. С. Бондар, к. п. н., провідного наукового співробітника лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України, «Науково-педагогічна діяльність М. І. Пирогова», в якій висвітлено біографію вченого і його педагогічні погляди. Доповнює біографію перелік основних дат життя і педагогічної діяльності М. І. Пирогова, складений за прямою хронологією. Показчик налічує **903** позиції – бібліографічні описи видань з II пол. XIX ст. до 2010 р. із суцільною нумерацією. Складається посібник із 7 (семи) розділів. Для зручного та ефективного користування виданням розроблено науково-допоміжний апарат. Бібліографічний опис та скорочення слів здійснено згідно з чинними стандартами. Більшість публікацій, що увійшли до показчика, переглянуто *de visu*, непереглянуті позначено астериском (*). У бібліографічному описі документів збережено історичну графіку написання. Квадратні дужки застосовано у випадку, коли відсутня назва документа або необхідно було доповнити назву, розкрити її зміст, навести інші важливі відомості. Анотування документів здійснювалося лише в окремих випадках.

Під час підготовки показчика були використані фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інших державних бібліотек України. Також внесено бібліографічні записи з електронних каталогів Російської державної бібліотеки та Наукової бібліотеки Московського державного університету імені М. Ломоносова, Наукової електронної бібліотеки eLIBRARY.RU. Джерелами пошуку документів слугували також бібліографічні показчики, які виходили друком у різні часи на території колишнього Радянського Союзу, сучасної України, державна бібліографія України (літописи), прикнижкові та пристатейні бібліографічні списки, дисертаційні дослідження, інтернет-ресурси тощо. Матеріали бібліографічних видань, творчо використані упорядниками, розкривають масштаби та напрями досліджень спадщини М. І. Пирогова.

Показчик адресовано вченим, аспірантам, докторантам, викладачам вищих навчальних закладів, студентам та всім, хто цікавиться науково-педагогічною спадщиною М. І. Пирогова.

Науково-педагогічна діяльність М. І. Пирогова

Видатний учений і педагог, професор, член-кореспондент Російської академії наук, основоположник воєнно-польової хірургії, анатом-хірург Микола Іванович Пирогов посідає одне з найпочесніших місць у світовій науці. Він народився 13(25).XI.1810 р. в м. Москві у багатодітній (14 дітей) сім'ї. До 11 років майбутній учений навчався вдома. У 12 років хлопчика віддали до приватного пансіону В. С. Кряжева, але через матеріальні труднощі батько змушений був забрати чотирнадцятирічного сина з пансіону. Тільки завдяки друзів сім'ї лікарю, професорові Є. О. Мухіну, Миколу зараховують до Московського університету.

Не маючи й 18 років, у 1828 р. він закінчив медичний факультет, і його разом із 20 іншими студентами, які мали найкращі знання з різних спеціальностей і походили з «природних росіян», направили на два роки в Дерптський (нині Тартуський) університет для підготовки до професури. Через революційні події (1830) у Франції та інших державах юнакові довелося затриматися там на п'ять років (до 1833).

У 1832 р. М. І. Пирогов витримав іспит на звання доктора медицини й захистив дисертацію латиною. Її переклали німецькою мовою та опублікували в одному з хірургічних журналів. У 1833 р. ученого відрядили до Німеччини, де в Берлінському й Геттінгенському університетах він поглиблював свої знання і набував необхідних навичок. Через два роки, повернувшись на Батьківщину, сподівався очолювати кафедру в Московському університеті. Проте, як з'ясувалося, на цю посаду рекомендували іншого, тому М. І. Пирогов вирішив залишитись у Дерптському університеті. Тамтешній професор І. Ф. Мойєр надав йому можливість широкої хірургічної практики у своїй клініці.

Дерптський університет на той час, згідно зі статутом, був німецьким, – російські вчені мали змогу займати посади лише на кафедрі російської мови та словесності. Але завдяки рекомендації професора І. Ф. Мойєра М. І. Пирогова було обрано екстраординарним (1836), а потім ординарним професором (1837) на кафедру хірургії медичного факультету. З 1836 р. він почав читати лекції з хірургічної анатомії німецькою мовою, а через рік нею ж опублікував «Анналы (летописи) хирургического отделения» – зібрання клінічних лекцій. До 1841 р. Микола Іванович керував кафедрою в Дерптському університеті, а з 1841 по 1856 рр. він – професор госпітальної хірургічної клініки, патологічної і хірургічної анатомії Петербурзької медико-хірургічної академії, яка перебувала у військовому відомстві. За цей час видав низку наукових праць, що збагатили скарбницю світової медицини.

У 1842 р. М. І. Пирогов одружився з Катериною Дмитрівною Березіною, яка в 1846 р., після народження другої дитини, померла. У січні 1847 р. його обирають

членом-кореспондентом Академії наук біологічного відділення, а 20 квітня того ж року він отримав звання академіка Медико-хірургічної академії. У 1850 р. одружився з баронесою О. А. Бістром. Після смерті першої дружини Микола Іванович звернувся до Євангелія, якого раніше не читав, і замислився над релігійно-філософськими темами, моральним обов'язком батьків щодо майбутнього своїх дітей.

Кінець 40-х років XIX ст. М. І. Пирогов провів на Кавказі, де вперше застосував під час операції анестезування ефіром. У 1856 р. він повернувся до Петербурга, в Медико-хірургічну академію. 28 липня 1856 року у зв'язку з погіршенням здоров'я та домашніми обставинами вийшов у відставку як практик-хірург, але продовжував працювати над останнім випуском книжки «Иллюстрированная топографическая анатомия распилов, проведенных в трёх направлениях через замороженное человеческое тело» та розпочав роботу над іншою – «Начала общей военно-полевой хирургии».

Учений не залишив після себе спеціальної фундаментальної праці з педагогіки, лише статті, промови, циркуляри і звіти. Однак і в цій спадщині є багато значущих, оригінальних думок і положень, викладених людиною, розум якої був дисциплінований науковим мисленням. Засуджуючи рутинні погляди, Пирогов прагнув у вирішенні питань виховання й навчання керуватися психологією дитячого віку. У низці педагогічних статей він висунув вимогу реформи школи, а також опублікував проект реформи, який виявився демократичнішим, ніж проекти уряду. У ньому він поставив нову мету навчання й виховання, нові завдання школи, заклав основи нової педагогічної системи.

Ще в 1850 р. учений написав свою першу педагогічну статтю «Вопросы жизни», але не опублікував її, знаючи, що цензура не пропустить. І тільки в 1856 р. цю статтю було надруковано в журналі «Морской сборник». У 1856 р. указом Олександра II М. І. Пирогова було призначено попечителем Одеського учбового округу. Разом з родиною він переїхав з Петербурга до Одеси й розпочав організацію навчальної справи. У перших же своїх розпорядженнях Микола Іванович наголошував на застарілості програм і навчальних посібників, їх недостатній кількості, потребі підготовлених учительських кадрів тощо. 20 січня 1857 р. він звернувся до міністра народної освіти А. С. Норова з «Докладной запиской о ходе просвещения в Новороссийском крае и о вопиющей необходимости преобразования учебных заведений», в якій було викладено основні причини незадовільної організації освіти в окрузі. Упродовж дворічного керування округом (1856–1858) попечитель прагнув піднести значення педагогічних рад гімназій, відстоював гуманне ставлення до дітей. Він поставив питання про перетворення Рішельєвського ліцею на університет (1865). Учений вважав, що реформу університету слід проводити силами самого навчального закладу, з узгодженням вимог сучасної науки й держави, дослухаючись до громадської думки.

Микола Іванович виступав проти обов'язкових університетських занять взагалі й, зокрема, проти примусових лекцій богослов'я. У низці статей: «Чего мы желаем?» (1859), «Взгляд на общий устав наших университетов» (1861), «Замечания на проект общего устава Императорских Российских университетов» (1862),

«Университетский вопрос» (1863), «Письма из Гейдельберга» (1863–1864) він наполягав на необхідності широкого реформування університету, який насправді не є вільною, незалежною одиницею, а залишається допоміжним знаряддям у руках церкви, уряду й держави.

14 вересня 1857 р. вийшла друком стаття М. І. Пирогова «О публичных лекциях по педагогике», в якій він стверджував, що «справжній прогрес досягається одним-єдиним шляхом – шляхом виховання». На запитання: «До чого ви готуєте вашого сина?» – учений завжди відповідав: «Бути людиною». Адже основна мета педагогіки – виховання людини із загальнолюдськими рисами й пізнаннями. Одним із перших М. І. Пирогов звернув увагу на важливість розвитку в школярів людської гідності, тим самим започаткувавши гуманність, людяність у вихованні. Сам він усвідомлював: виховати таку людину занадто складно.

Ліберальна діяльність Миколи Івановича викликала незадоволення Олександра II і генерал-губернатора. Наступні три роки (1858–1861) він обіймав посаду попечителя Київського учбового округу. Його вплив на розвиток педагогічної науки й народної освіти в Російській імперії важко переоцінити. Педагогічні статті, розпорядження, видані ним за час його попечительства в Києві, увійшли до збірки «Собрание литературно-педагогических статей Н. И. Пирогова» (1858–1861), в Одесі – «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (1858).

Статті «О предметах суждений и прений педагогических советов гимназий» (1859), «Школа и жизнь» (1860) – найвизначніші праці вченого з питань виховання та освіти після «Вопросов жизни». У них автор порушує питання поліпшення навчання в школах та гімназіях, професійної підготовки вчителів, висуває вимогу єдиної, загальнодоступної школи, забезпечення наступності навчання у школах різних типів, виступає за зв'язок школи з життям. Крім названих, М. І. Пирогову належать праці: «О цели литературных бесед в гимназиях» (1860), «Замечания на отчёты морских учебных заведений за 1859 г.» (1860), «О переводных экзаменах» (1859) та багато інших. У статті «Мысли и замечания о проекте устава училищ, состоящих в ведомстве Министерства народного просвещения» (1860) викладені думки педагога про шкільну систему. Він пропонував таку: початкова дворічна школа, прогімназія (неповна середня школа) двох типів (класична, реальна) з чотирирічним курсом, гімназія теж двох типів (класична, реальна) з 3–5-річною тривалістю навчання, вища школа (університети, вищі спеціальні навчальні заклади).

Розробляючи цю систему, М. І. Пирогов велику увагу приділяв змісту навчання, його формам і методам. Він був прихильником розвиваючого навчання, вважаючи за необхідне застосовувати дидактичні принципи. Високо цінував словесні, практичні методи, але надавав перевагу наочному викладанню, виступав проти перевантаження учнів, одним із перших висунув ідею нерозривності навчання й виховання. Він високо оцінював роль учителя і ставив до нього відповідні вимоги, зокрема щодо належної підготовки та перепідготовки.

У «Докладной записке относительно просвещения евреев» (1857), поданій Міністерству народної освіти (А. С. Норову), Микола Іванович пропонує проект реформи єврейської освіти, виступаючи за необхідність морально-релігійного

виховання в середній школі, зближення єврейського населення з християнським. За його сприяння в Одесі виходили два єврейських журнали.

Недільні школи в Україні створювалися за безпосередньої участі М. І. Пирогова. Перша була відкрита в 1859 р. при Київському дворянському училищі на Подолі після того, як професор П. В. Павлов звернувся до М. І. Пирогова з відповідними заявами студентів. Без згоди генерал-губернатора Микола Іванович дав такий дозвіл, чим викликав незадоволення міністра освіти. Це стало однією з причин звільнення педагога з посади попечителя Київського учбового округу. І. І. Слепушкін (завідувач недільної школи на Подолі) підкреслював, що Пирогов зміцнив становище недільних шкіл у Києві й «полегшив їх появу в інших містах». Учений не лише сприяв їх відкриттю, а й виступив на захист у статті «О воскресных школах» (1863).

13 березня 1861 р. М. І. Пирогов був звільнений з посади, і близько року він прожив у садибі Вишня Подільської губернії. З 1862 по 1866 рр. у Німеччині Микола Іванович був керівником молодих російських учених, відряджених до цієї країни для підготовки до професури. Його хвилювали питання підготовки наукових і викладацьких кадрів не лише за кордоном, а й у Росії. Він виклав свої міркування з цієї проблеми в «Университетском вопросе» (1863), «Письмах из Гейдельберга» (1863–1864), у кореспонденціях Міністерству народної освіти. Але після доповіді міністра народної освіти Д. А. Толстого на ім'я царя (17 червня 1866 р.) М. І. Пирогова було звільнено з мотивацією: перебування за кордоном «не є суттєво необхідним для наших професорських кандидатів». Повернувшись на Батьківщину (1866), учений знову оселився у своїй садибі Вишня під Вінницею, де присвятив свій час сільському господарству та медицині. У 1870 р. під час франко-пруської війни Товариство Червоного Хреста викликало Миколу Івановича для обговорення воєнно-санітарних питань. Він відвідав заклади Німеччини, Лотарингії, Ельзасу. У 1877–1878 рр. був військовим лікарем.

Остаточо підірвавши своє здоров'я, М. І. Пирогов назавжди оселився в садибі Вишня. З 1879 по 1881 рр. він написав мемуари «Вопросы жизни. Дневник старого врача», що становлять перший том його творів, виданих у 1887 р. Як стверджує В. П. Чорний, усього ним було написано 1300 книжок і статей на медичні та педагогічні теми, близько 100 великих (7 монографій) і середніх за обсягом наукових творів, майже половина з яких – педагогічні праці (24 статті, понад 20 «Циркулярів»).

Помер М. І. Пирогов 23 листопада 1881 р. Його набальзамоване тіло зберігається в склепі-усипальниці церкви Миколи Чудотворця в музеї-садибі Вишня.

Він був просвітником нового типу, який вписав славу сторінку в історію вітчизняної педагогіки.

*Л. С. Бондар,
к. п. н., провідний науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України*

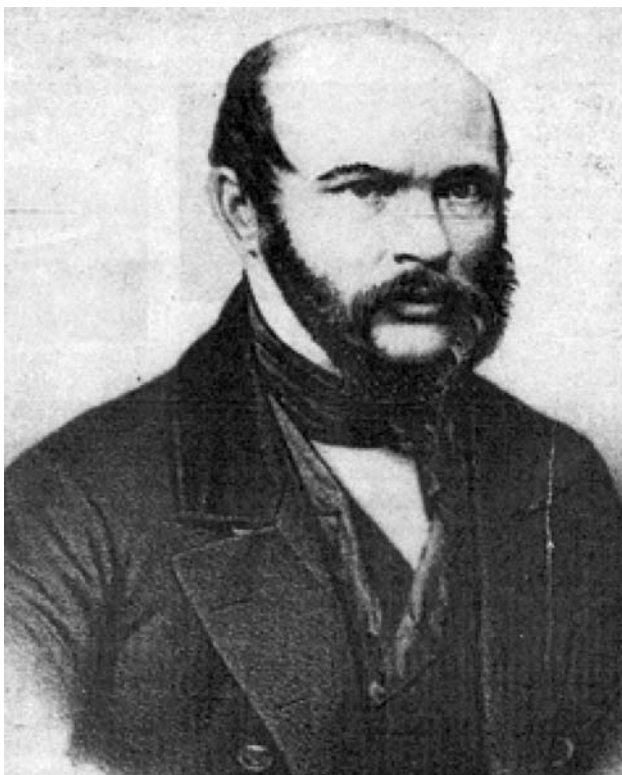
ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ М. І. ПИРОГОВА

1810, 13 (25) листопада	– народився М. І. Пирогов у Москві в сім'ї військовослужбовця
1822–1824	– навчався в приватному пансіоні В. С. Кряжева
1824–1828	– студент медичного факультету Московського університету
1828	– склав іспити і був зарахований до професорського інституту при Дерптському університеті
1828–1831	– навчався в професорському інституті при Дерптському університеті
1829	– провів дослідження «Что наблюдается при операциях перевязки больших артерий?», за яке отримав золоту медаль
1831–1835	– державна служба в Дерптському університеті
1832, 31 серпня	– захистив докторську дисертацію, присвячену перев'язці черевної аорти
1833–1835	– перебував у закордонному відрядженні в Німеччині (м. Берлін та м. Геттінген), де поглиблював свої знання
кінець 1835– початок 1836	– працював у Петербурзьких лікарнях, читав лікарям курс хірургічної анатомії
1836, 9 березня	– затверджений професором теоретичної і практичної хірургії Дерптського університету
1837–1839	– опубліковані « Анналы хирургического отделения клиники Имп. Дерптского университета » (у 2-х томах) і « Хирургическая анатомия артериальных стволов и фасций »
1838, лютий – червень	– перебував у Парижі з метою ознайомлення зі станом хірургії та анатомії, відвідував лекції видатних хірургів, клініки й анатомічний театр
1840, жовтень	– призначений професором Петербурзької медико-хірургічної академії
1840	– вийшла монографія « О перерезке Ахиллова сухожилия в качестве оперативно-ортопедического лечебного средства »
1841	– за працю «Хирургическая анатомия артериальных стволов и фасций» отримав Демидівську премію Академії наук; – створив і очолив шпитальну хірургічну клініку Петербурзької медико-хірургічної академії; одночасно був головним лікарем хірургічного відділення Другого військово-сухопутного шпиталю, директором з технічної частини Санкт-Петербурзького інструментального заводу

1842	– одружився з К. Д. Березіною
1843–1848	– опублікований перший російський посібник з анатомії «Полный курс прикладной анатомии человеческого тела, с рисунками (анатомия описательно-физиологическая и хирургическая)» (лише 12 випусків)
1844	– за працю «Полный курс прикладной анатомии человеческого тела, с рисунками (анатомия описательно-физиологическая и хирургическая)» отримав Демидівську премію Академії наук
1846	– зайняв посаду директора створеного при Медико-хірургічній академії Інституту практичної анатомії
1846, 25 січня	– смерть дружини К. Д. Березіної
1846, березень–жовтень	– перебував за кордоном у Європі
1846	– вийшла книга «Анатомические изображения человеческого тела, назначенные преимущественно для судебных врачей. С атласом»
1847, січень	– обраний членом-кореспондентом Російської Академії наук біологічного відділення
1847, 14 лютого	– провів першу операцію під ефірним наркозом
1847, 20 квітня	– отримав звання академіка Медико-хірургічної академії
1847, 8 червня	– виїхав на Кавказький театр воєнних дій, де вперше у військово-польовій хірургії використав крохмальну нерухому пов'язку при переломах кінцівок
1847, грудень	– повернувся до Петербурга
1847	– вийшла монографія «Наблюдения над действием эфирных паров как болеутолятельного средства в хирургических операциях»
1848	– працював у Петербурзі під час епідемії холери
1849	– вийшли друком «Отчет о путешествии по Кавказу», «Патологическая анатомия азиатской холеры» (атлас)
1850	– одружився з баронесою О. А. Бістром
1850	– за монографію «Патологическая анатомия азиатской холеры» отримав Демидівську премію Академії наук
1852	– обраний членом-кореспондентом Петербурзької Академії наук

1852–1859	– виходили випуски «Иллюстрированной топографической анатомии распилов, проведенных в трех направлениях через замороженное человеческое тело»
1854, жовтень– 1855, червень	– під час Кримської війни двічі виїжджав на театр воєнних дій і безпосередньо брав участь в обороні Севастополя, в організації медичного забезпечення бойових дій і в лікуванні поранених. Був ініціатором залучення сестер милосердя до догляду за пораненими на фронті
1854	– вперше була накладена в польових умовах гіпсова пов'язка
1855, 12 січня	– обраний почесним членом Московського університету
1855, 17 січня	– обраний почесним членом Харківського університету
1855, 22 квітня	– обраний почесним членом Київського університету
1856, 5 травня	– надрукована стаття «Вопросы жизни» в «Морском сборнике»
1856, травень	– подав заяву про звільнення з Медико-хірургічної академії
1856, 28 липня	– вийшов у відставку як хірург-практик
1856, 3 вересня	– прийняв пропозицію зайняти посаду попечителя Одеського учбового округу
1856, листопад	– залишає посаду директора з технічної частини Санкт-Петербурзького інструментального заводу
1857, 20 січня	– звернувся до міністра народної освіти А. С. Норова з «Докладной запиской о ходе просвещения в Новороссийском крае и о вопиющей необходимости преобразования учебных заведений» , в якій обґрунтував необхідність перетворення Одеського ліцею на університет
1857, 14 вересня	– написав «О публичных лекциях по педагогике» (лист П. А. Вяземському)
1858, 18 липня	– призначений попечителем Київського учбового округу
1858	– вийшло друком «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (з портретом автора)
1859	– опублікував статті «Чего мы желаем?» (перше дослідження з університетського питання) та «О предметах суждений и прений педагогических советов гимназий»
1860	– за працю «Иллюстрированная топографическая анатомия распилов, проведенных в трех направлениях через замороженное человеческое тело» («Льодова анатомія») отримав Демидівську премію

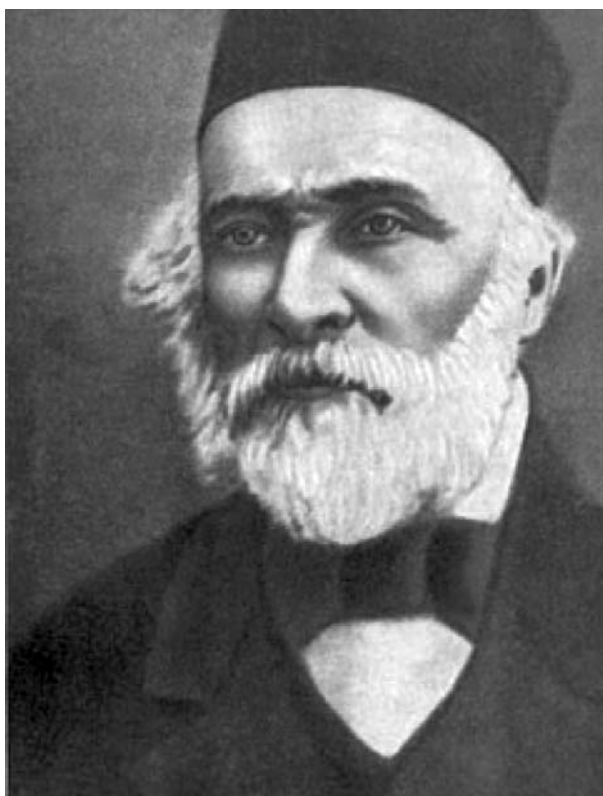
1860	– надруковано статті « Мысли и замечания о проекте устава училищ, состоящих в ведомстве Министерства народного просвещения » та « Школа и жизнь »
1861, 17 березня	– звільнився з посади попечителя за станом здоров'я; переїхав у село Вишня Вінницької обл.
1861, 15 квітня	– вийшло друком перше « Собрание литературно-педагогических статей Н. И. Пирогова... »
1862–1866	– перебував у Німеччині як керівник молодих російських вчених, які були направлені за кордон для підготовки до професорсько-викладацької діяльності
1863	– опублікована стаття Міністерством народної освіти « Университетский вопрос » у вигляді окремої брошури під назвою «Дополнение к замечаниям на проект общего устава императорских российских университетов. Университетский вопрос Н. И. Пирогова»; – написана стаття « О воскресных школах »
1864	– вийшли друком у Німеччині (м. Лейпциг) « Основы общей военно-полевой хирургии » (нім. мовою)
1865, серпень	– обраний почесним доктором Віденського університету
1865–1866	– видані в двох томах « Начала общей военно-полевой хирургии » (рос. мовою)
1866–1881	– проживав у своєму маєтку в селі Вишня під Вінницею
1870	– виїжджав консультантом з воєнної медицини на місця воєнних дій під час франко-пруської війни
1871	– опублікував « Отчет о посещении военно-санитарных учреждений в Германии, Лотарингии и Эльзасе в 1870 году »
1877, вересень	– виїжджав на місця воєнних дій під час русько-турецької війни
1878, березень– 1879	– опублікував працю « Военно-врачебное дело и частная помощь на театре войны в Болгарии и в тылу действующей армии в 1877 и 1878 годах » у двох частинах
1879–1881	– працював над мемуарами « Вопросы жизни. Дневник старого врача »
1881, 24–26 травня	– відбулося вшанування М. І. Пирогова в Москві, присвячене 50-річній науковій, педагогічній і громадській діяльності; ученому присвоєно звання «Почетного громадянина Москви»
1881, 23 листопада (5 грудня)	– М. І. Пирогов помер у своєму маєтку в селі Вишня. Тіло його було забальзамоване і перенесене до склепу, який розташований нині на території Національного музею-садиби М. І. Пирогова у Вінниці

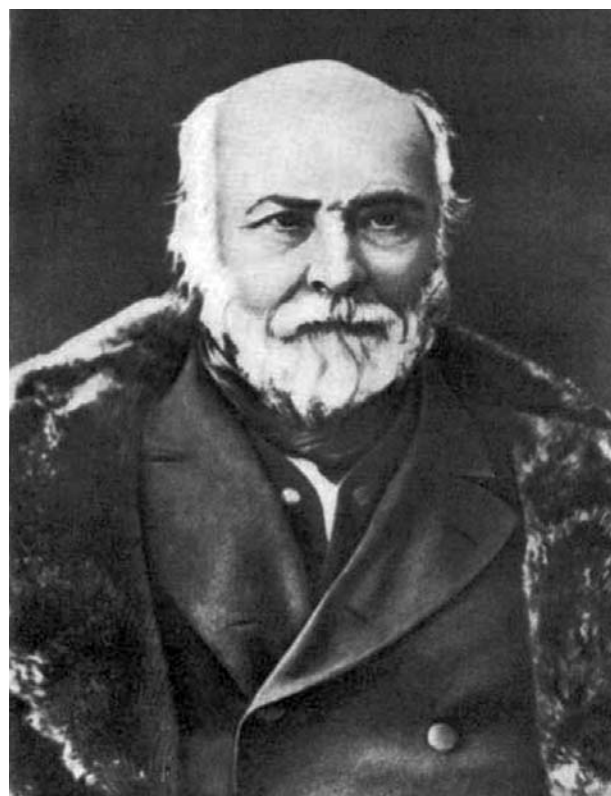
Портрет, 1852

*Портрет М. І. Пирогова у період
київського попечительства*

Портрет, 1869

Портрет, 1878

РОЗДІЛ І. ТВОРИ М. І. ПИРОГОВА

1.1. Зібрання творів

1. Собрание сочинений : в 8 т. / [изд. ... подгот. редкол. в составе А. Н. Бакулева, А. А. Вишневого, А. М. Геселевича и др.]. – М. : Медгиз, 1957–1962.

Т. 1 : Труды по экспериментальной и клинической хирургии (1832–1840) / [ред. 1-го тома И. Г. Руфанов ; сост. А. М. Геселевич]. – М. : Медгиз, 1957. – 234, [3] с., [7] л. ил. : ил. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Т. 2 : Труды по клинической хирургии (1837–1839) / [ред. 2-го тома И. Г. Руфанов ; сост. А. М. Геселевич]. – М. : Медгиз, 1959. – 620, [3] с. : рис. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Т. 3 : Труды по экспериментальной, оперативной и военно-полевой хирургии (1847–1854) / [ред. 3-го тома А. Н. Максименков ; сост.: П. Б. Ависов, Н. П. Бисенков, Е. А. Дыскин, С. С. Михайлов]. – М. ; Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1959. – 533, [1] с. : рис., табл. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Т. 4 : Труды по патологической анатомии и клинической хирургии (1849–1855) / [ред. 4-го тома И. В. Давыдовский и И. Г. Руфанов ; сост. А. М. Геселевич и М. М. Левит]. – М. : Медгиз, 1960. – 571, [1] с. : рис. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Т. 5 : Начала общей военно-полевой хирургии, ч. 1. Севастопольские письма / [ред. 5-го тома С. А. Семека и С. А. Русанов ; сост. Я. И. Акодус]. – М. : Медгиз, 1961. – 638, [2] с. : рис. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Т. 6 : Начала общей военно-полевой хирургии, ч. 2 (1866). Севастопольские письма (1850–1855) / [ред. 6-го тома С. А. Семека и С. А. Русанов ; сост. Я. И. Акодус]. – М. : Медгиз, 1961. – 466, [2] с., [1] л. портр. : рис. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Из содерж.: **Севастопольские письма Н. И. Пирогова и его письма, относящиеся к Крымской войне** : Письма к жене, А. А. Пироговой ; О Крестовоздвиженской общине : (из письма к Э. Ф. Раден), Вишня, 27 февраля 1876 г.

Т. 7 : Труды по военной медицине и военно-полевой хирургии (1871–1879) / [ред. 7-го тома С. А. Семека ; ред.-сост. А. М. Геселевич]. – М. : Медгиз, 1960. – 640, [2] с. : рис. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Т. 8 : Труды по профилактической медицине. Судебно-медицинские заключения. Автобиографические произведения (1869–1881) / [ред. 8-го тома Б. Д. Петров ; сост. В. М. Корнеев]. – М. : Медгиз, 1962. – 433, [2] с. : ил. – Коммент. к трудам Н. И. Пирогова.

Из содерж.: **Автобиографические произведения Н. И. Пирогова** : Письмо к И. В. Бертенсону, 27 декабря 1880 г. ; Речь в Московском университете 24 мая 1881 г. ; Вопросы жизни. Дневник старого врача, писанный исключительно для самого себя, но не без задней мысли, что может быть когда-нибудь прочтет и кто другой, 5 ноября 1879 – 22 октября 1881.

1.2. Вибрані твори

1858

2. Собрание литературных статей Н. И. Пирогова : съ портретомъ автора / наданіе редакторовъ В. А. Богдановскаго и А. Георгіевскаго. – Одесса : Въ городской тип., 1858. – 81 с. – Посвящается Одесскому учебному округу.

Содерж.: Вопросы жизни : (отрывокъ изъ забытыхъ бумагъ, выведенный на светъ неофициальными статьями Морского Сборника о воспитаніи) ; Новоселье лица : речь, произнесенная г-мъ попечителемъ Одесскаго учебнаго округа, Н. И. Пироговымъ, на торжественномъ акте Ришельевского лица, 1-го Сентября 1857 г. ; Одесская Талмудь-Тора ; Быть и казаться ; Нужно ли сечь детей и сечь въ присутствіи другихъ детей?

1861

3. Собрание литературно-педагогическихъ статей Н. И. Пирогова, вышедшихъ въ управленіе его Кіевскимъ учебнымъ округомъ (1858–1861) : съ портретомъ Автора : дано съ учебно-благотворительной целью. – К. : Въ университетской тип., 1861. – 252 с., [1] л. портр.

Содерж.: Чего мы желаемъ? : (отрывокъ изъ статьи: Школа и жизнь) ; О предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій ; Школа и жизнь : (отрывокъ изъ вариаций на ту же тему) ; О цели литературныхъ беседъ въ гимназіяхъ ; Замечанія на отчеты морскихъ учебныхъ заведеній за 1859 годъ ; Мысли и замечанія о проекте устава училищъ, состоящихъ въ ведомстве Министерства Народнаго Просвещенія ; Отчетъ о следствіяхъ введенія по Кіевскому учебному округу правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій ; Объ уставе новой гимназіи, предполагаемой проектомъ преобразования морскихъ учебныхъ заведеній ; Взглядъ на общій уставъ нашихъ университетовъ ; *Речи, сказанныя Н. И. Пироговымъ* : При прощаніи его съ Кіевскимъ учебнымъ округомъ ; При прощаніи его съ студентами Университета Св. Владиміра ; При прощаніи его съ г. Кіевомъ ; При посещеніи имъ, на пути въ деревню, Бердичевскаго Казеннаго Еврейскаго училища 2-го разряда.

Основныя начала правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій Кіевскаго учебнаго округа.

1887

4. Сочиненія Н. И. Пирогова : [в 2 т.]. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1887.

Т. 1. – 525 с. : портр. – Прил.

Содерж.: Вопросы жизни. Дневникъ стараго врача, писанный исключительно для самого себя, но не безъ задней мысли, что, можетъ быть, когда-нибудь прочтеть и кто другой, 5 ноября 1879 – 22 октября 1881.

Т. 2 : [Статьи и заметки, 1858–1863]. – 554 с. : портр. – Прил.

Содерж.: Вопросы жизни : отрывки изъ забытыхъ бумагъ, выведенный на светъ неофициальными статьями «Морского Сборника» о воспитаніи ; Новоселье лица : речь, произнесенная г-мъ попечителемъ одесскаго учебнаго округа, Н. И. Пироговымъ, на торжественномъ акте Ришельевского лица, 1-го сентября 1857 года ; Одесская талмудь-тора ; Быть и казаться ; Нужно ли сечь детей, и сечь въ присутствіи другихъ детей? ; Чего мы желаемъ? : отрывокъ изъ статьи: «Школа и жизнь» ; Университетскій вопросъ ; О воскресныхъ школахъ ; По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границую, Гейдельбергъ, 3-го (15-го) октября 1863 г. ; [По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границую, Гейдельбергъ], 12-го (24-го) января 1864 г. ; О предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій ; Школа и жизнь : (отрывокъ изъ вариаций на ту же тему) ; О цели литературныхъ беседъ въ гимназіяхъ ; Замечанія на отчеты морскихъ учебныхъ заведеній за 1859 годъ ; Мысли и замечанія о проекте устава училищъ, состоящихъ въ ведомстве министерства народнаго просвещенія ; Отчетъ о следствіяхъ введенія по кіевскому учебному округу правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій ; Объ уставе новой гимназіи, предполагаемой проектомъ преобразования морскихъ учебныхъ заведеній ; Взглядъ на общій уставъ нашихъ университетовъ ; *Речи,*

сказанныя Н. И. Пироговымъ : При прощаніи его съ кievскимъ учебнымъ округомъ ; При прощаніи его съ студентами университета св. Владиміра ; При прощаніи его съ г. Кіевомъ ; При посещеніи имъ, на пути въ деревню, бердичевского казеннаго еврейскаго училища 2-го разряда.

Изъ подольской губерніи : Разговоръ мирового посредника о крестьянскомъ деле съ любопытнымъ и недовольнымъ : с примеч. ред. газ. «День» ; Изъ циркуляровъ Н. И. Пирогова по управленію кievскимъ учебнымъ округомъ, 1858–1861 гг. ; Письмо Н. И. Пирогова къ бар. Э. Ф. Радень, 27 февраля 1876 г.

1900

5. Сочиненія Н. И. Пирогова : [в 2 т.]. – 2-е изд. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1900.

Т. 1 : [Статьи и заметки, 1858–1863]. – 552 с. : портр. – Прил.

Содерж.: Вопросы жизни : отрывки изъ забытыхъ бумагъ, выведенныхъ на светъ неофициальными статьями «Морского Сборника» о воспитаніи ; Новоселье лица : речь, произнесенная г-мъ попечителемъ одесскаго учебнаго округа, Н. И. Пироговымъ, на торжественномъ акте Ришельевского лица, 1-го сентября 1857 года ; Одесская талмудъ-тора ; Быть и казаться ; Нужно ли сечь детей, и сечь въ присутствіи другихъ детей? ; Чего мы желаемъ? : отрывокъ изъ статьи: «Школа и жизнь» ; Университетскій вопросъ ; О воскресныхъ школахъ ; По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границею, Гейдельбергъ, 3-го (15-го) октября 1863 г. ; [По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границею, Гейдельбергъ,] 12-го (24-го) января 1864 г. ; О предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій ; Школа и жизнь : (отрывокъ изъ вариаций на ту же тѣму) ; О цели литературныхъ беседъ въ гимназіяхъ ; Замечанія на отчеты морскихъ учебныхъ заведеній за 1859 годъ ; Мысли и замечанія о проекте устава училищъ, состоящихъ въ ведомстве Министерства народнаго просвещенія ; Отчетъ о следствіяхъ введенія по кievскому учебному округу правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій ; Объ уставе новой гимназіи, предполагаемой проектомъ преобразования морскихъ учебныхъ заведеній ; Взглядъ на общій уставъ нашихъ университетовъ ; **Речи, сказанныя Н. И. Пироговымъ** : При прощаніи его съ кievскимъ учебнымъ округомъ ; При прощаніи его съ студентами университета св. Владиміра ; При прощаніи его съ г. Кіевомъ ; При посещеніи имъ, на пути въ деревню, бердичевского казеннаго еврейскаго училища 2-го разряда.

Изъ подольской губерніи : Разговоръ мирового посредника о крестьянскомъ деле съ любопытнымъ и недовольнымъ : с примеч. ред. газ. «День» ; Изъ циркуляровъ Н. И. Пирогова по управленію кievскимъ учебнымъ округомъ, 1858–1861 гг. ; Письмо Н. И. Пирогова къ бар. Э. Ф. Радень, 27 февраля 1876 г.

Т. 2 : [Вопросы жизни. Дневникъ стараго врача, писанный исключительно для самого себя, но не безъ задней мысли, что, можетъ быть, когда-нибудь прочтетъ и кто другой, 5 ноября 1879 – 22 октября 1881]. – 525 с. : портр.

1910

6. Сочиненія Н. И. Пирогова : [в 2 т.] : издание въ память столетія со дня рожденія Николая Ивановича Пирогова, 1810 – 13 Ноября – 1910 / [авт. предисл. С. Я. Штрайхъ]. – К. : Изд. Пироговскаго т-ва, 1910.

Т. 1 : Педагогическія и публицистическія статьи. – 962 стб., [3] с. : портр.

Содерж.: **Автобіографія Н. И. Пирогова** : Письма къ І. В. Бертенсону ; Письма къ Е. Н. Огонь-Догановской.

Отдель І : Статьи общепедагогическія : Вопросы жизни : отрывокъ изъ забытыхъ бумагъ, выведенный на светъ неофициальными статьями Морского Сборника о

воспитаніи : первая редакція ; Новоселье лицея : речь на торжественномъ акте Ришельевскаго лицея въ Одессе, 1 сентября 1857 года ; Быть и казаться ; Нужно ли сечь детей, и сечь въ присутствіи другихъ детей? ; О предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій ; Основныя начала правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій Кіевскаго учебнаго округа ; Школа и жизнь : (отрывокъ изъ варіацій на ту же тему) ; О цели литературныхъ беседъ въ гимназіяхъ ; Замечанія на отчеты морскихъ учебныхъ заведеній за 1859 годъ ; Мысли и замечанія о проекте устава училищъ, состоящихъ въ ведомстве Министерства Народнаго Просвещенія ; Отчетъ о следствіяхъ введенія по Кіевскому учебному округу правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій ; Объ уставе новой гимназій, предполагаемой проектомъ преобразования морскихъ учебныхъ заведеній ; Замечанія на проектъ устава общеобразовательныхъ учебныхъ заведеній и на проектъ общаго плана устройства народныхъ училищъ ; О воскресныхъ школахъ ; **Циркуляры по Одесскому округу** : Циркулярное предложеніе гг. директорамъ училищъ Одесск. уч. округа ; О телесныхъ наказаніяхъ ; О методахъ преподаванія ; **Циркуляры по Кіевскому округу** : Преподаваніе закона Божія ; О наглядномъ обученіи ; О наказаніяхъ учениковъ ; О преподаваніи географіи ; Задачи учителя въ школе ; Взаимоотношенія учителей ; Образование и воспитаніе ; О врачахъ педагогахъ.

Отдель II : Статьи о высшей школе : Чего мы желаемъ? : отрывокъ изъ статьи: «Школа и жизнь» ; Взглядъ на общій уставъ нашихъ университетовъ ; Замечанія на проектъ общаго устава Императорскихъ Россійскихъ университетовъ ; Университетскій вопросъ ; **Письма из Гейдельберга** : Извлеченіе изъ письма, 24 марта (5 апреля) 1863 г. ; По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границей, 3-го (15-го) октября 1863 г. ; [Письмо третье], 13-го (25-го) ноября 1863 г. ; По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границею, 12 (24 января) 1864 года.

Кафедра географіи въ университетахъ : записка объ открытіи и учрежденіи кафедры географіи при университетахъ ; О преобразованіи Одесскаго лицея въ университетъ.

Отдель III : Статьи публицистическія и речи : **Письма мирового посредника** : Письмо изъ Каменецъ-Подольской губерніи мирового посредника Винницкаго уезда ; Разговоръ мирового посредника о крестьянскомъ деле съ любопытнымъ и недовольнымъ ; **Письма къ баронессе Э. Ф. Раденъ** : О христіанской любви. О юго-западномъ крае ; О воспитаніи и обученіи. О крестьянахъ и помещикахъ ; О великой княгине Елене Павловне. О Крестовоздвиженской общине сестеръ милосердія. О женскомъ вопросе.

Докладная записка относительно образованія евреевъ ; Одесская талмудъ-тора ; **Письма къ редакторамъ еврейскихъ журналовъ** : Письмо къ редактору «Разсвѣта», 14 ноября 1860 г. ; Письмо къ редактору «Гамелица» ; Письмо къ редактору «Разсвѣта», 24 февраля 1861 г. ; **Письма о печати и цензуре** : Письмо къ петербургскимъ студентамъ ; Письмо редакторамъ «Одесскаго Вестника» ; Заметка о цензуре ; Изъ письма къ Е. П. Ковалевскому ; Письмо къ Е. Н. Ахматовой.

О достоинствѣ профессора : письмо къ генералу Анненкову.

Речи при прощаніи съ Одессой : При прощаніи съ ученымъ сословіемъ ; При прощаніи съ еврейскимъ обществомъ ; **Речи при прощаніи съ Кіевомъ**: При прощаніи съ Кіевскимъ учебнымъ округомъ ; При прощаніи со студентами университета св. Владиміра ; При прощаніи съ Кіевомъ ; **Речи на юбилее въ Москвѣ**: При встрече на вокзалѣ ; На обеде въ университетѣ ; На обеде въ благородномъ собраніи.

IV : Приложение : Вопросы жизни : отрывокъ изъ забытыхъ бумагъ, выведенный на свѣтъ неофициальными статьями «Морскаго Сборника» о воспитаніи : вторая редакція.

Т. 2. – 682 стб. : портр. – Примеч.

Содерж.: Вопросы жизни. Дневник старого врача, писанный исключительно для самого себя, но не безъ задней мысли, что, может быть, когда-нибудь прочтеть и кто другой ; Стихотворенія Н. И. Пирогова.

1914

7. Сочиненія Н. И. Пирогова : [в 2 т.] / [авт. предисл. С. Штрайхъ]. – 2-е юбилейное изданіе, значительно доп. – К. : Изд. Пироговскаго товарищества, 1914–1916.

Т. 1 : съ 2 портретами автора. – К. : Изд. Пироговскаго товарищества, 1914. – 1010 стб., [3] с. : портр. – Примеч.

Содерж.: **Отдель I : Статьи педагогическія** : Вопросы жизни : отрывокъ изъ забытыхъ бумагъ, выведенный на светъ неофициальными статьями Морскаго Сборника о воспитаніи : первая редакція ; Вопросы жизни : вторая редакція ; Новоселье лица : речь на торжественномъ акте Ришельевскаго лица въ Одессе, 1 сентября 1857 года ; Одесская талмудъ-тора ; Быть и казаться ; Нужно ли сечь детей, и сечь въ присутствіи другихъ детей? ; Чего мы желаемъ? : (отрывокъ изъ статьи: «Школа и жизнь») ; О предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій ; Правила о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій Кіевскаго учебнаго округа ; Школа и жизнь : (отрывокъ изъ варіацій на ту же тему) ; О цели литературныхъ беседъ въ гимназіяхъ ; Мысли и замечанія о проекте устава училищъ, состоящихъ въ ведомстве Министерства Народнаго Просвещенія ; Замечанія на отчеты морскихъ учебныхъ заведеній за 1859 годъ ; Отчетъ о следствіяхъ введенія по Кіевскому учебному округу правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій ; Объ уставе новой гимназіи, предполагаемой проектомъ преобразования морскихъ учебныхъ заведеній ; Взглядъ на общій уставъ нашихъ университетовъ ; Замечанія на проектъ устава общеобразовательныхъ учебныхъ заведеній и на проектъ общаго плана устройства народныхъ училищъ ; Замечанія на проектъ общаго устава Императорскихъ россійскихъ университетовъ ; Университетскій вопросъ ; *Письма из Гейдельберга* : Извлечение изъ письма, 5 апреля (24 марта) 1863 г. ; По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границей, Гейдельбергъ, 3 (15) октября 1863 г. ; [Письмо от] 13-го (25-го) ноября 1863 г. ; [По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границей], 12 (24 января) 1864 года.

О воскресныхъ школахъ.

Циркуляры по Одесскому округу : Циркулярное предложеніе гг. директорамъ училищъ одесскаго учебнаго округа ; О телесныхъ наказаніяхъ ; О методахъ преподаванія ; **Циркуляры по Кіевскому округу** : О педагогическихъ советахъ ; О преподаваніи закона Божія ; О наглядномъ обученіи ; О педагогическихъ советахъ ; О преподаваніи закона Божія ; Меры нравственныя ; О преподаваніи географіи ; О преподаваніи исторіи ; Нравственныя меры ; Взаимоотношенія учителей ; Необходимость воспитательнаго элемента въ преподаваніи ; О мерахъ исправленія въ гимназіяхъ ; О переводныхъ экзаменахъ въ гимназіяхъ ; Программы и правила для женскихъ пансіоновъ ; О наглядномъ обученіи ; О педагогическихъ советахъ ; О пансіонахъ и ученическихъ квартирахъ ; Объ отметкахъ и экзаменахъ ; О врачахъ-педагогахъ ; О советскихъ совещаніяхъ ; **По поводу статей Ф. В. Булгарина** : Письмо къ академику П. Н. Фусу ; Письмо къ генералу Анненкову.

О «Вопросахъ жизни» : письмо къ великому князю Константину Николаевичу ; Предложеніе совету Ришельевскаго лица ; Докладная записка о ходе просвещенія въ Новороссійскомъ крае и о вопіющей необходимости преобразования учебныхъ заведеній ; О сдаче студентамъ театра для представленія : письмо къ графу А. Г. Строганову ; О реформе еврейскаго образованія : письмо къ А. С. Норову ; Докладная записка относительно образованія евреевъ ; О преобразованіи Одесскаго лица въ университетъ ; О коммерческомъ образованіи ; О музыкальныхъ концертахъ въ лицее : письмо

къ графу А. Г. Строганову ; Докладная записка объ изысканіи средствъ къ отстраненію столкновеній, встречающихся между студентами и местной полиціею или лицами военнаго ведомства ; О помощи студентамъ : письмо къ редакторамъ «Разсвѣта» и «Спб. Ведомостей» ; О профессорскихъ кандидатахъ : письмо къ А. А. Арцимовичу ; О детскомъ журнале : письмо къ Е. Н. Ахматовой ; Записка объ открытіи и учрежденіи кафедры географіи при университетахъ.

Отдѣль II : Публицистика, речи, письма : Письма мирового посредника : Письмо изъ Каменецъ-Подольской губерніи мирового посредника Винницкаго уезда ; Разговоръ мирового посредника о крестьянскомъ деле съ любопытнымъ и недовольнымъ ; **Письма къ баронессе Э. Ф. Раденъ :** О христіанской любви. О юго-западномъ крае ; О воспитаніи и обученіи. О крестьянахъ и помещикахъ ; О великой княгинѣ Еленѣ Павловнѣ. О Крестовоздвиженской общинѣ сестеръ милосердія. О женскомъ вопросе ; **Письма о печати и цензуре :** Секретное представленіе министру нар. просвѣщенія о цензуре ; О передаче «Одесскаго Вестника» Лицею ; О пользе печати ; О передаче «Одесскаго Вестника» Лицею ; Письмо редакторамъ «Одесскаго Вестника» ; О передаче «Одесскаго Вестника» Лицею ; Объ обязанностяхъ цензуры ; О задачахъ цензуры ; **Письма о еврейской печати :** О разрешеніи «Разсвѣта» : письмо къ А. С. Норову ; Письмо къ редактору «Разсвѣта», 14 ноября 1860 г. ; Письмо къ редактору «Гамелица».

Письмо о еврейскомъ вопросе ; О задачахъ археологіи : докладъ въ обществѣ исторіи и древностей.

Речи при прощаніи съ Одессой : При прощаніи съ ученымъ сословіемъ ; При прощаніи съ еврейскимъ обществомъ ; **Речи при прощаніи съ Кіевомъ :** При прощаніи съ Кіевскимъ учебнымъ округомъ ; При прощаніи со студентами университета св. Владиміра ; При прощаніи съ г. Кіевомъ ; При посещеніи Бердичевскаго казеннаго еврейскаго училища 2 разряда ; **Речи на юбилее въ Москвѣ:** При встрече на вокзалѣ ; На обѣдѣ въ университетѣ ; На обѣдѣ въ благородномъ собраніи.

Автобіографическія письма : Къ І. В. Бертенсону ; Къ Е. Н. Огонь-Догановской ; Къ Н. Ф. Арндту ; Къ А. С. Норову ; Къ Е. П. Ковалевскому ; Къ А. Л. Эберману.

Т. 2. – К. : Изд. Пироговскаго товарищества, 1916. –704 стб. : портр. – Примеч.

Содерж.: Вопросы жизни. Дневник стараго врача, писанный исключительно для самого себя, но не безъ задней мысли, что, можетъ быть, когда-нибудь прочтетъ и кто другой ; Стихотворенія Н. И. Пирогова.

1952

8. Избранные педагогические сочиненія / АПН РСФСР ; введ. ст. В. З. Смирнова. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1952. – 701, [1] с. : портр. – (Прил. к журн. «Советская педагогика» за 1952 г. ; кн. 1-я и 2-я).

Содерж.: Вопросы жизни : отрывок изъ забытыхъ бумаг, выведенный на свѣтъ неофициальными статьями «Морскаго сборника» о воспитаніи : первая редакция ; Докладная записка о ходѣ просвѣщенія в Новороссійскомъ краѣ и о вопиющей необходимости преобразования учебныхъ заведеній ; Письмо Н. И. Пирогова къ графу А. Г. Строганову, 28 января 1857 г. ; Письмо Н. И. Пирогова къ графу А. Г. Строганову, 5 апреля 1857 г. ; Письмо редакторамъ «Одесскаго вестника» ; Письмо Н. И. Пирогова къ графу А. Г. Строганову, 29 апреля 1858 г. ; Быть и казаться ; О преобразованіи Одесскаго лица в университет ; Нужно ли сечь детей, и сечь в присутствіи другихъ детей? ; О предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій ; Основные начала правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій Кіевскаго учебнаго округа ; Чего мы желаем? : отрывокъ изъ статьи: Школа и жизнь ; Школа и жизнь : отрывокъ изъ вариаций на ту же тему ; О цели литературныхъ бесѣдъ в гимназіяхъ ; Замечанія на отчеты морскихъ

учебных заведений за 1859 год ; Мысли и замечания о проекте устава училищ, состоящих в ведомстве Министерства народного просвещения ; Отчет о следствиях введения по Киевскому учебному округу правил о проступках и наказаниях учеников гимназий ; Об уставе новой гимназии, предполагаемой проектом преобразования морских учебных заведений ; Взгляд на общий устав наших университетов ; Замечания на проект устава общеобразовательных учебных заведений и на проект общего плана устройства народных училищ ; Письмо к баронессе Э. Ф. Раден о воспитании и обучении ; Замечания на проект общего устава императорских российских университетов ; Университетский вопрос ; О воскресных школах ; Письмо Н. И. Пирогова к А. А. Арцимовичу ; **Письма из Гейдельберга** : По поводу занятий русских ученых за границей, 3-го (15-го) октября 1863 г. ; [По поводу занятий русских ученых за границей], 13-го (25-го) ноября 1863 г. ; [По поводу занятий русских ученых за границей], 12 (24) января 1864 г.

Письмо к Е. Н. Ахматовой ; Кафедра географии в университетах : записка об открытии и учреждении каф. географии при ун-тах ; Письмо к баронессе Раден о Крестовоздвиженской общине сестер милосердия. О женском вопросе ; Письма к И. В. Бертенсону : автобиографические письма Н. И. Пирогова ; Дневник старого врача : [извлечения].

Прил.: Циркуляры по Одесскому округу : Циркулярное предложение гг. директорам училищ Одесского учебного округа ; **Циркуляры по Киевскому округу** : О педагогических советах ; О наглядном обучении ; О педагогических советах ; О наказаниях учеников ; О преподавании географии ; О преподавании истории ; Задачи учителя в школе ; Взаимоотношения учителей ; Образование и воспитание ; О мерах исправления в гимназиях ; О переводных экзаменах в гимназиях ; Программы и правила для женских пансионеров ; О наглядном обучении ; О педагогических советах ; О врачах-педагогах.

Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : вторая редакция.

1953

9. Избранные педагогические сочинения / АПН РСФСР, Ин-т теории и истории педагогики ; введ. ст. В. З. Смирнова. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1953. – 751, [1] с. : портр.

Содерж.: Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : первая редакция ; Докладная записка о ходе просвещения в Новороссийском крае и о вопиющей необходимости преобразования учебных заведений ; Письмо Н. И. Пирогова к графу А. Г. Строганову, 28 января 1857 г. ; Письмо Н. И. Пирогова к графу А. Г. Строганову, 5 апреля 1857 г. ; Письмо редакторам «Одесского вестника» ; Письмо Н. И. Пирогова к графу А. Г. Строганову, 29 апреля 1858 г. ; Быть и казаться ; О преобразовании Одесского лицея в университет ; Нужно ли сечь детей, и сечь в присутствии других детей? ; О предметах суждений и прений педагогических советов гимназий ; Правила о проступках и наказаниях учеников гимназий Киевского учебного округа ; Чего мы желаем? : отрывок из статьи «Школа и жизнь» ; Школа и жизнь : отрывок из вариаций на ту же тему ; О цели литературных бесед в гимназиях ; Замечания на отчеты морских учебных заведений за 1859 год ; Мысли и замечания о проекте устава училищ, состоящих в ведомстве Министерства народного просвещения ; Отчет о следствиях введения по Киевскому учебному округу правил о проступках и наказаниях учеников гимназий ; Об уставе новой гимназии, предполагаемой проектом преобразования морских учебных заведений ; Взгляд на общий устав наших университетов ; Замечания на проект устава общеобразовательных учебных заведений и на проект общего плана устройства народных училищ ; Письмо к баронессе Э. Ф. Раден о воспитании и обучении ; Замечания на проект общего устава

императорских российских университетов ; Университетский вопрос ; О воскресных школах ; Письмо Н. И. Пирогова к А. А. Арцимовичу ;

Письма из Гейдельберга : По поводу занятий русских ученых за границей, 3-го (15-го) октября 1863 г. ; [По поводу занятий русских ученых за границей], 13 (25-го) ноября 1863 г. ; [По поводу занятий русских ученых за границей], 12 (24) января 1864 г.

Письмо к Е. Н. Ахматовой ; Кафедра географии в университетах : записка об открытии и учреждении кафедры географии при университетах ; Письмо к баронессе Раден о Крестовоздвиженской общине сестер милосердия. О женском вопросе ; Письма к И. В. Бертенсону : автобиографические письма Н. И. Пирогова ; Дневник старого врача : [извлечения] ; Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : вторая редакция ; **Циркуляры по Одесскому округу** : Циркулярное предложение гг. директорам училищ Одесского учебного округа ; О телесных наказаниях ; О методах преподавания ; О методах преподавания ; **Циркуляры по Киевскому округу** : О педагогических советах ; О наглядном обучении ; О педагогических советах ; О наказаниях учеников ; О преподавании географии ; О преподавании истории ; Задачи учителя в школе ; Взаимоотношения учителей ; Образование и воспитание ; О мерах исправления в гимназиях ; О переводных экзаменах в гимназиях ; Программы и правила для женских пансионов ; О наглядном обучении ; О педагогических советах ; О врачах-педагогах.

1985

10. Избранные педагогические сочинения / [сост. и авт. коммент.: А. Н. Алексюк, Г. Г. Савенок ; отв. ред. А. Н. Алексюк]. – М. : Педагогика, 1985. – 493, [3] с. – (Педагогическая библиотека / АПН СССР). – Библиогр.: с. 489–491.

Содерж.: **I. Статьи, циркуляры, докладные записки, распоряжения, речи и другие материалы** : Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : первая редакция ; Предложение совету Ришельевского лицея ; О тяжелом материальном положении учителей и разрешении им давать частные уроки ; Об оценке познаний учеников ; О ходе просвещения в Новороссийском крае и о вопиющей необходимости преобразования учебных заведений ; Об учреждении гимнастического института ; О различии в познаниях учеников и переводных экзаменах в Ришельевском лицее ; О приемных экзаменах в Ришельевском лицее ; О публичных лекциях по педагогике ; Циркулярное предложение гг. директорам училищ Одесского учебного округа ; О замене маршрутки преподаванием гимнастики ; О создании педагогической семинарии при Ришельевском лицее в Одессе ; О методах преподавания ; Быть и казаться ; О преобразовании одесского лицея в университет ; Об изменениях правил приема в благородные пансионы при гимназиях Одесского учебного округа ; О методах преподавания ; Нужно ли сечь детей, и сечь в присутствии других детей? ; О педагогических советах ; О приглашении ищущих высших ученых степеней печатать свои диссертации ; Об изменении правил приемных испытаний в университете св. Владимира в Киеве ; О создании педагогической семинарии при университете св. Владимира в Киеве ; О порядке занятий и экзаменов в педагогической семинарии при университете св. Владимира в Киеве ; О проведении педагогических совещаний в гимназиях Киевского учебного округа для обсуждения различных способов преподавания ; Чего мы желаем? : отрывок из статьи : Школа и жизнь ; О наглядном обучении ; О создании педагогической гимназии в Киеве ; О разрешении младшим учителям гимназий участвовать в заседаниях педагогических советов ; О преподавании географии ; О преподавании истории ; Задачи учителя в школе ; О предметах суждений и прений педагогических советов гимназий ; Образование и воспитание ; Правила о проступках и наказаниях учеников гимназий Киевского учебного

округа ; О мерах исправления в гимназиях ; О подготовке учителей для уездных и приходских училищ ; О переводных экзаменах в гимназиях ; Программы и правила для женских пансионов ; Воскресные и праздничные школы для ремесленного сословия ; О педагогических советах ; О наглядном обучении ; О многопредметности в гимназиях и об изменении учебных программ ; О необходимости изучения постановки дела народного образования за границей ; О врачах-педагогах ; Школа и жизнь : отрывок из вариаций на ту же тему ; О замене адъюнктов доцентами ; О введении преподавания политической экономии в юридическом факультете университета св. Владимира в Киеве ; Об открытии кафедры географии в университетах ; Об увольнении от учительских должностей лиц, не способных к педагогическому труду ; О разрешении учителям использовать при преподавании составленные ими учебники и учебные руководства ; О цели литературных бесед в гимназиях ; Мысли и замечания о проекте устава училищ, состоящих в ведомстве Министерства народного просвещения ; Замечания на отчеты морских учебных заведений за 1859 год ; О предоставлении попечителю учебного округа права самостоятельного выбора и утверждения учебников и учебных руководств ; О проведении бесплатных подготовительных занятий для лиц, желающих поступить в университет ; Отчет о следствиях введения по Киевскому учебному округу правил о проступках и наказаниях учеников гимназий ; Представление попечителя Киевского учебного округа киевскому генерал-губернатору о разрешении студентам университета устраивать публичные чтения в пользу воскресных школ ; Об уставе новой гимназии, предполагаемой проектом преобразования морских учебных заведений ; Замечания на проект общего образования морских учебных заведений ; Взгляд на общий устав наших университетов ; О проведении съезда учителей естественных наук гимназий Киевского учебного округа ; О воскресных школах ; Уведомление ректору университета о разрешении открыть ежедневную бесплатную школу для начального обучения ; Замечания на проект устава общеобразовательных учебных заведений и на проект общего плана устройства народных училищ ; Университетский вопрос ; *Письма из Гейдельберга* : 5-го апреля (24-го марта) 1863 ; 3-го (15-го) октября 1863 ; 13-го (25-го) ноября 1863 г.

II. Письма. Автобиографические материалы : Об открытии в Киеве воскресных школ для рабочего и ремесленного класса : И. И. Васильчикову ; О воскресных школах : Н. С. Тихонравову ; О надзоре за воскресными школами : И. И. Васильчикову ; Об отставке от должности попечителя Киевского учебного округа : из письма к Э. Ф. Раден ; О воспитании и обучении : Э. Ф. Раден ; О детских журналах : Е. Н. Ахматовой ; Из писем к сыну : (В. Н. Пирогову, 1874–1878) ; Письма к И. В. Бертенсону ; Из дневника старого врача.

1.3. Педагогічні праці

1856

11. Вопросы жизни : (отрывокъ изъ забытыхъ бумагъ, выведенный на светъ неофициальными статьями Морскаго Сборника о воспитаніи) // Журналъ Министерства Народнаго Просвещенія. – 1856. – Ч. 91, отд. 2. – С. 339–380.

1858

12. Быть и казаться // Журналъ для Воспитанія. – 1858. – № 5, т. 3, отд. 6. – С. 254–263.

1859

13. *Чего мы желаем? : [отрывок из ст.: «Школа и жизнь»]. – Одесса : Тип. П. Францова, 1859. – 52 с. – Авт. указан в конце текста. – Без тит. л.

1863

14. Университетскій вопросъ : дополненіе къ замечаніямъ на проектъ общаго устава императорскихъ россійскихъ университетовъ. – Санктпетербургъ : Въ тип. Юсафата Огризко, 1863. – 85 с.

1868

15. Извлеченіе изъ разныхъ педагогическихъ статей Н. И. Пирогова. – [Б. м.] : К.У.И., [1868?]. – 20 с.

1884

16. Вопросы жизни. Дневникъ стараго врача, писанный исключительно для самого себя, но не безъ задней мысли, что можетъ быть когда-нибудь прочтеть и кто другой, нояб. 1879 – нояб. 1881 гг. / [с предисловіемъ М. Семевскаго]. – С.-Петербургъ : Тип. В. С. Балашева, [1884?]. – 464 с. : портр. – Оттиски изъ ист. журн. «Русская Старина».

17. Вопросы жизни. Дневникъ стараго врача. Посмертныя записки : [начало] // Русская Старина. – 1884. – Т. 43, сентябрь. – С. 455–502 : портр.

Подается коментар редактора М. Семевскаго, в якому розкривається історія написання «Посмертних записок» М. І. Пирогова, їх структура. – С. 457–460.

18. Посмертныя записки Николая Ивановича Пирогова. Вопросы жизни, 23 ноября 1881 г. : [продолженіе] // Русская Старина. – 1884. – Т. 44, октябрь. – С. 1–52 ; Т. 44, ноябрь. – С. 223–274 ; Т. 44, декабрь. – С. 445–496.

1885

19. Вопросы жизни. Дневник стараго врача, писанный исключительно для самого себя, но не безъ задней мысли, что можетъ быть когда-нибудь прочтеть и кто другой. Ноябрь 1879 – ноябрь 1881 гг. Сельцо Вишня, Винницкаго уезда Подольской губерніи. – [С.-Петербургъ : Тип. В. С. Балашева, 1885]. – 464 с. : портр., рис. – Оттиски изъ ист. журн. «Русская Старина».

20. Посмертныя записки Николая Ивановича Пирогова : [продолженіе] // Русская Старина. – 1885. – Т. 45, январь. – С. 1–54 ; Т. 45, февраль. – С. 260–310 ; Т. 45, мартъ. – С. 481–526 ; Т. 46, апрель. – С. 1–52 ; Т. 46, май. – С. 229–264 ; Т. 46, июнь. – С. 455–480.

1898

21. [Одесская Талмудъ-Тора] / с замеч. Г. Елагина // Русская Старина. – 1898. – Т. 93, февраль. – С. 306–312.

22. Русская педагогика въ главнейшихъ ея представителяхъ : опыт пед. хрестоматіи / сост. М. И. Демковъ. – М. : Изд. К. И. Тихомирова, 1898. – 480, [1] с. – (Педагогическая бібліотека / издаваемая К. Тихомировымъ и А. Адольфомъ ; вып. 12).

Из содерж.: О высококомъ назначеніи женщины : [отрывки из ст. «Вопросы жизни» : 2-я ред.]. – С. 190–193 ; Ищи быть и будь человекомъ. – С. 194–195 ; Быть и казаться. – С. 195–198 ; О задаче университетскаго образованія : [отрывок из ст. «Чего мы желаемъ»]. – С. 198–201 ; Школа и жизнь. – С. 201–203 ; О цели литературныхъ беседъ въ гимназіяхъ. – С. 203–207.

1906

23. «Вопросы жизни». Быть и казаться // Педагогическая хрестоматія : применительно къ программе Педагогики въ 8 классе Женскихъ Гимназій М. Н. П. / Н. Н. Завьяловъ. – М. : Изд. Кн. магазина Р. И. Нератова, 1906. – С. 330–370. – Избранныя места изъ произведеній.

1907

24. Изъ сочиненій Н. И. Пирогова. Вопросы жизни. Быть и казаться // Педагогическая хрестоматія. Коменскій. Локкъ. Руссо. Песталоцци. Ушинскій. Пироговъ : пособіе при изученіи педагогики въ 8 кл. жен. гимназій и въ институтахъ / сост. П. Д. Первовъ. – М. : Изд. К. И. Тихомирова, 1907. – С. 303–343.

25. Острогорский, А. Н. Педагогическая хрестоматия / А. Н. Острогорский ; издали бывшие слушатели пед. курсов И. В. Казначеев и И. С. Симоновъ. – С.-Петербургъ : Акц. Общ. Типогр. Дела въ СПб. (Герольдъ), 1907. – 233 с.

Из содерж.: Новоселье лица. – С. 1–3 ; [О религиозном воспитании]. – С. 39–41 ; Быть и казаться. – С. 83–84.

1908

26. «Вопросы жизни». Быть и казаться // Педагогическая хрестоматия : первое изд. Учебн. Комит. М. Н. Пр. допущено въ качестве пособия для 8 кл. жен. гимназій / Н. Н. Завьяловъ. – Изд. 2-е, испр. и доп., съ портр. писателей. – М. : Складъ въ магазине издателя Книгопродавца К. Н. Николаева, 1908. – С. 299–333. – В содерж. указано: Избранныя места изъ произведений.

1911

27. Демковъ, М. И. Педагогика западно-европейская и русская. Педагогическая хрестоматия : для учит. ин-товъ и семинарій, пед. классовъ жен. гимназій и ин-товъ, пед. курсовъ при город. училищахъ и для нар. учителей / М. И. Демковъ. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1911. – 336 с.

Из содерж.: О высокомъ назначеніи женщины : [отрывки из ст. «Вопросы жизни» : 2-я ред.]. – С. 275–279 ; Ищи быть и будь человекомъ. – С. 279–280 ; Быть и казаться. – С. 280–283 ; Школа и жизнь. – С. 283–285 ; О цели литературныхъ беседъ въ гимназіяхъ. – С. 285–289.

1914

28. «Вопросы жизни». Быть и казаться // Педагогическая хрестоматия : первое изд. Учебн. Комит. М. Н. Пр. допущено въ качестве пособия для 8 кл. жен. гимназій / Н. Н. Завьяловъ. – Изд. 3-е, съ портр. писателей. – М. : Школа, 1914. – С. 322–358. – В содерж. указано: Избранныя места изъ произведений.

1916

29. «Вопросы жизни». Быть и казаться // Педагогическая хрестоматия : первое изд. Учебн. Комит. М. Н. Пр. допущено въ качестве пособия для 8 кл. жен. гимназій / Н. Н. Завьяловъ. – Изд. 4-е, съ портр. писателей. – М. : Школа, 1916. – С. 295–329. – В содерж. указано: Избранныя места изъ произведений.

30. Неизданное стихотвореніе Н. И. Пирогова. Сонъ / [с комментарием] С. Штрайха // Русская Старина. – 1916. – Т. 165, мартъ. – С. 443–446.

1936

31. Хрестоматия по истории педагогики : для высших пед. учеб. заведений. Т. 4 : История русской педагогики с древнейших времен до Великой пролетарской революціи. Ч. 1 / под общ. ред. С. А. Каменева ; сост. Н. А. Желваков. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во, 1936. – 526 с.

Из содерж.: Вопросы жизни (1856 г.). – С. 356–368 ; О предметах суждений и прений педагогическихъ советовъ гимназій (1859 г.). – С. 368–373 ; Основные начала правил о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ киевскаго учебнаго округа (1859 г.). – С. 374–381.

1957

32. Вопросы жизни : отрывок из забытыхъ бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морскаго сборника» о воспитании // Хрестоматия по истории педагогики : пособие для пед. училищ / сост. В. З. Смирнов. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1957. – С. 213–226.

1961

33. Вопросы жизни : отрывок из забытыхъ бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морскаго сборника» о воспитании // Хрестоматия по истории педагогики : пособие для пед. училищ / сост. В. З. Смирнов. – Изд. 2-е, доп. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1961. – С. 258–271.

34. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / М-во освіти УРСР ; Наук.-дослід. ін-т педагогіки ; за заг. ред. С. А. Литвинова. – К. : Держ. учб.-пед. вид-во «Рад. школа», 1961. – 651 с.

Из змісту: Питання життя (1856 р.) : перша ред. – С. 231–240 ; Правила про провини і покарання учнів гімназій Київського учбового округу (1859 р.). – С. 241–246.

1966

35. Школа и жизнь : [фрагменты из ст.] // Семья и школа. – 1966. – № 12. – С. 31–33 : портр. – (Из педагогического наследия).

1974

36. Хрестоматія по истории школы и педагогики в России : (до Великой Октябрьской социалистической революции) : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / под ред. Ш. И. Ганелина ; сост. и авт. введ. очерков С. Ф. Егоров. – М. : Просвещение, 1974. – 526, [1] с.

Из содерж.: Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : первая ред. – С. 155–172 ; Быть и казаться. – С. 172–179 ; О предметах суждений и прений педагогических советов гимназий. – С. 179–185.

1981

37. Из педагогического наследия Николая Ивановича Пирогова. О памяти и внимании : [отрывки из кн. «Дневник старого врача»] // Семья и школа. – 1981. – № 12. – С. 32–33.

Назву публікації подано редакцією.

1985

38. Школа и жизнь : [фрагменты из ст.] // Семья и школа. – 1985. – № 12. – С. 36–38 : портр.

Вступна стаття від ред. «Мы живем на земле не для себя только...».

1986

39. Хрестоматія по истории школы и педагогики в России : (до Великой Октябрьской социалистической революции) : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / сост. и авт. введ. очерков С. Ф. Егоров. – Изд. 2-е, перераб. – М. : Просвещение, 1986. – 431, [1] с.

Из содерж.: Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : первая ред. – С. 150–166 ; Быть и казаться. – С. 166–173 ; О предметах суждений и прений педагогических советов гимназий. – С. 173–179.

1987

40. Антология педагогической мысли России первой половины XIX в. : [науч. изд.] / АПН СССР ; [сост. П. А. Лебедев]. – М. : Педагогика, 1987. – 558, [1] с.

Из содерж.: Вопросы жизни. – С. 438–451 : ил. [тит. л. изд. «Собрание лит.-пед. статей», 1861] ; О предметах суждений и прений педагогических советов гимназий. – С. 451–457 ; Основные начала правил о проступках и наказаниях учеников Киевского учебного округа (в сокр.). – С. 457–463.

41. Быть и казаться. Дневник старого врача // История дошкольной педагогики в России : хрестоматія : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности «Дошк. педагогика и психология» / сост.: Н. Б. Мчедлидзе, Е. А. Гребенщикова, А. А. Лебедеенко ; под ред. С. Ф. Егорова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1987. – С. 136–150. – Печатается за изд.: Избранные педагогические сочинения. – М., 1985.

1988

42. Антология педагогической мысли Украинской ССР / АПН СССР ; редкол. тома: М. В. Фоменко (отв. ред.), Ю. Ю. Кондуфор, Н. П. Калениченко [и др.]. – М. : Педагогика, 1988. – 635, [4] с. – Библиогр.: с. 614–631.

Из содерж.: О методах преподавания (в сокр.). – С. 179–180 ; О наглядном обучении (в сокр.). – С. 180–181 ; Задачи учителя в школе (в сокр.). – С. 181–183 ; О цели литературных бесед в гимназиях. – С. 183–186.

1989

43. Школа и жизнь // Антология педагогической мысли : в 3 т. / сост. Н. Н. Кузьмин. – М. : Высшая школа, 1989. – Т. 2 : Русские педагоги и деятели народного образования о трудовом воспитании и профессиональном образовании. – С. 126–137.

1994

44. З іменем Святого Володимира : Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників : у 2 кн. Кн. 2 / [упоряд.: В. Короткий, В. Ульяновський]. – К. : Заповіт, 1994. – 449, [4] с., [9] л. фотогр.

Из змісту: 3 автобіографічних заміток. – С. 84–85 ; Речь Н. И. Пирогова при прощании его со студентами университета Святого Владимира. – С. 91–92 ; О воскресных школах. – С. 94–101.

1996

45. Школа і життя / пер. Л. Ліщинської // Почат. школа. – 1996. – № 1. – С. 51–52. Стаття подається скорочено.

1999

46. История педагогики в России : хрестоматия : для студентов гуманитар. фак. высш. учеб. заведений / сост. С. Ф. Егоров. – М. : Академия, 1999. – 396, [1] с. : портр. – (Высшее образование).

Из содерж.: Ищи быть и будь человеком. – С. 171–172 ; Образование и воспитание. – С. 172–174 ; Школа и жизнь. – С. 174–176 ; Быть и казаться. – С. 176–183.

Статті друкуються у скороченому варіанті.

2000

47. Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : первая ред. // История социальной педагогики : хрестоматия-учебник / под ред. М. А. Галагузовой ; [авт.-сост.: М. А. Галагузова, А. М. Лушников, Т. С. Дорохова]. – М. : ВЛАДОС, 2000. – С. 202–215. – (Учебное пособие для вузов). – Печатается за изд.: Избранные педагогические сочинения. – М., 1953. – С. 55–79.

2002

48. История педагогики в России : хрестоматия : для студентов гуманитар. фак. высш. учеб. заведений / сост. С. Ф. Егоров. – 2-е изд., стер. – М. : АCADEMIA, 2002. – 396, [1] с. : ил. – (Высшее образование).

Из содерж.: Ищи быть и будь человеком. – С. 171–172 ; Образование и воспитание. – С. 172–174 ; Школа и жизнь. – С. 174–176 ; Быть и казаться. – С. 176–183.

49. Николай Иванович Пирогов (1810–1881) : [мысли и высказывания Н. И. Пирогова о воспитании, обучении] / подгот. В. С. Улащик // Асклепий. – 2002. – № 1. – С. 63–64 : портр. – (Мысли замечательных людей).

2003

50. Питання життя (1856 р.) : (перша редакція) : [уривки] // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / упоряд. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Знання, 2003. – С. 205–209. – (Сер. «Вища освіта ХХІ століття»). – Друкується за вид. : Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. – К. : Рад. школа, 1961. – С. 231–240.

51. Питання життя (1856) : уривок з забутих бумаг, виведений на світ неофіційними статтями «Морської збірки» про виховання : перша ред. // Хрестоматія з історії педагогіки : / [упоряд. та автори вступ. ст.: Рисіна М. Ю., Сбруєва А. А. ; наук. ред. та авт. передмови Сбруєва А. А.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. – Ч. 1 : Вітчизняна школа і педагогіка. – С. 92–103.

2004

52. Вопросы жизни // Вопросы жизни : (из трудов Н. И. Пирогова и В. Я. Данилевского) / [науч. ред. и сост. О. М. Белецкая]. – Харьков : Форт, 2004. – С. 10–39. – Печатается по изд.: Избр. пед. соч. / Н. И. Пирогов. – М. : Педагогика, 1985. – 496 с.

53. Питання життя : уривок із забутих паперів, виведений на світ неофіційними статтями «Морського сборника» про виховання : перша ред. // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. спец. «Дошкільне виховання» / упоряд. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко ; за заг. ред. З. Н. Борисової. – К. : Вища школа, 2004. – С. 209–216.

54. Питання життя (1856р.) : уривок із забутих паперів, виведений на світ неофіційними статтями «Морського сборника» про виховання : перша ред. // Історія зарубіжної педагогіки : тексти для вивч. курсу / Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя ; уклад.: Белкіна Н. І., Коваленко Є. І., Яковець Н. І. – Ніжин, 2004. – С. 214–222.

2005

55. *Душа моя – храм разоренный : что разделяет человека и Бога / [Николай Иванович Пирогов, Дмитрий Евгеньевич Мелехов]. – М. : Рус. Хронограф¹⁹⁹¹, 2005. – 253, [2] с. : портр. – Авт. указаны на обл.

56. Питання життя (1856 р.) : [уривки] // Постаті : посіб.-довід. / Кононенко М. П. ; НДІ українознавства М-ва освіти і науки України. – К. : Міленіум, 2005. – С. 174–176. – Друкується за вид.: Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. – К. : Рад. школа, 1961. – С. 231–240.

57. Питання життя (1856 р.) : (перша ред.) : уривок з забутих бумаг, виведений на світ неофіційними статтями «Морського сборника» про виховання : [уривки] // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя ; [уклад. О. О. Любар]. – К. : Знання, 2005. – С. 194–197. – Друкується за вид.: Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. – К. : Рад. школа, 1961. – С. 231–240.

2006

58. Вопросы жизни : [фрагменты статьи] // Alma mater. (Вестник высшей школы). – 2006. – № 5. – С. 37–42.

2008

59. *Вопросы жизни. Дневник старого врача (Автобиография). – СПб. : ВМедА, 2008. – 392 с.

2009

60. *Вопросы жизни. Дневник старого врача / [сост. А. Д. Тюриков]. – Иваново : ПресСто, 2009. – 426 с., [1] л. портр.

1.4. Циркуляри, доповідні записки, промови

1859

61. Циркуляры по управлению Киевскимъ учебнымъ округомъ : № 2 (февр.), № 3 (мартъ) : (продолженіе) // Русскій Педагогическій Вестникъ. – 1859. – Т. 7, № 6/7, отд. 3. – С. 11–53.

Из змісту: Извлеченія изъ протоколовъ экстраординарныхъ засѣданій педагогическихъ советовъ гимназій. – С. 13–33 ; Извлеченія изъ протоколовъ засѣданій педагогическихъ советовъ. – С. 34–53.

62. Циркуляры по управленію Кіевскимъ учебнымъ округомъ : № 4 (апр.) : (продолженіе) // Русскій Педагогическій Вестникъ. – 1859. – Т. 7, № 8, отд. 3. – С. 75–101.

Из змісту: Извлеченіе изъ протоколовъ засѣданій педагогическихъ советовъ гимназій. – С. 75–101.

63. Циркуляры по управленію Кіевскимъ учебнымъ округомъ : № 5 (май 1859 года), № 6 (іюнь) // Русскій Педагогическій Вестникъ. – 1859. – Т. 8, № 9/10, отд. 3. – С. 1–41.

Из змісту: Мненіе попечителя Кіевского учебнаго округа о предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій вообще и о мненіяхъ педагогическихъ советовъ новгородсев. гимназій въ особенности. – С. 1–9 ; Извлеченія изъ протоколовъ педагогическихъ засѣданій гимназій. – С. 9–17 ; Краткій отчетъ о литературныхъ беседахъ, въ теченіи 1858–59 учебнаго года, читанный директоромъ Кіевской 1-й гимназій А. Делленомъ, въ присутствіи учениковъ обеихъ кіевскихъ гимназій. – С. 18–25 ; Извлеченія изъ протоколовъ педагогическихъ засѣданій гимназій. – С. 25–32 ; Мненіе шт. см. того же училища г. Слепушкина: о необходимости воспитательнаго элемента въ преподаваніи. – С. 32–36 ; Мненіе директора А. Деллена о занятіяхъ учениковъ въ свободное отъ уроковъ время. – С. 36–41.

64. Циркуляры по управленію Кіевскимъ учебнымъ округомъ : № 7-й (іюль 1859 года) // Русскій Педагогическій Вестникъ. – 1859. – Т. 8, № 11/12, отд. 3. – С. 43–67.

Из змісту: Мненіе директора А. Деллена о занятіи учениковъ въ свободное отъ уроковъ время. – С. 43–45 ; Несколько словъ о методе преподаванія географіи въ гимназіяхъ испр. долж. уч. географіи жит. гим. кандидата пр. т. Коссовскаго. – С. 45–58 ; О мерахъ исправленія, которыя могутъ быть допускаемы въ гимназіяхъ, ст. уч. Черниг. гим. маг. Андреяшева. – С. 58–67.

65. Циркуляры по управленію Кіевскимъ учебнымъ округомъ : № 8-й (августъ 1859 года) // Русскій Педагогическій Вестникъ. – 1859. – Т. 8, № 11/12, отд. 3. – С. 68–95.

Из змісту: Правила о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій Кіевского учебнаго округа. – С. 68–78 ; Правила о проступкахъ и наказаніяхъ для руководства воспитателей. – С. 79–88.

1861

66. Отчетъ о следствіяхъ введенія по Кіевскому учебному округу правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій : [циркуляр по управленію Кіев. учеб. округомъ № 12] : (читанъ Г. Попечителемъ Округа въ засѣданія правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ, учениковъ гимназій, 5 декабря) // Воспитаніе. – 1861. – Т. 9, № 2, отд. 2. – С. 55–64 ; Т. 9, № 3, отд. 2. – С. 111–124 ; Т. 9, № 4, отд. 2. – С. 201–219.

1876

67. О пожертвованіи по Кіевскому Учебному Округу для ученой цели, указанной Тайнымъ Советникомъ Пироговымъ от 3 ноября [1861 г.] // Сборникъ постановленій по Министерству народнаго просвещенія. – Изданіе 2-е. – Санктпетербургъ : Тип. В. С. Балашева, 1876. – Т. 3 : Царствованіе Императора Александра II, 1855–1864. – С. 775–776.

1887

68. Записка его объ открытіи и учрежденіи кафедры географіи при университетахъ // Русская Старина. – 1887. – Т. 56, ноябрь. – С. 493–494.

69. О преобразованіи Одесскаго лица въ университетъ : [записка от 2 апр. 1858 г.] // Русская Старина. – 1887. – Т. 56, декабрь. – С. 816–818.

1905

70. О цели образования / Н. И. Пироговъ, Л. Н. Толстой, В. И. Несмеловъ, Амось Коменскій, К. Д. Ушинскій. – Вышній-Волочекъ : Тип. В. С. Соколовой, 1905. – 84, [1] с. – (Религіозно-философская библиотека ; вып. 8).

Из содерж.: Н. И. Пироговъ [взято съ пропусками изъ речи Пирогова на торжественномъ акте Ришельевского лица, 1 сентября 1857 года]. – С. 5–13.

1906

71. Докладная записка Н. И. Пирогова относительно образования евреевъ : [неизданная записка из архива попечителя Одесского учебного округа] / сообщилъ С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1906. – № 11 (ноябрь). – С. 56–68 ; № 12 (декабрь). – С. 33–45.

72. Речи къ Студентамъ и Евреямъ. – Варшава : Книгоиздат. «Правда», 1906. – 16 с.

73. Циркулярное предложеніе гг. директорамъ училищъ Одесского учебного округа / сообщилъ С. Я. Штрайхъ // Вестникъ Воспитанія. – 1906. – № 8 (ноябрь). – С. 13–25.

1910

74. Незданная записка Н. И. Пирогова о преобразованіи Одесского лица въ университетъ. Изъ неизданныхъ писемъ Н. И. Пирогова / сообщилъ С. Я. Штрайхъ // Русская Школа. – 1910. – № 7/8 (іюль–августъ), отд. 1. – С. 61–70.

1917

75. О действіяхъ попечителя по Одесскому учебному округу съ 24 октября 1856 по 1-е генваря 1858 года : [отчет из архива Департамента Народнаго Просвещенія о адм.-пед. деятельности Н. И. Пирогова в качестве попечителя Одес. учеб. округа] / [подгот.] С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1917. – № 2/4 (февраль–мартъ–апрель), отд. 1. – С. 18–33.

Содерж.: По лицу. – С. 18–20 ; По гимназіямъ. – С. 20–25 ; По уезднымъ и приходскимъ училищамъ. – С. 26–28 ; Частные учебныя заведенія. – С. 28–30 ; Меры относительно еврейскаго и татарскаго образованія. – С. 30–33.

1961

76. Его превосходительству г. Директору Военно-медицинскаго Департамента Тайному Советнику и Кавалеру Пеликану Рапорт / Пр. Пироговъ // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1961. – Т. 86, № 6. – С. 137.

1963

77. Общественно-политическое движеніе на Украинѣ в 1856–1862 гг. = Суспільно-політичний рух на Україні в 1856–1862 рр. = Ruchspołeczno-polityczny na Ukrainie w 1856–1862 r. : [сб. документов]. Т. 1 / [том подгот. Л. Обушенкова, В. Павелко, Б. Сукачев ; под рук. Г. Марахова]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 386, [1] с. – (Восстание 1863 года).

Из содерж.: Телеграмма Н. И. Пирогова министру просвещенія Е. П. Ковалевскому по поводу ареста студентовъ Киевскаго университета от 4 февраля 1860 г. – С. 35–37 ; Отношеніе Н. И. Пирогова И. И. Васильчикову о необходимости запрещенія собраний студентовъ от 11 февраля 1860 г. – С. 39–40 ; Отношеніе Н. И. Пирогова И. И. Васильчикову о мерахъ надзора за воскресными школами в Киеве от 19 февраля 1860 г. – С. 44–45 ; Отношеніе Н. И. Пирогова И. И. Васильчикову о мерахъ борьбы с революционными настроеніями среди студентовъ от 23 апреля 1860 г. – С. 60–64.

1967

78. Замечанія на проектъ общаго образованія морскихъ учебныхъ заведеній : [записка от 8 сент. 1861 г.] // Совет. педагогика. – 1967. – № 2. – С. 106–108.

79. Записка Н. И. Пирогова о необходимости изучения постановки дела народного образования за границей : [15 дек. 1859 г.] // Совет. педагогика. – 1967. – № 2. – С. 104–106.

2004

80. Речь Н. И. Пирогова перед студентами университета Св. Владимира // Країна знань. – 2004. – № 6. – С. 4–5 : іл. – Друкується за вид.: Сочинения. Т. 2 / Н. И. Пирогов. – СПб., 1887. – С. 433–436.

1.5. Епістолярна спадщина М. І. Пирогова

1861

81. Пожертвованіє одесскаго почетн. граждан. Бродскаго на содержаніє бедныхъ студентовъ въ университетѣ Св. Владиміра : [письмо от 24 февр. 1861 г.] // Журналь Министерства Народнаго Просвещенія. – 1861. – Ч. 110, отд. 4. – С. 36–37.

1863

82. Извлеченіє изъ письма Н. И. Пирогова, изъ Гейдельберга. – Санктпетербургъ : Въ тип. А. А. Краевскаго, [1863]. – 27 с.

83. По поводу занятій русскихъ ученыхъ за границею : [письмо], Гейдельбергъ, 3 (15) окт. 1863 г. // Журналь Министерства Народнаго Просвещенія. – 1863. – Ч. 120, отд. 3. – С. 109–128.

1896

84. Автобіографія Николая Ивановича Пирогова : [з листа відомому медику І. В. Бертенсону від 27 верес. 1880 р.] // Русская Школа. – 1896. – № 1 (январь). – С. 11–25.

85. Изъ писемъ Н. И. Пирогова къ І. В. Бертенсону // Русская Школа. – 1896. – № 2 (февраль). – С. 24–29.

1899

86. Севастопольскія письма Н. И. Пирогова 1854–1855. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1899. – 172 с. : фотогр.

1907

87. Севастопольскія письма Н. И. Пирогова 1854–1855 / подъ ред. и съ примечаніями Ю. Г. Малиса. – С.-Петербургъ : Тип. М. Меркушева, 1907. – 230, [1] с. : фотогр., рис. – (Изданіє Русскаго Хирургическаго Общества Пирогова).

Из содерж.: Письма къ А. А. Пироговой. – С. 57–171 ; Письмо к К. К. Зейдлицу. – С. 175–196.

1910

88. Мысли Н. И. Пирогова о воспитаніи и образованіи // Свободное Воспитаніе. – 1910–1911. – № 4. – С. 12–16 : портр.

1914

89. Письма Н. И. Пирогова о любви, объ обязанностяхъ матери-воспитательницы и пр. : [к А. А. Бистром] / сообщилъ С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1914. – № 11 (ноябрь), отд. 1. – С. 5–33.

1915

90. Письма Н. И. Пирогова къ невесте [А. А. Бистром] : (посвящается памяти Владиміра Николаевича Пирогова) / сообщилъ С. Штрайхъ // Русская Старина. – 1915. – Т. 162, май. – С. 269–290.

91. Письма Н. И. Пирогова о любви, о детяхъ, о дуализме души, о сомненіи и пр. / сообщилъ С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1915. – № 3 (мартъ), отд. 1. – С. 3–19.

Див. також № 422.

1916

92. Религіозно-філософскія письма Н. И. Пирогова : [к А. А. Бистром] / сообщил С. Штрайхъ // Русская Старина. – 1916. – Т. 165, январь. – С. 98–107 ; Т. 165, февраль. – С. 224–247.

1917

93. Неизданныя письма Н. И. Пирогова : (къ исторіи высшаго образования и русско-польскихъ отношеній) : [из архива М-ва нар. просвещения] / сообщил С. Я. Штрайхъ // Русская Старина. – 1917. – Т. 169, январь. – С. 44–58 ; февраль. – С. 214–231 ; мартъ. – С. 337–345 ; Т. 170, апрель–май–іюнь. – С. 35–43 ; Т. 171, іюль–августъ–сентябрь. – С. 91–96 ; Т. 172, октябрь–ноябрь–декабрь. – С. 54–58.

94. Письма къ сыну [Владимиру] / предисл. и примеч. С. Я. Штрайха. – Петроградъ : Тип. Рос. Акад. Наукъ, 1917. – 71 с. – (Сборникъ отделения русскаго языка и словесности Россійской Академіи Наукъ ; т. 95, № 4).

1950

95. Севастопольскіе письма и воспоминания / [ред. и коммент., ввод. ст. С. Я. Штрайха]. – М. : Изд-во АН СССР, 1950. – 652 с., [11] л. портр. : рис. – (Научно-популярная серия. Мемуары / АН СССР).

1961

Див. також № 1 (т. 6).

1984

96. Письмо Н. И. Пирогова Киевскому, Подольскому и Волынскому генерал-губернатору И. И. Васильчикову с предложениями об организации подготовки сельских учителей // Совет. архивы. – 1984. – № 6. – С. 61.

97. Письмо Н. И. Пирогова супруге Киевского, Подольского и Волынского генерал-губернатора Е. А. Васильчиковой с просьбой оказать содействие в учреждении первой женской гимназии в Киеве // Совет. архивы. – 1984. – № 6. – С. 61.

2010

98. *Философско-педагогические письма / [сост. А. Д. Тюриков]. – Иваново : ПресСто, 2010. – 425 с.

РОЗДІЛ II. ЛІТЕРАТУРА ПРО ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ М. І. ПИРОГОВА

2.1. Біографія М. І. Пирогова (статті, нариси, спогади, промови)

1881

99. Бертенсон, И. В. Николай Иванович Пирогов : очерк его обществ. деятельности, как профессора, врача-хирурга, писателя и педагога, съ 24-го мая 1831 г. по 24-ое мая 1881 г. / [соч.] д-ра И. В. Бертенсона. – 2-е изд. очерка, напеч. в журн. «Рус. Старина». 1881 г. кн. 3. – С.-Петербургъ : К. Риккера, 1881. – 45, [3] с., 1 л. фронт. (портр.). – Библиогр.: с. 46–47.

100. Бертенсонъ, I. В. Николай Иванович Пирогов : [очеркъ д-ра I. В. Бертенсона : прочитанъ в засѣданіи Общества Петербургскихъ практическихъ врачей, 3 февр. 1881 г.] / I. В. Бертенсонъ // Русская Старина. – 1881. – Т. 30, мартъ. – С. 603–650.

101. Педагогическая хроника. [Николай Иванович Пирогов] // Народная Школа. – 1881. – № 9. – С. 41–54.

Подаються біографічні відомості про М. І. Пирогова за брошурою доктора Бертенсона. – Див. № 99.

102. Николай Иванович Пирогов. Пятидесятилетія его деятельности, 1831–1881 // Русская Старина. – 1881. – Т. 32, сентябрь. – С. 221–224.

103. Николай Иванович Пирогов въ Московскомъ университете (1824–1828) : справки въ документахъ университетскаго архива Николая Тихонравова / [сост.] Николай Тихонраов. – М. : Тип. Миллера, 1881. – 12 с.

1882

104. Бертенсонъ, I. В. Памяти Н. И. Пирогова : очеркъ д-ра I. В. Бертенсона : читано въ соединенномъ засѣданіи Обществъ: Пироговскаго и С.-Петербургскихъ Практическихъ врачей, [23 нояб. 1882 г.] / I. В. Бертенсонъ // Русская Старина. – 1882. – Т. 36, октябрь–ноябрь–декабрь. – С. 647–676.

1885

105. Николай Иванович Пирогов // Воспитаніе и Обученіе. – 1885. – № 1. – С. 34–56.

1886

106. Змеевъ, Л. Ф. Николай Иванович Пирогов : очеркъ его жизни и списокъ его трудовъ : (изъ «Словаря русскихъ врачей». СПб., 1886 г.) / Левъ Ф. Змеевъ // Русская Старина. – 1886. – Т. 51, сентябрь. – С. 689–701.

107. Малининъ, Л. В. Николай Иванович Пирогов. Посещеніе имъ перваго студенческаго общежитія при московскомъ университете, [25 мая 1881 г.] / Л. В. Малининъ // Русская Старина. – 1886. – Т. 52, ноябрь. – С. 499–504.

1887

108. Острогорскій, В. Николай Иванович Пирогов / Викторъ Острогорскій // Русскіе педагогическіе деятели / Викторъ Острогорскій и Д. Д. Семеновъ. – М., 1887. – С. 1–28 : портр.

1893

109. Малис, Ю. Г. Н. И. Пирогов: его жизнь и научно-общественная деятельность : біогр. очеркъ / Ю. Г. Малис. – С.-Петербургъ : Тип. и хромолитогр. П. П. Сойкина, 1893. –

96 с. : портр. – (Жизнь замечательных людей. Биографическая библиотека Ф. Павленкова).

1897

110. ***Волынцев, Г. И.** О Н. И. Пирогове, как профессоре и педагоге / [соч.] Г. И. Волынцева. – [Санкт-Петербург] : Тип. Я. Трей, ценз. 1897. – 29 с. – Без тит. л. и обл.

1898

111. **Н. И. Пироговъ** / сост. М. И. Демковъ // Русская педагогика въ главнейшихъ ея представителяхъ : опыт пед. хрестоматіи / сост. М. И. Демковъ. – М. : Изд. К. И. Тихомирова, 1898. – С. 185–190. – (Педагогическая библиотечка / издаваемая К. Тихомировымъ и А. Адольфомъ ; вып. 12).

1899

112. ***Грейц, В. М.** Н. И. Пирогов : биограф. очерк / [соч.] В. М. Грейца. – Киев ; Харьков : Южно-рус. кн-во Ф. А. Иогансон, 1899 (Санкт-Петербург). – 56 с. : портр. – (Вся Россия: энциклопедическая библиотека / под общ. ред. В. И. Марова).

1901

113. ***Будде, Е.** Памяти Н. И. Пирогова : (по поводу 20-ти летія со дня смерти) / [Е. Будде]. – Казань : Типо-литограф. Императ. Ун-та, 1901. – 5 с. – Авт. указан в конце текста. – Без тит. л. и обл.

1903

114. **Николай Ивановичъ Пироговъ** // Замечательные деятели по народному образованію. – Ярославль : [б. и.], 1903. – С. [5–6]. – Изъ «Вестника Ярославскаго Земства» № 15, 1903 г.

115. ***Очерки по истории педагогики.** Вып. 1 / сост. воспитанниками Казан. учит. ин-та по клас. урокам и изд. под ред. А. И. Анастасиева. – Казань : Типо-литограф. Императ. Ун-та, 1903. – [2], 47 с.

Содерж.: Н. И. Пирогов ; С. А. Рачинский ; К. Д. Ушинский ; Бар. Н. А. Корф ; В. И. Водовозов.

1904

116. **Ельницкій, К.** Николай Ивановичъ Пироговъ / К. Ельницкій // Русскіе Педагоги второй половины XIX-го столетія : для учебныхъ заведеній, въ которыхъ преподается педагогика / К. Ельницкій. – С.-Петербургъ : Изд. Д. Д. Полубояринова, 1904. – С. 28–40.

1905

117. **Ильинскій, Л. К.** Памяти Н. И. Пирогова / Л. К. Ильинскій. – Юрьевъ : Тип. К. Маттисена, 1905. – 22 с.

1906

118. **Завьяловъ, Н. Н.** Н. И. Пироговъ (1810–1881) / Н. Н. Завьяловъ // Педагогическая хрестоматія : применительно къ программе Педагогики въ 8 классе Женскихъ Гимназій М. Н. П. / Н. Н. Завьяловъ. – М. : Изд. Кн. магазина Р. И. Нератова, 1906. – С. 321–329.

119. **Штрайхъ, С. Я.** Къ біографіи Н. И. Пирогова / С. Я. Штрайхъ // Вестникъ Воспитанія. – 1906. – № 8 (ноябрь). – С. 1–12.

1907

120. **Пироговъ** // Малый энциклопедическій словарь. – Изд. 2-е, вновь перераб. и значительно доп. – С.-Петербург : Изд. Брокгаузъ-Ефронъ, [1907–1909]. – Т. 2, (вып. 3). – Стб. 966–967.

121. **Н. И. Пироговъ. Краткій очеркъ жизни** / сост. П. Д. Первовъ // Педагогическая хрестоматія. Коменскій, Локкъ, Руссо, Песталоцци, Ушинскій, Пироговъ : пособие при изученіи педагогики въ 8 кл. жен. гимназій и въ институтахъ / сост. П. Д. Первовъ. – М. : Изд. К. И. Тихомирова, 1907. – С. 299–302.

122. Разумовскій, В. И. Николай Иванович Пироговъ. Его жизнь, научно-общественная деятельность и міровоззрѣніе : (публич. лекція, чит. в Казани 29 нояб. 1906 г.) / проф. В. И. Разумовскій. – Санкт-Петербургъ : Тип. П. П. Сойкина, 1907. – 29 с.

123. *Старосивильскій, С. Николай Иванович Пироговъ – великій целитель тела и воспитатель души : его жизнь, гос.-обществ. деятельность и пед. взгляды / сост. С. Старосивильскій. – Варшава : Тип. Варш. учеб. округа, 1907. – [2], 25 с. – (Из истории русской педагогики).

1908

124. *Бурденко, Н. Н. О Н. И. Пирогове с исторической точки зрѣнія : сообщ. в заседании 5 нояб. 1908 г. / [соч.] д-ра Н. Н. Бурденко. – Юрьев : Тип. К. Маттисен, [1908]. – 3–14 с. – Без тит. л. и обл.

125. Завьяловъ, Н. Н. Н. И. Пироговъ (1810–1881) / Н. Н. Завьяловъ // Педагогическая хрестоматія : первое изд. Учебн. Комит. М. Н. П. допущено въ качестве пособія для 8 кл. жен. гимназій / Н. Н. Завьяловъ. – Изд. 2-е, испр. и доп., съ портр. писателей. – М. : Складъ въ магазине издателя Книгопродавца К. Н. Николаева, 1908. – С. 291–298 : портр.

1909

126. Волковичъ, В. Другъ человечества Н. И. Пироговъ : [очерк] / В. Волковичъ // Журналь Министерства Народнаго Просвѣщенія. – 1909. – Ч. 21, іюнь, отд. 3. – С. 113–152. – Библиогр. в конце ст.

Повне дослідження про М. І. Пирогова вийшло окремих виданням (1910 р). – Див. № 130.

127. Демковъ, М. И. Н. И. Пироговъ, его деятельность и педагогическіе взгляды / М. И. Демковъ // Новая русская педагогія (XIX векъ) / М. И. Демкова ; издание автора. – М. : Тип. Императ. Моск. Ун-та, 1909. – Ч. 3, гл. 26. – С. 333–345. – Библиогр. в конце гл. – (Исторія русской педагогіи : [в 3 ч.]).

128. Острогорскій, В. Николай Иванович Пироговъ / Викторъ Острогорскій // Русскіе педагогическіе деятели / Викторъ Острогорскій и Д. Д. Семеновъ. – Изд. 2-е. – М. : [б. и.], 1909. – С. 1–32 : портр.

129. Н. И. Пироговъ / сост. М. И. Демковъ // Очерки по исторіи русской педагогики : для народ. учителей и учительницъ, учительскихъ семинарій и институтовъ, женскихъ институтовъ и гимназій и епархіальныхъ женскихъ училищъ / сост. М. И. Демковъ. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1909. – Гл. 27. – С. 109–113.

1910

130. Волковичъ, В. А. Другъ человечества Н. И. Пироговъ : къ столетію со дня рожденія, 13 нояб. 1810–1910 / В. А. Волковичъ. – С.-Петербургъ : Изд. О. В. Богдановой, 1910. – 159 с. : портр. – (Философско-Педагогическая Библіотека ; вып. 2). – Бібліогр.: с. 153–159.

131. Золотаревъ, С. А. Идеально-гуманистическое направленіе въ русской педагогике. Н. И. Пироговъ (1810–1881) / С. А. Золотаревъ // Очерки по исторіи педагогики на Западе и въ Россіи / С. А. Золотаревъ. – С.-Петербургъ : Изд. Бр. Башмаковыхъ, 1910. – Гл. 7. – С. 123–133.

132. Рюмшинъ, Н. А. Памяти Н. И. Пирогова : речь и. о. Инспектора Кіево-Печерской гимназій Н. А. Рюмшина, произнесенная на годичномъ акте гимназій 10 окт. 1910 г. / Н. А. Рюмшинъ. – К. : Тип. Императ. Ун-та св. Владиміра, 1910. – 24 с.

133. Тодосіенко, С. М. І. Пироговъ, 1810–1910 : (з нагоди 100-х роковин його народження) / С. Тодосіенко // Світло. – 1910. – Кн. 3 (ноябрь). – С. 10–17.

134. Штрайхъ, С. Я. «Вопросы жизни» Н. И. Пирогова : историко-литературная справка : (къ предстоящему 100-летию со дня его рожденія) / С. Я. Штрайхъ // Русская Школа. – 1910. – № 7/8 (июль–августъ), отд. 1. – С. 72–88.

135. Штрайхъ, С. Я. Изъ біографіи Н. И. Пирогова : къ 100-летию со дня рожденія / С. Я. Штрайхъ. – Одесса : [б. и.], 1910. – 16 с. – Изъ «Одесскихъ Новостей» 13/XI 1910.

Див. також № 6 (т. 1).

1911

136. Афонскій, А. П. Николай Ивановичъ Пироговъ, его жизнь и педагогическая проповедь / А. П. Афонскій. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1911. – 87, [1] с. : портр.

137. Демковъ, М. И. Н. И. Пироговъ / М. И. Демковъ // Педагогика западно-европейская и русская. Педагогическая хрестоматія : для учит. ин-товъ и семинарій, пед. классовъ жен. гимназій и ин-товъ, пед. курсовъ при город. училищахъ и для нар. учителей / М. И. Демковъ. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1911. – Отд. 2 : Педагогика русская, [гл.] 27. – С. 272–275.

138. Казанскій, М. Николай Ивановичъ Пироговъ. Его жизнь и деятельность (13 ноября 1810 года – 13 ноября 1910 года) / д-ра М. Казанскаго // Казанскій Медицинскій Журналъ. – 1911. – Т. 11, № 3. – С. 171–206 ; № 4/5. – С. 225–250 ; № 6. – С. 299–315 ; 1912. – Т. 12, № 1. – С. 53–69.

139. Памяти Николая Ивановича Пирогова (1810–1910) : сборникъ статей / Г. А. Фальборкъ, А. Ф. Кони, А. В. Васильевъ, В. А. Вагнеръ, А. Г. Фоминъ. – Петербургъ : Изд-во газ. «Школа и Жизнь», [1911?]. – 105 с., [1] л. портр.

Содерж.: Николай Ивановичъ Пироговъ и общественно-педагогическая мысль / Г. А. Фальборкъ. – С. 5–9 ; Пироговъ и школа жизни / А. Ф. Кони. – С. 10–27 ; Николай Ивановичъ Пироговъ и Университетскій вопросъ / А. Васильевъ. – С. 28–34 ; Школьные идеалы Пирогова и современная действительность / Владиміръ Вагнеръ. – С. 35–54 ; Матеріалы для изученія Пирогова : библиографическій указатель сочиненій, лекцій, докладовъ и сообщеній Пирогова и литературы о немъ / сост. А. Г. Фоминъ. – С. 55–105.

140. Старосивильскій, С. Н. И. Пироговъ. Великій целитель тела и воспитатель души / С. Старосивильскій // Русская Старина. – 1911. – Т. 147, августъ. – С. 224–236.

141. Тернер, Ф. Г. Воспоминанія жизни Ф. Г. Тернера / Ф. Г. Тернер // Русская Старина. – 1911. – Т. 145, февраль. – С. 385–398.

Про відношення автора до посмертних записок М. І. Пирогова. – С. 391–392.

142. Чистовичъ, Ф. Я. Памяти Н. И. Пирогова : [біографія] / проф. Ф. Я. Чистовича // Казанскій Медицинскій Журналъ. – 1911. – Т. 11, № 1. – С. 5–9.

143. Чистовичъ, Ф. Протоколь торжественнаго соединеннаго заседанія Общества врачей, Общества естествоиспытателей и Общества невропатологовъ и психіатровъ, состоящихъ при Императорскомъ Казанскомъ университете. 13 Ноября 1910 г. въ память столетія со дня рожденія Н. И. Пирогова / Ф. Чистовичъ // Казанскій Медицинскій Журналъ. – 1911. – Т. 11, № 1. – С. 3–4.

1912

144. Н. И. Пироговъ / сост. М. И. Демковъ // Старые и новые педагоги, ихъ жизнь, мысли и труды : очерки деятельности и избр. места изъ трудовъ прежнихъ и новыхъ, иностранныхъ и русскихъ, педагоговъ, съ 28 портретами : для учащихъ и учащихся въ народныхъ школахъ / сост. М. И. Демковъ. – М. : Тип. Т-ва И. Н. Кушнеревъ и К^о, 1912. – Отд. 2 : Русскіе педагоги, [гл.] 21. – С. 124–129 : портр.

145. Сборникъ въ честь Н. И. Пирогова / подъ редакціею проф. Е. А. Боброва. – Варшава : Тип. Варшавскаго Учебнаго Округа, 1912. – 118, [1] с. : фотогр.

Из содерж.: Жизнь и труды Н. И. Пирогова / В. А. Виноградовъ. – С. 4–13 ; Н. И. Пироговъ и русское общество / А. А. Яворскій. – С. 14–25 ; Научно-врачебныя заслуги Н. И. Пирогова / И. М. Креницкій. – С. 26–39 ; Что сказалъ Н. И. Пироговъ своимъ соотечественникамъ? : [о воспитании и образовании] / В. Г. Комарницкій. – С. 40–69 ; Педагогическія идеи Н. И. Пирогова / Е. М. Витошинскій. – С. 70–110 ; Изъ воспоминаній о Н. И. Пирогове [о пребывании Пирогова на посту попечителя в киевском учебном округе] / С. Н. Зененко. – С. 111–118.

146. Синицын, А. А. Изъ воспоминаній стараго врача А. А. Синицына. Гл. 1 / А. А. Синицын ; сообщ. Н. Д. Романовъ // Русская Старина. – 1912. – Октябрь. – С. 93–107.

Про Пирогова – професора Медико-Хірургічної Академії, викладача, завідующего клінікою. – С. 101–106.

147. Штрайхъ, С. Пироговъ, Николай Ивановичъ / С. Штрайхъ // Еврейская энциклопедія : сводъ знаній о еврействе и его культуре въ прошломъ и настоящемъ : [в 16 т.] / под общ. ред. А. Гаркави и Л. Каценельсона. – С.-Петербургъ : Изд. О-ва для Научныхъ Еврейскихъ изд. и изд-ва Брокгаузъ-Ефронъ, [1912]. – Т. 12. – Стб. 538–540.

1913

148. Н. И. Пироговъ / сост. М. И. Демковъ // Очерки по исторіи русской педагогики : для народныхъ учителей и учительницъ, учительскихъ семинарій и институтовъ, женскихъ институтовъ и гимназій и епархіальныхъ училищъ / сост. М. И. Демковъ. – Изд. 2-е, испр. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1913. – Гл. 27. – С. 109–113.

1914

149. Завьяловъ, Н. Н. Н. И. Пироговъ (1810–1881) / Н. Н. Завьяловъ // Педагогическая хрестоматія : первое изд. Учебн. Комит. М. Н. Пр. допущено въ качестве пособія для 8 кл. жен. гимназій / Н. Н. Завьяловъ. – Изд. 3-е, съ портр. писателей. – М. : Школа, 1914. – С. 313–321 : портр.

150. *Острогорскій, В. Русские педагогические деятели / Виктор Острогорскій и Д. Д. Семенов. – 3-е изд. – С.-Пб. : Н. В. Ельманов, 1914. – 86 с. : портр.

Содерж.: Н. И. Пирогов / [соч.] В. Острогорского ; К. Д. Ушинскій / [соч.] В. Острогорского ; Н. А. Корф / [соч.] Д. Семенова.

151. Штрайхъ, С. Я. Примечанія къ педагогическимъ и публицистическимъ статьямъ Н. И. Пирогова / С. Я. Штрайхъ. – С.-Петербургъ : Тип. Т-ва Издательскаго Дела «Копейка», 1914. – 58, [3] с.

1915

152. Ельницкій, К. Николай Ивановичъ Пироговъ / К. Ельницкій // Русскіе Педагоги второй половины XIX-го столетія : для учебныхъ заведеній, въ которыхъ преподается педагогика / К. Ельницкій. – Изд. 3-е. – Петроградъ : Изд. М. М. Гутзаца, 1915. – С. 31–44.

1916

153. Завьяловъ, Н. Н. Н. И. Пироговъ (1810–1881) / Н. Н. Завьяловъ // Педагогическая хрестоматія : первое изд. Учебн. Комит. М. Н. Пр. допущено въ качестве пособія для 8 кл. жен. гимназій / Н. Н. Завьяловъ. – Изд. 4-е, съ портр. писателей. – М. : Школа, 1916. – С. 287–294 : портр.

154. Медведковъ, А. П. Н. И. Пироговъ (1810–81 г.), какъ реформаторъ русской педагогики и основатель гуманитарнаго направленія / А. П. Медведковъ // Краткая исторія русской педагогики въ культурно-историческомъ освещеніи : для самообразования и специально-педагогическаго характера школы / А. П. Медведковъ. – 3-е испр. и доп. изд. – Петроградъ : Изд. Я. Башмакова, 1916. – С. 62–81.

Про педагогічні ідеї М. І. Пирогова див. також «Указатель собственныхъ именъ и терминовъ». – С. 246.

155. Штрайх, С. Я. Литературное воспитание Н. И. Пирогова (с приложением неизданных материалов) / С. Я. Штрайх. – Петроград : Тип. Императ. Акад. наук, 1916. – 54 с.
1917

156. Н. И. Пирогов / сост. М. И. Демков // Очерки по истории русской педагогики : для народных учителей и учительниц, учительских семинарий и институтов, женских институтов и гимназий и епархиальных училищ / сост. М. И. Демков. – Изд. 4-е, испр. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1917. – Гл. 27. – С. 109–113.

157. Селихановичь, А. Н. И. Пирогов / Александрь Селихановичь // История педагогики на Западе и въ России : [учебник] / Александрь Селихановичь. – Петроградъ ; К. : Сотрудникъ, 1917. – Гл. 27. – С. 234–243.

1922

158. Шелгунов, Н. В. Воспоминания / Н. В. Шелгунов ; ред., вступ. статья и примеч. А. А. Шилова. – М. ; Петроград : Гос. изд-во, 1923. – 317, [3] с.

О Пирогове см. Указатель имен. – С. 315.

1933

159. Штрайх, С. Я. Н. И. Пирогов / С. Я. Штрайх. – М. : Журн.-газ. об-ние, 1933. – 159, [1] с. : ил. – Библиогр.: с. 158–159. – (Жизнь замечательных людей ; вып. 18).

1940

160. Ганелин, Ш. И. История педагогики : учеб. пособие для пед. училищ / Ш. И. Ганелин, Е. Я. Голант. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во наркомпроса РСФСР, 1940. – 406, [1] с.

Из содерж.: Разд. 9 : Педагогика второй половины XIX в., гл. 31 : Н. И. Пирогов. – С. 250–258 : портр.

161. Ушаренко, И. П. Пирогов / И. П. Ушаренко. – Л. : Наркомздрав СССР, Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1940. – 54 с.

1941

162. Ганелін, Ш. І. Історія педагогіки : посіб. для пед. шк. / Ш. І. Ганелін, Є. Я. Голант. – К. : Рад. школа, 1941. – 403, [1] с.

Из змісту: Відділ 9 : Педагогіка другої половини XIX ст., розд. 31 : М. І. Пірогов. – С. 249–257 : портр.

1945

163. Жураковский, Г. Е. Николай Иванович Пирогов / Г. Е. Жураковский ; рис. С. Пивоварова // Вожатый. – 1945. – № 11. – С. 3–4 : портр.

1946

164. Мечников, И. И. Страницы воспоминаний : сб. автобиограф. ст. / И. И. Мечников ; АН СССР. – М. : Изд-во АН СССР, 1946. – 276, [3] с. – (Научно-популярная серия. Мемуары).

Из спогадів про М. І. Пирогова як керівника професорськими стипендіантами Міністерства народної освіти за кордоном див. «Указатель имен». – С. 272.

1947

165. Муравина, Ф. Николай Иванович Пирогов / Ф. Муравина. – М. : Воен. изд-во М-ва Вооружен. Сил СССР, 1947. – 55 с. : портр.

1948

166. Козырев, А. В. Н. И. Пирогов (1810–1881) / Козырев А. В. ; Ставроп. гос. пед. ин-т. – Ставрополь : [б. и.], 1948. – 16 с.

167. Николай Иванович Пирогов (1810–1881) // Люди русской науки : очерки о выдающихся деятелях естествознания и техники : [в 2 т.] / с предисл. и вступ. ст. С. И. Вавилова ; [сост. и ред. И. В. Кузнецов]. – М. ; Л. : Гос. изд-во техн.-теорет. лит., 1948. – [Т.] 2 : Медико-биологические и сельскохозяйственные науки. – С. 659–667.

1949

168. Штрайх, С. Я. Николай Иванович Пирогов / С. Я. Штрайх. – М. : Воен. изд-во М-ва Вооружен. Сил СССР, 1949. – 175 с.

1950

169. Муравина, Ф. Николай Иванович Пирогов / Ф. Муравина. – М. : Моск. рабочий, 1950. – 101, [1] с.

1951

170. Бурденко, Н. Н. Собрание сочинений : [в 7 т.]. Т. 1 / Н. Н. Бурденко ; ред. П. А. Куприянов и И. Г. Руфанов ; АМН СССР. – М. : Изд-во АМН СССР, 1951. – 235, [1] с.

Из содерж.: О Н. И. Пирогове с исторической точки зрения. – С. 3–10 ; К исторической характеристике академической деятельности Н. И. Пирогова (1836–1854). – С. 11–28.

171. Корнеев, В. М. Николай Иванович Пирогов – великий русский ученый / В. М. Корнеев. – Л. : Изд-во Военно-морской мед. акад., 1951. – 37, [2] с. – (Материалы по истории биологии и медицины ; вып. 11).

172. Смирнов, В. З. Общая характеристика общественно-педагогического движения в России 60-х годов XIX в. Педагогические взгляды Н. И. Пирогова / В. З. Смирнов // История педагогики : учеб. для пед. ин-тов / АПН РСФСР, Ин-т теории и истории педагогики. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1951. – Гл. 21. – С. 218–229.

1952

173. Руфанов, И. Г. Великий русский хирург и ученый Н. И. Пирогов (1810–1881 гг.) / И. Г. Руфанов ; Всесоюз. о-во по распространению полит. и науч. знаний. – М. : Знание, 1952. – 31 с. : ил.

174. Смирнов, В. Жизнь и педагогическая деятельность Н. И. Пирогова (1810–1881) / В. Смирнов // Избр. пед. соч. / Н. И. Пирогов ; АПН РСФСР. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1952. – С. 7–51.

1953

175. Смирнов, В. Жизнь и педагогическая деятельность Н. И. Пирогова (1810–1881) / В. Смирнов // Избр. пед. соч. / Н. И. Пирогов ; АПН РСФСР, Ин-т теории и истории педагогики. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1953. – С. 5–44.

1956

176. Букин, Ю. В. Об участии Н. И. Пирогова в Демидовском конкурсе Академии наук в 1841 году : [о переписке с П. Н. Фуссом] / Ю. В. Букин, Г. Ф. Байко // Новый хирург. архив. – 1956. – № 6. – С. 31–34 : рис.

177. Коваленко, С. Гордість вітчизняної науки : до 75-річчя з дня смерті М. І. Пирогова / С. Коваленко // Київ. правда. – 1956. – 5 груд. (№ 239). – С. 4.

178. Корнеев, В. М. Новые материалы о деятельности Н. И. Пирогова / В. М. Корнеев // Новый хирург. архив. – 1956. – № 6. – С. 23–27.

179. Максименков, А. Н. Николай Иванович Пирогов. Жизнь и деятельность (основные черты) / А. Н. Максименков ; Воен.-мед. Ордена Ленина акад. им. С. М. Кирова. – Л. : [б. и.], 1956. – 58, [1] с. : фотогр.

179а. *Ніколаєнко, В. Видатний вчений і педагог : [до 75-річчя з дня смерті М. І. Пирогова] / В. Ніколаєнко // Рад. освіта. – 1956. – 1 груд. (№ 49).

180. Руфанов, И. Г. Николай Иванович Пирогов – великий русский хирург и ученый / И. Г. Руфанов ; Всесоюз. о-во по распространению полит. и науч. знаний. – М. : Знание, 1956. – 31, [1] с. : портр. – (Серия 3 ; № 46).

181. Рябов, Г. З. Николай Иванович Пирогов : (к 75-летию со дня смерти) / Г. З. Рябов // Фельдшер и акушерка. – 1956. – № 10. – С. 27–32 : портр.

182. Шубладзе, Б. К. Николай Иванович Пирогов : (краткий очерк жизни и деятельности) / Б. К. Шубладзе ; [М-во здравоохранения Киргиз. ССР, Респ. дом санитар. просвещения]. – Фрунзе : [б. и.], 1956. – 95, [1] с. – Библиогр.: с. 94–96.

1957

183. Піккієв, І. М. І. Пирогов та К. Д. Ушинський: знайдені невідомі листи великого російського педагога / І. Піккієв // Вінниц. правда. – 1957. – 25 серп. (№ 168). – С. 4.

1959

184. Хазанов, А. Н. Начало профессорской деятельности Н. И. Пирогова в Тартуском университете / А. Н. Хазанов // Из истории медицины : сб. ст. / Акад. наук Латв. ССР, Ин-т эксперимент. медицины. – Рига, 1959. – Т. 2. – С. 145–153.

1960

185. Алексеенко, И. П. Николай Иванович Пирогов : (к 150-летию со дня рождения) / И. П. Алексеенко // Врачеб. дело. – 1960. – № 11. – С. 14–22.

186. Георгиевский, А. С. Н. И. Пирогов и Медико-хирургическая (Военно-медицинская) академия / А. С. Георгиевский // Воен.-мед. журн. – 1960. – № 11. – С. 25–31.

187. Геселевич, А. М. Великий русский врач и ученый Н. И. Пирогов : (к 150-летию со дня рождения) / А. М. Геселевич. – М. : Ин-т санитар. просвещения М-ва здравоохранения СССР, 1960. – 33, [2] с. – (В помощь лектору). – Библиогр.: с. 33–34.

188. Геселевич, А. М. Николай Иванович Пирогов : науч.-биограф. очерк / А. М. Геселевич, Е. И. Смирнов ; АМН СССР. – М. : Медгиз, 1960. – 177, [5] с., [1] л. портр. : ил. – Библиогр.: с. 177, 181.

189. Геселевич, А. М. Стопятидесятилетие со дня рождения Н. И. Пирогова / А. М. Геселевич // Совет. здравоохранение. – 1960. – № 12. – С. 29–32.

190. Дейнека, И. Я. Н. И. Пирогов посещает раненого Джузеппе Гарибальди / И. Я. Дейнека // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1960. – № 12. – С. 10–16.

191. Кулябко, Е. С. Неопубликованные материалы о Н. И. Пирогове : [о Демид. премии, которой был удостоен Пирогов четыре раза] / Е. С. Кулябко // Вестн. Акад. наук СССР. – 1960. – № 10. – С. 93–94.

192. Нестеренко, А. И. Севастопольские письма Н. И. Пирогова : (к истории их опубликования) / А. И. Нестеренко // Совет. здравоохранение. – 1960. – № 12. – С. 42–46.

193. Новиков, М. В. Великий ученый-новатор : (до 150-річчя з дня народж. М. І. Пирогова) / М. В. Новиков // Наука і життя. – 1960. – № 11. – С. 47–48.

194. Петров, Б. Д. Н. И. Пирогов – выдающийся русский ученый и общественный деятель : (к 150-летию со дня рождения) / Б. Д. Петров // Мед. сестра. – 1960. – № 11. – С. 40–42.

195. Николай Иванович Пирогов : [биография] // Воен.-мед. журн. – 1960. – № 11. – С. 3–8 : рис., портр.

196. Руфанов, И. Г. Н. И. Пирогов / И. Г. Руфанов // Здоровье. – 1960. – № 11. – С. 6–8 : рис., портр.

197. Руфанов, И. Г. Н. И. Пирогов и С. П. Боткин / И. Г. Руфанов, А. М. Геселевич // Клин. медицина. – 1960. – № 11. – С. 6–12.

198. Усков, В. И. Н. И. Пирогов и Военно-медицинский журнал / В. И. Усков // Воен.-мед. журн. – 1960. – № 11. – С. 38–41 : рис.

1961

199. Максименков, А. Н. Николай Иванович Пирогов. Его жизнь и встречи в портретах и иллюстрациях / А. Н. Максименков. – Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1961. – 210 с.

1962

200. Георгиевский, А. С. Петербургский период деятельности Н. И. Пирогова / А. С. Георгиевский // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1962. – № 5. – С. 127–133.

1963

200а. Пирогов Микола Іванович // Українська радянська енциклопедія / голов. редкол.: М. П. Бажан, І. К. Білодід, В. Г. Бондарчук. – К., 1963. –Т. 11 : Патріотизм – прянощі. – С. 141–142.

1965

201. Савенок, Г. Г. М. І. Пирогов – керівник професорського інституту за кордоном [1862–1866 рр.] : (наук. повідомл.) / Г. Г. Савенок // Вища педагогічна освіта : республік. наук.-метод. зб. / М-во освіти Укр. РСР. – К., 1965. – Вип. 1 : Актуальні питання підготовки педагогічних кадрів з вищою освітою для загальноосвітньої школи. – С. 124–131.

202. Pirogov, Nikolai (1810–1881) // Encyclopadia judaica. – Jerusalem, [1965–1971]. – V. 13. – P. 561.

1966

203. Днепров, Э. Д. Пирогов, Николай Иванович / Э. Д. Днепров // Педагогическая энциклопедия : [в 4 т.]. – М. : Совет. энцикл., 1966. – Т. 3 : Н–См. – С. 401–403 : портр.

1968

204. Історія міст і сіл Української РСР. Київ / Ін-т історії АН УРСР, Голов. ред. Укр. рад. енцикл. АН УРСР ; голова редкол. Бойченко В. О. – К. : Голов. ред. Укр. рад. енцикл. АН УРСР, 1968. – 585, [1] с.

Про М. І. Пирогова див. Іменний покажчик. – С. 575.

1969

205. Геселевич, А. М. Н. И. Пирогов / А. М. Геселевич. – М. : Медицина, 1969. – 61, [1] с., [1] л. портр. : ил. – (Научно-популярная медицинская литература) (Выдающиеся деятели отечественной медицины и здравоохранения).

206. Кони, А. Ф. Собрание сочинений : в 8 т. Т. 7 / А. Ф. Кони ; [под общ. ред. : В. Г. Базанова, Л. Н. Смирнова, К. И. Чуковского]. – М. : Юрид. лит., 1969. – 564, [3] с.

Из содерж.: Пирогов и школа жизни : (речь в зале городской думы по случаю столетия со дня рождения Н. И. Пирогова). – С. 200–219.

Про Пирогова М. І. див. також Іменною указатель. – С. 547.

1970

207. Собчук, Г. С. О связи двух корифеев отечественной науки [Пирогова и Мечникова] : (к 125-летию со дня рождения И. И. Мечникова) / Г. С. Собчук, П. А. Кланца // Врачеб. дело. – 1970. – № 10. – С. 153–154 : ил.

1971

208. М. І. Пирогов – основоположник російської хірургії : [зб. ст.] / під ред. І. М. Іщенко. – К. : Держ. мед. вид-во УРСР, 1971. – 76, [3] с., [1] л. портр. – (Видатні російські лікарі).

Из змісту: М. І. Пирогов – великий російський учений і громадянин / Д. П. Чухрієнко. – С. 5–10 ; Громадсько-педагогічна діяльність М. І. Пирогова / М. Ф. Дадєнков. – С. 50–65 ; Життя і діяльність М. І. Пирогова в Києві / М. К. Даль. – С. 66–77.

1972

209. Гольд, Э. Ю. Н. И. Пирогов и И. И. Мечников / Э. Ю. Гольд // Совет. здравоохранение. – 1972. – № 10. – С. 74–76.

210. Історія міст і сіл Української РСР. Вінницька обл. / Ін-т історії АН УРСР, Голов. ред. Укр. рад. енцикл. АН УРСР ; Олійник А. Ф. (голова редкол.). – К. : Голов. ред. Укр. рад. енцикл. АН УРСР, 1972. – 777, [1] с.

Про М. І. Пирогова див. Іменний покажчик. – С. 751.

1976

211. Геселевич, А. М. Летопись жизни Н. И. Пирогова (1810–1881) / А. М. Геселевич ; Акад. мед. наук СССР. – М. : Медицина, 1976. – 97, [3] с., [1] л. портр. : рис. – Прил. : Послужной список Н. И. Пирогова. – С. 91–95.

212. Мицов, З. В. К 100-летию пребывания Н. И. Пирогова в Болгарии (1877–1977) / З. В. Мицов // Совет. здравоохранение. – 1976. – № 12. – С. 47–50 : ил.

213. Шевченко, Л. В. Архівні джерела про педагогічну діяльність видатного російського вченого М. І. Пирогова : [за матеріалами держ. архівів СРСР, Київ. міськ. держ. архіву] / Л. В. Шевченко // Архіви України. – 1976. – № 3. – С. 65–70.

1978

214. Тарасов, Л. А. Николай Иванович Пирогов. Личность хирурга, ученого, педагога и патриота / Л. А. Тарасов. – Барнаул : Алт. кн. изд-во, 1978. – 76, [3] с., [1] л. портр. : ил. – Библиогр.: с. 78–79.

1979

215. Хазанов, А. Н. Н. И. Пирогов в Дертском профессорском институте / А. Н. Хазанов // Совет. здравоохранение. – 1979. – № 7. – С. 63–66.

1980

216. Воропай, А. В. Н. И. Пирогов и краснокрестное движение (к 170-летию со дня рождения Н. И. Пирогова) / А. В. Воропай ; Исполн. комитет Ордена Ленина союза обществ Красного Креста и Красного полумесяца СССР. – М. : Медицина, 1980. – 45, [1] с. : фотогр.

217. Елкин, И. И. Роль Н. И. Пирогова в подготовке И. И. Мечникова к научной деятельности : (к 135-летию со дня рождения И. И. Мечникова) / И. И. Елкин, В. В. Фролова // Журн. микробиологии эпидемиологии и иммунобиологии. – 1980. – № 9. – С. 114–118.

218. Чайковський, Ю. Усупереч авторитетам : [про життєвий і творчий шлях М. І. Пирогова] / Ю. Чайковський // Знання та праця. – 1980. – № 11. – С. 14–15.

1981

219. Киреев, А. Хирург, педагог, публицист / А. Киреев // Известия. – 1981. – 10 июля (№ 160). – С. 6.

220. Рыбаков, В. Жизнь Николая Пирогова, рассказанная им самим в двадцати двух письмах : к 100-летию со дня смерти Николая Ивановича Пирогова / В. Рыбаков // Семья и школа. – 1981. – № 12. – С. 29–32 : портр.

221. Савельев, В. С. Н. И. Пирогов – великий русский хирург и ученый / В. С. Савельев // Совет. медицина. – 1981. – № 11. – С. 116–118.

222. Тарасов, Л. А. Хирург и анатом, педагог и патриот (Н. И. Пирогов) / Л. А. Тарасов ; Алт. гос. мед. ин-т им. Ленин. Комсомола [и др.]. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Барнаул : Алт. кн. изд-во, 1981. – 166, [1] с. – Библиогр.: с. 163–167.

1982

223. Кацнельбоген, А. Г. Неопубликованная работа Н. И. Пирогова [«Идеал женщины»] / А. Г. Кацнельбоген // Совет. здравоохранение. – 1982. – № 11. – С. 61–64.

223а. Пирогов Микола Іванович // Українська радянська енциклопедія / голов. редкол.: Антонов О. К., Бабичев Ф. С., Бабій Б. М. [та ін.]. – Вид. 2-ге. – К., 1982. – Т. 8 : Олєфіни – поплін. – С. 316.

1983

224. Голованов, Я. Николай Пирогов: «Мыслить у постели больного» / Я. Голованов // Этюды об ученых / Я. Голованов. – Изд. 3-е, доп. – М. : Мол. гвардия, 1983. – С. 265–271.

1985

225. Братусь, В. Д. Великий хирург, ученый, гуманист Н. И. Пирогов : (к 175-летию со дня рождения) / В. Д. Братусь // Клин. хирургия. – 1985. – № 11. – С. 54–59 : портр.

226. Воропай, А. В. Н. И. Пирогов и краснокрестное движение : к 175-летию со дня рождения Н. И. Пирогова / А. В. Воропай ; Исполн. комитет Ордена Ленина Союза Обществ Красного Креста и Красного Полумесяца СССР. – Изд. 2-е. – М. : Медицина, 1985. – 46, [1] с.

227. Посто́лов, М. П. Николай Иванович Пирогов (к 175-летию со дня рождения) : [биография] / М. П. Посто́лов // Хирургия. – 1985. – № 11. – С. 3–8 : рис.

1986

228. Иванов, Н. Г. Николай Иванович Пирогов и Санкт-Петербургская медико-хирургическая Академия / Н. Г. Иванов, А. С. Георгиевский // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1986. – № 7. – С. 131–136 : табл.

229. Кацнельбоген, А. Г. Н. И. Пирогов и поэты пушкинского круга / А. Г. Кацнельбоген // Клиническая медицина. – 1986. – № 1. – С. 144–146.

1987

230. Николай Иванович Пирогов (1810–1881) : [биография] // Антология педагогической мысли России первой половины XIX в. / АПН СССР ; [сост. П. А. Лебедев]. – М. : Педагогика, 1987. – С. 436–438 : портр.

231. Серебренников, А. Б. Н. И. Пирогов в Гейдельберге / А. Б. Серебренников // Клиническая медицина. – 1987. – № 4. – С. 148–150.

1988

232. Николай Иванович Пирогов (1810–1881) : [биография] // Антология педагогической мысли Украинской ССР / АПН СССР ; редкол. тома: М. В. Фоменко (отв. ред.), Ю. Ю. Кондуфор, Н. П. Калениченко [и др.]. – М. : Педагогика, 1988. – С. 177–179 : портр.

1989

233. Поляк, Р. И. Н. И. Пирогов, его труды и их значение в развитии медицины : учеб. пособие / Р. И. Поляк ; М-во здравоохранения РСФСР, Ставроп. гос. мед. ин-т. – Ставрополь : [б. и.], 1989. – 35 с., [1] л. портр. : рис. – Библиогр.: с. 35.

1993

234. Юдин, И. Штрихи к портрету Н. Пирогова / И. Юдин // Врач. – 1993. – № 1. – С. 56–59.

1995

235. Кульчицький, К. І. Микола Пирогов : дивовижні сюжети життя : (до 185-річчя з дня народж.) / К. І. Кульчицький // Вісн. морфології. – 1995. – Т. 1, № 1. – С. 46–47 : рис.

236. Хотеевков, В. Реформатор Пирогов / В. Хотеевков, В. Чернета // Высшее образование в России. – 1995. – № 2. – С. 146–157.

1996

237. Пирогов Микола (1810–81) // Енциклопедія українознавства : словникова частина : [в 10 т.] / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові ; голов. ред. Володимир Кубійович. – Перевидання в Україні. – Львів, 1996. – Т. 6. – С. 2048.

1997

238. Гончаренко, С. Пирогов Микола Іванович : [біографія] / Гончаренко С. // Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 259.

239. Грандо, О. Пирогов Микола Іванович (1810–1881) : [біогр. довідка] / О. Грандо // Визначні імена в історії української медицини / О. Грандо ; Центр. музей медицини України. – К. : Тріумф, 1997. – С. 208–209 : портр.

1999

240. Азарський, І. М. [Микола Іванович Пирогов] / Азарський І. М., Мороз В. М., Компанець В. С. // Вчені Поділля. (Фундаментальні наукові праці) : матеріали республік. наук.-практ. конф., присвяч. 55-річчю визволення України від фашист. загарбників / Вінниц. держ. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова [та ін.]. – Хмельницький ; Вінниця, 1999. – Ч. 1. – С. 4–8.

241. История педагогики в России : хрестоматия для студентов гуманитар. фак. высш. учеб. заведений / сост. С. Ф. Егоров. – М. : Академия, 1999. – 396, [1] с.

Из содерж.: Н. И. Пирогов. – С. 170–171.

242. Садовничий, В. А. Россия. Московский университет. Высшая школа : статьи, выступления, интервью / В. А. Садовничий. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1999. – 526 с. – (Серия «Архив Московского университета»).

Про М. І. Пирогова, випускника Московського університету див. «Именной указатель». – С. 523.

243. Эльяшевич, Д. А. Правительственная политика и еврейская печать в России, 1797–1917 : очерки истории цензуры / Д. А. Эльяшевич ; Петербург. еврейс. ун-т, С.-Петербург. гос. акад. культуры. – СПб. : Мосты культуры ; Иерусалим : Гешарим, 1999. – 790, [1] с.

Про М. І. Пирогова див. Іменний покажчик. – С. 764.

2000

244. Архівні установи України : довідник / Держ. комітет арх. України, М-во культури і мистецтв України, НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [авт.-уклад.: О. І. Алтухова, С. І. Андросов, Л. С. Анохіна та ін.]. – К. : [б. в.], 2000. – 258, [1] с.

Про М. І. Пирогова див. Іменний покажчик. – С. 251.

245. Бондар, Л. Микола Пирогов – не тільки медик, а й педагог : до 190-річчя від дня народж. / Людмила Бондар // Освіта України. – 2000. – 6 груд. (№ 49). – С. 11.

246. Тригубенко, В. Світоч для прийдешніх : [життєвий і творчий шлях М. І. Пирогова] / В. Тригубенко // Пед. газета. – 2000. – Берез. (№ 3). – С. 8.

247. Шевченко, Л. В. М. І. Пирогов – «чудовий лікар», педагог-реформатор / Шевченко Лариса Вячеславівна // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. ст. / НАН України, Ін-т історії України, Голов. редкол. наук.-докум. серії книг «Реабілітовані історією». – К., 2000. – Вип. 10. – С. 190–196. – Бібліогр.: 10 назв.

2001

248. Євтух, М. Лікар душі і тіла суспільства : до 190-ї річниці від дня народж. М. І. Пирогова / Микола Євтух, Катерина Потапенко // Рід. школа. – 2001. – № 7. – С. 75–77.

249. Коваленко, Є. Пирогов Микола Іванович : [біографія] / Є. Коваленко // Педагогічний словник / АПН України, Ін-т педагогіки ; за ред. Ярмаченка М. Д. – К. : Пед. думка, 2001. – С. 363–364.

250. Михайлова, Л. «Чертог твій бачу ... » : [М. І. Пирогов – хірург, мислитель, педагог] / Людмила Михайлова // Дзеркало тижня. – 2001. – 15 груд. (№ 49). – С. 11 : фотогр.

251. Пирогов Микола Іванович // Академіки та члени-кореспонденти України : вибр. фундам. наук. праці / І. М. Азарський, В. С. Компанець, О. О. Азарська [та ін.]. – Хмельницький, 2001. – С. 4–9 : портр.

252. Пирогов Микола Іванович : [біогр. довідка та осн. пед. погляди] // Провідники духовності в Україні : [довідник] / за ред. І. Ф. Кураса. – К. : Вища школа, 2003. – С. 515–517.

252а. *Микола Пирогов, 1810–1881 : учений, хірург, педагог, громадський діяч // Видатні діячі минулих століть = Outstanding Ukrainian Personalities of the Past : мемор. альманах / упоряд.: Ін-т історії України НАН України [та ін. ; редкол.: О. Шокало (голов. ред.) та ін.]. – К. : Компанія «Євроімідж», 2001. – С. 426–427 : іл., портр., кольор. іл. – (Золоті імена України). – Текст парал.: укр., англ.

253. Пирогов Николай Иванович (1810–1881) // Русский биографический словарь : в 20 т. / [сост. П. Каллиников, И. Корнеева]. – М. : ТЕРРА-Книж. клуб, 2001. – Т. 12 : Педашенко – Пятовы. – С. 106–111 : портр.

2002

254. Бойко, А. М. Микола Іванович Пирогов (1810–1881) / Бойко А. М., Борщ Ж. В. // Персоналії в історії національної педагогіки. 20 видатних українських педагогів : [наук.-метод. посіб. / А. М. Бойко, В. Д. Бардінова, Л. Л. Безобразова та ін.] ; за ред. А. М. Бойко. – Полтава : АСМІ, 2002. – С. 52–75. – Бібліогр.: с. 74–75.

255. Любжин, А. Остановить в покое недостижимое: педагогическое наследие Н. И. Пирогова : [жизн. путь и пед. деятельность] / Алексей Любжин // Лицейс. и гимназ. образование. – 2002. – № 10. – С. 15–20 : ил.

255а. Микола Пирогов : учений, хірург, педагог, громадський діяч // Народжені Україною = Рожденные Украиной = Born by Ukraine : мемор. альм. : у 2 т. / Міжнар. Благодійна Орг. «Фонд Суспільного Визнання»; Компанія «ЄВРОІМІДЖ»; голов. ред. О. Онопрієнко]. – К. : ЄВРОІМІДЖ, 2002. – Т. 2 : Л–Я. – С. 324–325 : портр. – (Золоті імена України). – Текст парал.: укр., рос., англ.

256. Український педагогічний календар : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [упоряд. Л. О. Калмикова, Т. Ф. Баєва ; за заг. ред. В. П. Коцура]. – К. : Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ін-т, 2002. – 253, [1] с.

Из змісту: Спогади про Пирогова / О. Русов. – С. 207–210.

Про Пирогова М. І. див. також Іменний покажчик. – С. 249.

257. Халюта, О. Российское образование в лицах : Н. И. Пирогов / Ольга Халюта // Вестн. образования России. – 2002. – № 8. – С. 3–7.

2004

258. Академик Николай Иванович Пирогов // Вопросы жизни : (из трудов Н. И. Пирогова и В. Я. Данилевского) / [науч. ред. и сост. О. М. Белецкая]. – Харьков : Форт, 2004. – С. 4–9 : портр.

259. Бойко, А. М. Микола Іванович Пирогов (1810–1881) / А. М. Бойко, Ж. В. Борщ // Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [А. М. Бойко, В. Д. Бардінова, Л. Л. Безобразова та ін.] ; під заг. ред. А. М. Бойко. – К. : Професіонал, 2004. – С. 100–127 : портр. – Бібліогр.: 15 назв.

260. Вовк, Ю. М. Значення ідей М. І. Пирогова для викладання питань індивідуальної анатомічної мінливості : [виклад. діяльн. в Санкт-Петербур. мед.-хірург. акад.] / Ю. М. Вовк // Клініч. анатомія та операт. хірургія. – 2004. – № 4. – С. 99–100.

261. Н. И. Пирогов и Демидовские премии / Г. С. Собчук, З. С. Мартынова, К. Ф. Антошук, Л. И. Фоменко // Вісн. морфології. – 2004. – Т. 10, № 1. – С. 1–4.

262. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. спец. «Дошкільне виховання» / упоряд. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко ; за заг. ред. проф. З. Н. Борисової. – К. : Вища школа, 2004. – 510, [1] с.

Про Пирогова М. І., його працю «Питання життя». – С. 153.

2005

263. Мазур, О. М. І. Пирогов – славетний хірург, видатний педагог / Мазур О. // Вісник / Київ. ін-т бізнесу та технологій. – К., 2005. – № 1 (2). – С. 114–115.

264. Пирогов Микола Іванович, 1810–1881 : хірург, анатом, педагог, освітній діяч : [біогр. довідка] // Почесні члени і доктори Університету Св. Володимира / авт.-упоряд.: В. А. Короткий, Т. В. Табенська, Ю. В. Цимбал. – К. : Либідь, 2005. – С. 84–85 : портр.

2006

265. Артемова, Л. В. Педагогічна діяльність Миколи Пирогова // Історія педагогіки України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Артемова. – К. : Либідь, 2006. – Розд. 4 : Педагогічна думка в другій половині XVIII–XIX ст., [підрозд.] 3. – С. 160–164.

266. Бурбан, В. Поріднений з Україною : минуло 125 років з дня смерті М. І. Пирогова (1810–1881) / Володимир Бурбан // Сіл. вісті. – 2006. – 21 груд. (№ 148). – С. 1, 3 : портр.

267. Левківський, М. В. Освітньо-педагогічна діяльність М. Пирогова / М. В. Левківський // Історія педагогіки : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Левківський. – Вид. 2-ге, доповн. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – Тема 14, [пункт] 2. – С. 227–230 : портр.

268. Мікульонок, І. О. Великий хірург, учений, винахідник / І. О. Мікульонок // Країна знань. – 2006. – № 8. – С. 22–23 : портр.

269. Черкасов, В. Г. Наукова та освітянська діяльність учнів М. І. Пирогова – засновників Київської анатомічної школи професорів М. І. Козлова та О. П. Вальтера : (до 165-річчя заснування каф. нормальної анатомії Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця) / Черкасов В. Г. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 158–161 : рис.

2007

270. Иванашко, В. С. Рядом с именем Н. И. Пирогова : [о Д. Ф. Гейдене – продолжателе начинаний Н. И. Пирогова] / В. С. Иванашко, Н. Н. Древа // Асклепий. – 2007. – № 2. – С. 21–28 : ил.

271. Лузан, П. Г. Втрата державності та занепад системи народної освіти в Україні (XVIII–XIX ст.) / П. Г. Лузан, О. В. Васюк, О. М. Бернова // Історія педагогіки та освіти в Україні : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / П. Г. Лузан, О. В. Васюк, О. М. Бернова. – К. : Нац. аграр. ун-т, 2007. – Тема 3. – С. 89–128. – Бібліогр.: с. 122–123.

Про життя та діяльність М. І. Пирогова, його основні педагогічні ідеї. – С. 115–117.

272. Любжин, А. Остановить в покое недостижимое : пед. наследие Н. И. Пирогова : [жизн. путь и пед. деятельность] / Алексей Любжин // Лицейс. и гимназ. образование. – 2007. – № 1/2. – С. 65–70 : ил.

273. Теличкин, И. А. Николай Иванович Пирогов, 1810–1881 : (страницы биографии, прочитанные заново) : [о послед. годе жизни Н. И. Пирогова] / И. А. Теличкин // Асклепий. – 2007. – № 2. – С. 11–20 : портр.

274. Чиренко, Н. Пирогов Микола Іванович / Наталія Чиренко // Шкіл. світ. – 2007. – Берез. (№ 12). – С. 21.

2008

275. Волинка, Г. Драгоманов і Пирогов: зустріч через століття / Григорій Волинка, Наталя Мозгова // Наук. зап. Сер.: Філософія / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – 2008. – Вип. 16. – С. 40–44.

276. *Захаров, И. Николай Иванович Пирогов: реформы и бессмертие. Кн. 1 : 1810–1856 гг. / И. Захаров. – СПб. : Рубин, 2008. – 175 с. : ил.

277. Коваленко, Є. І. Пирогов Микола Іванович / Є. І. Коваленко // Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 673–674.

278. Ничкало, Н. Микола Іванович Пирогов видатний вчений – лікар і педагог / Ничкало Нелля // W Kierunku Pedagogiki Katolickiej / [pod red. ks. dr hab. Jana Zimnego, prof. KUL]. – Stalowa Wola, 2008. – S. 267–281.

279. Радул, О. С. Історія педагогіки України : [навч. посіб.] / О. С. Радул. – [Вид. 3-тє, доповн. і переробл.]. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2008. – 201 с.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова. – С. 55–56.

280. *Шапыгин, Л. Д. Н. И. Пирогов – талантливый педагог и выдающийся общественный деятель / Л. Д. Шапыгин // Вестн. Нац. мед.-хирург. центра им. Н. И. Пирогова. – 2008. – Т. 3, № 1. – С. 146–149.

2009

281. *Вашанов, Г. А. Ученый, хирург, педагог, реформатор / Г. А. Вашанов, А. П. Салей // Вестн. Воронеж. гос. ун-та. Сер.: Проблемы высш. образования. – 2009. – № 1. – С. 104–108.

Рец. на кн.: Захаров И. С. Николай Иванович Пирогов: реформы и бессмертие. – Див. № 276.

2010

282. Выдающиеся просветители. Николай Иванович Пирогов (1810–1881) // Мир библиографии. – 2010. – № 3. – 3-я с. обл. : портр.

283. Зятьєв, С. «Поєднання розуму, таланту і чесності»: 200 років тому народився Микола Пирогов (1810–1881) / Сергій Зятьєв // Демократ. Україна. – 2010. – 3 груд. (№ 48). – С. 22 : портр.

284. М. І. Пирогов : (до 200-річчя з дня народж.) // Завучу. Усе для роботи. – 2010. – № 1. – С. 1.

285. М. І. Пирогов : (до 200-річчя з дня народж.) // Упр. школою. – 2010. – № 1. – С. 1.

286. Микола Пирогов: двісті років безсмертя : [біогр. довідка] / підгот. Юрій Віленський // Мистецтво лікування. – 2010. – № 10. – С. 58 : портр.

287. *Николай Иванович Пирогов. К 200-летию со дня рождения : антология. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2010. – 56 с.

Содерж.: Выдающийся ученый, врач и патриот России / А. И. Григорьев, Н. А. Григорьян, А. Н. Потапов ; Лики Пирогова / В. А. Логинов.

288. Рожнятовська, О. А. «Служити не собі, а своїй Вітчизні, своїй науці». До 200-річчя від дня народження М. І. Пирогова (1810–1881) / Рожнятовська О. А. // Календар знаменних і пам'ятних дат / Нац. парлам. б-ка України. – К., 2010. – № 4. – С. 94–103 : портр. – Бібліогр.: с. 101–103.

289. Роменская, Т. Пирогов. «Чудесный доктор» / Татьяна Роменская, Илья Барабаш // Человек без границ: философия, психология, история, наука, искусство. – 2010. – № 5. – С. 4–17 : ил., портр.

290. Солейко, Е. В. Н. И. Пирогов и поэты пушкинской плеяды / Е. В. Солейко, Л. П. Солейко // Мистецтво лікування. – 2010. – № 4. – С. 85–87 : іл. – Бібліогр.: 5 назв.

290а. *Хірург, анатом, педагог : [до 200-річчя з дня народж. М. І. Пирогова] // Наука і сусп-во. – 2010. – № 11/12. – С. 36–37.

2.2. М. І. Пирогов і Україна

1858

291. Прощальный обедъ, данный Н. И. Пирогову въ Одессе // Журналь для Воспитанія. – 1858. – Т. 4, отд. 6. – С. 229–234.

1861

292. Прощаніє Бердичевскаго общества съ Николаемъ Ивановичемъ Пироговымъ : въ Бердичеве, 16 апреля 1861 г. – К. : Въ Тип. Губернскаго Управленія, 1861. – 16 с.

293. Прощаніє Кіева съ Н. И. Пироговымъ. – К. : Въ университетской тип., 1861. – LVI с.

Припл. до кн.: Прощаніє Кієвскаго учебнаго округа съ Н. И. Пироговымъ. – К. : Въ университетской тип., 1861.

294. Прощаніє Н. Ив. Пирогова съ учебнымъ сословіемъ и городомъ Кіевомъ // Основа. – 1861. – Июнь. – С. 108–133.

1863

295. Барсовъ, Н. Школы на Волыни и Подоліи въ 1862 году / [Н. Барсовъ]. – Санкт-петербургъ : [б. и.], 1863. – 156 с.

Про педагогічні ідеї М. І. Пирогова. – С. 125.

1883

296. Кренке, В. Усмиреніє польскаго мятежа въ Кіевской губерніи въ 1863 году : (отрывокъ изъ воспоминаній генераль-лейтенанта В. Д. Кренке) / В. Кренке // Историческій Вестникъ. – 1883. – Т. 14. – С. 106–134.

Про Пирогова М. І. – попечителя Київського навчального округу, ставлення до нього князя Васильчикова. – С. 107–109.

1885

297. Добровъ, Л. Воспоминанія о Н. И. Пирогове : (одесскій періодъ его деятельности) / Л. Добровъ // Русская Старина. – 1885. – Т. 46, июнь. – С. 603–616.

1887

298. Прощаніє кіевскаго учебнаго округа съ Н. И. Пироговымъ // Сочиненія Н. И. Пирогова / Н. И. Пироговъ. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1887. – Т. 2. – С. 529–552.

1890

299. Стоцкій, Г. Д. Н. И. Пироговъ. Черта изъ его попечительства въ Кіеве : (по запискамъ бывшаго Кіевскаго студента) / Г. Д. Стоцкій // Русскій Архивъ издаваемый Петромъ Бартеневымъ. – М. : Унив. тип., 1890. – Кн. 2. – С. 363–368.

1892

300. Кулябка, С. Н. Воспоминанія о Н. И. Пирогове, 1858–1861 гг. / С. Н. Кулябка // Русская Старина. – 1892. – Т. 75, сентябрь. – С. 725–737.

1895

301. Юзефович, Б. М. Тридцать летъ тому назадъ : очеркъ изъ студенческой жизни : [о Н. И. Пирогове – попечителе Киев. учеб. округа] / Б. М. Юзефович // Русская Старина. – 1895. – Т. 84, октябрь. – С. 167–200.

1898

302. Струнина, Л. Первыя воскресныя школы въ Кіеве / Л. Струнина // Кіевская Старина. – 1898. – Т. 61, № 5. – С. 287–307.

Про створення в 1859 р. за ініціативою М. І. Пирогова та П. В. Павлова перших недільних шкіл у Києві. – С. 289.

1899

303. Чумиков, А. Мои цензурныя мытарства: воспоминанія / А. Чумиков // Русская Старина. – 1899. – Декабрь. – С. 583–600.

Из содерж.: Ник. Ив. Пироговъ и его циркуляръ [о Белоцерковской гимназии]. – С. 594–598.

1900

304. Абрамовъ, Я. В. Наши воскресныя школы. Ихъ прошлое и настоящее / Я. В. Абрамовъ. – С.-Петербургъ : [б. и.], 1900. – 351, [1] с.

Про М. І. Пирогова – попечителя Київського навчального округу. – С. 11–17, 71.

305. Бобровскій, С. Изъ воспоминаній о Николае Ивановиче Пирогове / С. Бобровскій // Вестникъ Воспитанія. – 1900. – Апрель (№ 4), отд. 3. – С. 108–113.

306. Грузинскій, А. Е. Литературныя бесѣды въ Пироговское время : (страничка изъ исторіи нашей средней школы) / А. Е. Грузинскій // Вестникъ Воспитанія. – 1900. – Сентябрь (№ 5), отд. 1. – С. 108–127.

Про початок педагогічної діяльності М. І. Пирогова та започаткування ним літературних бесід з гімназистами.

307. Прощаніє кievскаго учебнаго округа съ Н. И. Пироговымъ // Сочиненія Н. И. Пирогова / Н. И. Пироговъ. – 2-е изд. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1900. – Т. 1. – С. 530–552.

308. Чалый, М. Вторая кievская гимназія : попечительство Н. И. Пирогова, 1858–1861 / М. Чалый // Кievская Старина. – 1900. – Т. 69, июнь, отд. 1. – С. 288–309 ; Т. 70, июль–августъ, отд. 1. – С. 66–88.

1901

309. Бобровскій, С. Изъ моихъ служебныхъ воспоминаній / С. Бобровскій // Русская Школа. – 1901. – № 5/6. – С. 25–44.

Спогади про приїзд в серпні 1857 р. з ревізією попечителя Одеського навчального округу М. І. Пирогова. – С. 28–32.

310. Якушкинъ, В. Изъ исторіи русской школы. Попечительство Н. И. Пирогова въ Кіеве (1858–1860) / В. Якушкинъ // Вестникъ Воспитанія. – 1901. – № 2. – С. 66–76.

1902

311. Историческій обзоръ деятельности Министерства Народнаго Просвещенія, 1802–1902 / сост. С. В. Рождественскій. – С.-Петербургъ : [б. и.], 1902. – 785 с.

О Пирогове Н. И. – попечителе Кіевского учебнаго округа. – С. 362–364.

1906

312. Н. И. Пироговъ, какъ создатель независимой прессы въ Одессе : (страничка изъ исторіи печати) // Одесскія Новости. – 1906. – 23 нояб. (№ 7088). – С. 2.

313. Штрайхъ, С. Н. И. Пироговъ : (къ 25-летию со дня кончины) : [о Пирогове – попечителе Одес. учеб. округа] / С. Штрайхъ // Одесскія Новости. – 1906. – 23 нояб. (№ 7088). – С. 2.

1909

314. Левицький, О. Пирогов у Київі і його проводи / О. Левицький // Літературно-науковий вістник. – 1909. – Т. 46, кн. 5. – С. 281–287.

1910

315. Дорош, С. Пам'яті гуманіста й педагога [М. І. Пирогова] (13 ноября 1810 – 13 ноября 1910) / С. Дорош // Рада. – 1910. – 13 нояб. (26 листоп.) (№ 258). – С. 2–3.

316. Русов, О. Спогади про Пирогова / О. Русов // Світло. – 1910. – Кн. 3 (ноябрь). – С. 18–21.

Див. також № 256.

317. Чернышевъ, В. Н. И. Пироговъ – попечитель Кіевского учебнаго округа / В. Чернышевъ // Русская Школа. – 1910. – № 12 (декабрь). – С. 12–40.

318. Чернышевъ, В. Н. И. Пироговъ – попечитель Одесскаго учебнаго округа / В. Чернышевъ // Русская Школа. – 1910. – № 11 (ноябрь). – С. 82–111.

319. Штрайхъ, С. Я. Матеріали къ біографіи Н. И. Пирогова : (по неизданнымъ архивнымъ документамъ) / сообщилъ С. Я. Штрайхъ // Русская Школа. – 1910. – № 7/8 (июль–августъ), отд. 1. – С. 58–61, 70–71.

1911

320. Андріяшева, А. Ф. Воспоминанія стараго педагога. Гл. 8, 9 / А. Ф. Андріяшева // Русская Старина. – 1911. – Ноябрь. – С. 345–352 ; Декабрь. – С. 619–624.

Про Пирогова М. І. – попечителя Кіївського учбового округу. – С. 349–351, 620–623.

321. Вилинскій, С. Г. Литературныя бесѣды въ Пироговское время : докладъ, читанный въ засѣданіи Историко-Филологическаго Общества при Императорскомъ Новороссійскомъ Университете 11 декабря 1910 г., посвященномъ памяти Н. И. Пирогова / С. Г. Вилинскій. – Одесса : Тип. «Техникъ», 1911. – 14 с.

322. Вилинскій, С. Г. Н. И. Пироговъ въ Одессе : (речь) / С. Г. Вилинскій. – Одесса : Тип. «Техникъ», 1911. – 14 с.

1913

323. Андріяшева, А. Ф. Воспоминанія стараго педагога. Гл. 17 / Е. Н. Андріяшева [тобто А. Ф. Андріяшева] // Русская Старина. – 1913. – Октябрь. – С. 142–148.

Про Пирогова – попечителя Київського навчального округу. – С. 143–144.

324. Штрайхъ, С. Изъ педагогической деятельности Н. И. Пирогова : (вновь найденныя статьи) : [циркуляры по Киев. учеб. округу, не вошедшие в изд. соч., 1910] / сообщилъ С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1913. – № 10 (октябрь), 1-е отд. – С. 70–80.

1916

325. Штрайхъ, С. Н. И. Пироговъ и одесская печать : (новые матеріалы к исторіи одесской печати) / С. Штрайхъ // Одесскій листокъ. – 1916. – 17 сент. (№ 253). – С. 5.

1924

326. Глушко, С. Драгоманов і недільні школи / Сильвестр Глушко // Україна. – 1924. – Кн. 4. – С. 35–42.

Про створення недільних шкіл у Києві з ініціативи М. І. Пирогова. – С. 35–37, 40–41.

1937

327. Сірополко, С. Освіта на Наддніпрянській Україні в ХІХ в. / Степан Сірополко // Історія освіти на Україні / Степан Сірополко. – Львів, 1937. – Розд. 7. – С. 70–131. – Бібліогр.: с. 127–131.

Про діяльність М. І. Пирогова як куратора Київської шкільної округи. – С. 93–94.

1943

328. Жураковский, Г. Е. А. И. Стронин и Полтавская гимназия в конце 50-х годов ХІХ века / Г. Е. Жураковский // Совет. педагогика. – 1943. – № 10. – С. 37–42.

Про перебування попечителя Київського навчального округу Пирогова М. І. з ревізією у полтавській гімназії.

1944

329. Жураковский, Г. Е. К вопросу о возникновении первых воскресных школ в Киеве / Г. Е. Жураковский // Совет. педагогика. – 1944. – № 10. – С. 31–34.

Про роль Пирогова М. І. у справі відкриття перших недільних шкіл.

1946

330. Коган, И. С. Н. И. Пирогов – основоположник русской хирургии / И. С. Коган. – К. ; Х. : Госмедиздат УССР, 1946. – 63, [1] с., 1 л. портр. – (Замечательные русские врачи). – Загл. на обл.: Н. И. Пирогов (1810–1881).

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова на посаді попечителя Одеського та Київського навчальних округів, 1856–1861 рр. – С. 49–53.

1948

331. Герцен, А. И. Киевский университет и Н. И. Пирогов / А. И. Герцен // О воспитании. Избранные педагогические высказывания / А. И. Герцен ; сб. сост., снабжен вступ. статьей и комментариями М. Ф. Шабаевой ; под ред. Н. А. Константинова. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1948. – С. 152.

1950

332. Герасименко, В. И. Усадьба Н. И. Пирогова «Вишня» : (крат. ист. очерк) / В. И. Герасименко ; О-во по распространению полит. и науч. знаний УССР, Винниц. обл. отд-ние. – Винница : [б. и.], 1950. – 35 с. : ил.

Содерж.: Наша Родина чтит память своих гениальных ученых. – С. 6–7 ; Основные этапы жизни и творчества Н. И. Пирогова. – С. 8–10 ; Причины, заставившие Н. И. Пирогова оставить государственную службу. – С. 11–29 ; Усадьба после смерти Н. И. Пирогова. – С. 30–34.

333. Филатов, В. П. Борьба за открытие медицинского факультета в Одессе во второй половине XIX века / В. П. Филатов, В. А. Рукин // *Врачеб. дело.* – 1950. – № 7. – С. 649–652.

Про Пирогова М. І. – попечителя Одеського навчального округу, першого ініціатора відкриття медичного факультету в Одесі.

1956

334. Дейнека, И. Я. О медицинской деятельности Н. И. Пирогова во время пребывания его в должности попечителя Одесского учебного округа / И. Я. Дейнека // *Новый хирург. архив.* – 1956. – № 6. – С. 40–45 : рис.

335. Кравченко, О. Г. Педагогічна діяльність М. І. Пирогова на Україні : (до 75-річчя з дня смерті М. І. Пирогова) / О. Г. Кравченко // *Рад. школа.* – 1956. – № 11. – С. 48–51.

336. Постолюк, М. П. Н. И. Пирогов и Киевский университет / М. П. Постолюк // *Новый хирург. архив.* – 1956. – № 6. – С. 35–40.

337. Рудько, М. Громадсько-педагогічна діяльність Пирогова на Київщині : до 75-річчя з дня смерті М. І. Пирогова / М. Рудько // *Київ. правда.* – 1956. – 5 груд. (№ 239). – С. 4.

338. Садчук, О. Н. И. Пирогов в Одессе : новые архивные документы о деятельности великого хирурга / О. Садчук, К. Мухина, Ю. Москоуенко // *Знамя коммунизма.* – 1956. – 4 дек. (№ 238). – С. 3.

1957

339. Дейнека, И. Я. О свободолобивых педагогических взглядах Н. И. Пирогова / И. Я. Дейнека // *Врачеб. дело.* – 1957. – № 9. – С. 995–998.

Про перебування М. І. Пирогова на посту попечителя Київського навчального округу.

340. Постолюк, М. П. Хирурги Киевского университета – современники и последователи Н. И. Пирогова : [монография] / М. П. Постолюк ; [отв. ред. В. Л. Бялик]. – К. : Изд-во АН УССР, 1957. – 93, [2] с. – Библиогр.: с. 92–94.

1958

341. Герцен, А. И. Киевский университет и Н. И. Пирогов / А. И. Герцен // *Собрание сочинений* : в 30 т. / А. И. Герцен ; АН СССР, Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – Т. 15. – С. 103–104.

1959

342. Барабой, А. З. О причинах увольнения Н. И. Пирогова с поста попечителя Киевского учебного округа / А. З. Барабой // *История СССР.* – 1959. – № 5. – С. 106–113. – Библиогр.: 27 назв.

343. Історія Київського університету : 1834–1959 / Київ. Ордена Леніна держ. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1959. – 628, [1] с.

Про діяльність М. І. Пирогова на посаді попечителя Київського навчального округу. – С. 33–34 : іл.

Пророль М. І. Пирогова у розвитку медичного факультету Київського університету. – С. 161–180.

1960

344. Крендель, Б. Улюбленець київських студентів: архівні документи про М. І. Пирогова / Б. Крендель // *Вечір. Київ.* – 1960. – 24 листоп. (№ 281). – С. 3.

345. Снытко, Т. Г. Студенческое движение в русских университетах в начале 60-х годов и восстание 1863 г. / Т. Г. Снытко // *Восстание 1863 г. и русско-польские*

революционные связи 60-х годов : сб. ст. и материалов / АН СССР, Ин-т славяноведения ; под ред. В. Д. Королюка, И. С. Миллера. – М., 1960. – С. 176–322.

Про попечителя Київським навчальним округом Пирогова М. І. – С. 199, 260.

1961

346. Дейнека, И. Я. Н. И. Пирогов – борец за прогрессивно-научное направление печати / И. Я. Дейнека // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1961. – Т. 86, № 6. – С. 127–135.

Про перебування М. І. Пирогова на посту попечителя Одеського навчального округу.

347. Тарле, Е. В. И. В. Лучицкий. К пятидесятилетию его научно-литературной деятельности, 1863–1913 / Академик Евгений Викторович Тарле // Сочинения : в 12 т. / Академик Евгений Викторович Тарле. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – Т. 11. – С. 378–394.

Про зустріч І. В. Лучицького з Пироговим М. І. – попечителем Київського навчального округу. – С. 378–379.

1963

348. Общественно-политическое движение на Украине в 1856–1862 гг. = Суспільно-політичний рух на Україні в 1856–1862 рр. = Ruchspołeczno-polityczny na Ukrainie w 1856–1862 r. : [сб. документов]. Т. 1 / [том подгот. Л. Обушенкова, В. Павелко, Б. Сукачев ; под рук. Г. Марахова]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 386, [1] с. – (Восстание 1863 года).

О Н. И. Пирогове см. «Указатель имен». – С. 350.

1965

349. Бенюмов, Р. Я. Н. И. Пирогов и Киевский университет / Р. Я. Бенюмов и И. М. Макаренко // Совет. здравоохранение. – 1965. – № 4. – С. 55–60.

350. Гольдин, Ф. Л. Роль Н. И. Пирогова в развитии народного образования на юге / Ф. Л. Гольдин // Прогрессивная педагогическая мысль юга Украины II пол. XIX–нач. XX столетия : конспект лекций спецкурса для студентов госуниверситета / Ф. Л. Гольдин ; Одес. Ордена Труд. Крас. Знамени гос. ун-т им. И. И. Мечникова. – Одесса, 1965. – С. 6–11.

1967

351. Марахов, Г. И. Польское восстание 1863 г. на правобережной Украине : [монография] / Г. И. Марахов. – К. : Изд-во Киев. ун-та, 1967. – 256, [2] с.

Про Пирогова М. І. – попечителя Київського навчального округу, недільні школи. – С. 44–46.

1970

352. Драгоманов, М. П. Автобиографическая заметка / М. П. Драгоманов // Літературно-публіцистичні праці : у 2 т. / Михайло Петрович Драгоманов. – К. : Наук. думка, 1970. – Т. 1. – С. 39–68.

Про діяльність Пирогова М. І. – попечителя Київського навчального округу. – С. 42–43.

353. Емельянова, Г. Ф. Великий хирург и педагог Н. И. Пирогов в Екатеринославе / Г. Ф. Емельянова, Т. А. Бурлакова, И. Н. Тралло // Клин. хирургия. – 1970. – № 1. – С. 86–88.

1975

354. Шевченко, Л. В. М. І. Пирогов і Київський університет / Л. В. Шевченко // Вісн. Київ. ун-ту. Серія історії / [Київ. держ. ун-т]. – К., 1975. – № 17. – С. 51–57. – Бібліогр.: 21 назва.

1978

355. Жураковский, Г. Е. К истории киевских воскресных школ / Г. Е. Жураковский // Из истории просвещения в дореволюционной России / Г. Е. Жураковский ; под ред. Э. Д. Днепров. – М., 1978. – С. 133–159.

Про М. І. Пирогова – попечителя Київського навчального округу. – С. 137–144.

356. Фіалков, Л. Б. Николай Иванович Пирогов – почетный член Киевского университета / Л. Б. Фіалков // *Врачеб. дело.* – 1978. – № 12. – С. 127–129.

1980

357. Борисенко, В. Й. Боротьба демократичних сил за народну освіту на Україні в 60–90-х роках ХІХ ст. : [монографія] / В. Й. Борисенко ; АН УРСР, Ін-т історії. – К. : Наук. думка, 1980. – 153, [2] с.

Про роль М. І. Пирогова, попечителя Київського навчального округу в освітньому русі на Україні початку 60-х років. – С. 104–105.

358. Грачев, А. И. Заинтересованность Н. И. Пирогова историей и археологией / А. И. Грачев // *Врачеб. дело.* – 1980. – № 1. – С. 114–116.

Про призначення Пирогова попечителем Одеського навчального округу, обрання його дійсним членом Одеського товариства Історії та Древностей.

1981

359. Кульчицкий, К. И. Н. И. Пирогов в усадьбе Вишня / К. И. Кульчицкий, П. А. Кланца, Г. С. Собчук. – К. : Здоров'я, 1981. – 99, [1] с.

360. Мазурик, Е. В. О педагогической деятельности Н. И. Пирогова в Каменец-Подольске и о его связях с Обществом подольских врачей : (к 100-летию со дня смерти Н. И. Пирогова) / Е. В. Мазурик // *Совет. здравоохранение.* – 1981. – № 8. – С. 66–68.

361. Марахов, Г. И. Социально-политическая борьба на Украине в 50–60-е годы ХІХ века / Г. И. Марахов. – К. : Вища школа, 1981. – 158, [2] с.

Про просвітницьку діяльність М. І. Пирогова на Україні. – С. 47, 48, 61, 62.

361а. Пирогова вулиця // Київ : енцикл. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. – К., 1981. – С. 474.

362. Синельников, Р. Д. Николай Иванович Пирогов – почетный член Харьковского университета / Р. Д. Синельников, Я. Р. Синельников, Н. Г. Самойлов // *Клин. хирургия.* – 1981. – № 11. – С. 76–77.

1982

363. Кравцов, Д. Е. Просветительская деятельность Н. И. Пирогова в Киеве / Д. Е. Кравцов // *Воен.-мед. журн.* – 1982. – № 11. – С. 65–66.

1983

364. Иванова, Р. П. Роль М. І. Пирогова у суспільно-політичному русі на Україні в 60-х роках ХІХ ст. / Р. П. Иванова // *Укр. іст. журнал.* – 1983. – № 12. – С. 76–84.

1984

365. Марахов, Г. И. Киевский университет в революционно-демократическом движении / Г. И. Марахов. – К. : Вища школа, 1984. – 117, [2] с.

Про відкриття та діяльність недільних шкіл в Україні за сприянням М. І. Пирогова. – С. 52, 55, 61.

366. Мартинова, З. Пирогов і недільні школи / З. Мартинова // *Вінниц. правда.* – 1984. – 13 груд. (№ 285). – С. 4.

367. Письма Н. И. Пирогова в ЦГИА УССР в г. Киеве / подгот. В. С. Шандра // *Совет. архивы.* – 1984. – № 6. – С. 60–62.

1991

368. Драгоманов, М. П. Вибране... Мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні / М. П. Драгоманов. – К. : Либідь, 1991. – 682, [3] с. – (Пам'ятки історичної думки України).

Про Пирогова М. І. – попечителя Київського навчального округу. – С. 206, 207, 600, 601.

369. Освіта і педагогічна думка на Україні у період розкладу і кризи феодально-кріпосницької системи та розвитку капіталізму (XIX сторіччя) // Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.) : нариси / [редкол.: М. Д. Ярмаченко (відп. ред.), Н. П. Калениченко (заст. відп. ред.), С. У. Гончаренко та ін.]. – К. : Рад. школа, 1991. – Розд. 4. – С. 127–295.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова, спрямовану на розвиток Київського університету, недільних шкіл. – С. 137, 139, 149, 156, 254, 255.

1992

370. Атлас, А. Старая Одесса, ее друзья и недруги / Атлас А. – М. : Ласми, 1992. – 206, [1] с.

О Н. И. Пирогове – попечителе Одесского учебного округа. – С. 149–150.

1994

371. З іменем Святого Володимира : Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників : у 2 кн. Кн. 2 / [упоряд.: В. Короткий, В. Ульяновський]. – К. : Заповіт, 1994. – 449, [4] с., [9] л. фотогр.

Із змісту: М. І. Пирогов і Київський університет / Шевченко Л. – С. 80–84 ; Спогади В. Д. Кренке про М. І. Пирогова / Кренке В. Д. – С. 86–87 ; Пирогов у Києві і його проводи / Левицький О. – С. 87–90 ; 3 промови М. Драгоманова / Драгоманов М. – С. 93–94 ; Київська Громада за 60-тих років / Житецький І. – С. 119–156 ; 3 автобіографії / Драгоманов М. – С. 157–167.

372. Сесак, І. В. Педагогічна діяльність М. І. Пирогова і Кам'янець-Подільський / І. В. Сесак // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9–11 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. облас. упр. культури, Хмельниц. держ. облас. універс. наук. б-ка ім. М. Островського, Держ. архів Хмельниц. обл. [та ін.]. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 173–174.

1995

373. Антонович, В. Б. Моя сповідь : вибр. іст. та публіцист. твори / В. Б. Антонович. – К. : Либідь, 1995. – 813, [1] с. – (Пам'ятки історичної думки України).

Про зустріч попечителя Київським навчальним округом Пирогова М. І. з В. Б. Антоновичем. – С. 43–44.

374. Голобородько, В. М. М. І. Пирогов як фундатор народних недільних шкіл / В. М. Голобородько // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження : наук. зб. / Ін-т історії України НАН України, Кам'янець-Поділ. держ. іст. музей-заповідник [та ін.]. – Хмельницький, 1995. – С. 131–133.

375. М. І. Пирогов. Його життя і діяльність в Україні / М. С. Скрипников, Ю. О. Максимчук, К. І. Кульчицький [та ін.]. – Полтава : [б. в.], 1995. – 162 с., [12] л. фотогр. – Бібліогр.: с. 138–159. – До 185-річчя з дня народж. Миколи Івановича Пирогова.

1996

376. Шевченко, Л. М. І. Пирогов в Україні : [монографія] / Лариса Шевченко ; НАН України, Ін-т історії України. – К. : Рід. край, 1996. – 127 с. : фотогр. – Дод.: Архівні документи.

1998

377. Горчакова, О. А. Документы о деятельности Н. И. Пирогова в Одесском учебном округе в государственном архиве Одесской области / О. А. Горчакова // Наука і освіта. – 1998. – № 4/5. – С. 3–6.

378. Сергійко, В. «Я шаную честь Батьківщини, а не чини». Україна стала другою батьківщиною для багатьох всесвітньо-відомих людей, один із них – Микола Іванович Пирогов / В. Сергійко // Учитель. – 1998. – № 11/12. – С. 15–17.

2000

379. Горностаев, П. В. Защитник права на образование для всех : к 190-летию со дня рождения Н. И. Пирогова / П. В. Горностаев // Открытая школа. – 2000. – № 5. – С. 46–49.

О педагогической деятельности Н. И. Пирогова в должности попечителя Одесского, а затем Киевского учебных округов.

380. Николай Иванович Пирогов в усадьбе Вишня / [изд. подгот. В. И. Буравцовым, Н. Ф. Фоминым, В. В. Левандовским ; фото В. Левандовский, Н. Фомин ; ред. С. И. Аракелова]. – СПб. : Изд. Воен.-мед. акад. тип. «Правда», 2000. – [16] с. : рис., фотогр. – Текст рус. и англ.

381. Побірченко, Н. Початок діяльності недільних шкіл у Києві та історія виникнення Громади / Н. Побірченко // Педагогічна і просвітницька діяльність українських Громад у другій половині XIX – на початку XX століття : монографія : у 2 кн. / Наталя Побірченко. – К. : Наук. світ, 2000. – Кн. 1 : Київська громада, розд. 1, [пункт] 1.1. – С. 6–26.

Про попечителя Київського навчального округу Пирогова М. І. – С. 11–13.

2001

382. Коляда, Н. М. До історії питання про створення недільних шкіл у Києві / Н. М. Коляда // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 3/4. – С. 227–232. – Бібліогр.: 15 назв.

Про відкриття в 1859 р. першої недільної школи в Києві за сприяння попечителя Київського навчального округу М. І. Пирогова. – С. 229–232.

383. Сірополко, С. Освіта на наддніпрянській Україні в XIX ст. / С. Сірополко // Історія освіти в Україні / Степан Сірополко ; Укр. Вільн. Ун-т (м. Мюнхен, Німеччина), Друзі т-ва ім. Григорія Ващенко. – К. : Наук. думка, 2001. – Розд. 7. – С. 232–425. – Бібліогр.: с. 413–425.

Про діяльність М. Пирогова як куратора Київської шкільної округи. – С. 307–310.

2002

384. Гурський, В. А. Освітньо-виховна діяльність М. І. Пирогова в Одеському навчальному окрузі / Гурський В. А. // Історія педагогіки у структурі професійної підготовки вчителя. Серія соціально-педагогічна : зб. наук. пр. / АПН України, Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т. – Кам'янець-Подільський, 2002. – Вип. 3, т. 1. – С. 120–127. – Бібліогр.: 10 назв.

385. Коляда, Н. Микола Іванович Пирогов і недільні школи / Наталія Коляда // Рід. школа. – 2002. – № 11. – С. 75–77. – Бібліогр.: 15 назв.

386. Тригубенко, В. В. Освіта і педагогічна думка в Києві за тисячу років : навч. посіб. / Тригубенко В. В., Нестеренко Л. С. ; Пед. музей АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України. – К. : [б. в.], 2002. – 366 с.

Про внесок М. І. Пирогова в розвиток педагогічної думки України, зокрема м. Києва. – С. 118.

2003

387. Фурсенко, Л. І. Одеський учбовий округ. Сторінка четверта. Пирогов Микола Іванович / Л. І. Фурсенко // Наша школа. – 2003. – № 4. – С. 7–9 : портр. – Бібліогр.: 12 назв.

2004

388. Луценко, С. М. Украинский период общественной деятельности ученого и гуманиста Н. И. Пирогова / С. М. Луценко, К. Н. Милица // Вісн. морфології. – 2004. – Т. 10, № 1. – С. 17–18.

389. Собчук, Г. М. І. Пирогов і недільні школи : (до 145-річчя з дня відкр. першої неділ. школи в Україні) / Галина Собчук, Зінаїда Мартинова, Лілія Фоменко // Вінничина. – 2004. – 19 листоп. (№ 196). – С. 5.

2005

390. Дерibas, А. Старая Одесса. Забытые страницы : ист. очерки и воспоминания / Александр Дерibas. – К. : Мистецтво, 2005. – 415 с. : ил.

Про внесок М. І. Пирогова в реорганізацію Рішельєвського ліцею. – С. 93–94.

391. Мозгова, Н. Зустріч через століття. Драгоманов і Пирогов / Наталія Мозгова // Освіта. – 2005. – 6–13 лип. (№ 27/28). – С. 6–7.

392. Неоцінений внесок великого вченого М. І. Пирогова як реформатора виховання в прогресивну педагогічну науку // Освіта Вінничини. – 2005. – 25 листоп. (№ 101). – С. 3.

Про перебування М. І. Пирогова на посаді попечителя Одеського та Київського навчальних округів.

393. Собчук, Г. С. Золотая осень Н. И. Пирогова : жизнь и деятельность Н. И. Пирогова в усадьбе Вишня / Собчук Г. С., Кланца П. А., Кланца О. П. – Винница : Консоль, 2005. – 154 с., [16] л. ил.

394. Собчук, Г. Микола Пирогов і недільні школи : (до 145-річчя з дня відкр. першої неділ. школи в Україні) / Галина Собчук, Зінаїда Мартинова, Лілія Фоменко // Рід. школа. – 2005. – № 1. – С. 58–60. – Бібліогр.: 13 назв.

2006

395. Аржанов, Н. П. Господин попечитель / Н. П. Аржанов // Провизор. – 2006. – № 6. – С. 29–32 : рис. – Бібліогр.: 6 назв. ; № 8. – С. 42–45 : рис. – Бібліогр.: 6 назв. ; № 9. – С. 41–44 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. ; № 10. – С. 40–43 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. ; № 11. – С. 41–43 : рис.

Про М. І. Пирогова – попечителя Київського навчального округу.

396. Бобрик, И. И. Н. И. Пирогов – основатель киевской анатомической школы / Бобрик И. И. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 156–157 : рис.

397. Мозгова, Н. Драгоманов і Пирогов: зустріч через століття / Мозгова Н. // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 6, Історичні науки : зб. наук. пр. : до 170-річного ювілею. – К., 2006. – Вип. 3. – С. 5–11. – Бібліогр.: 12 назв.

398. Солейко, Л. П. Вклад Н. И. Пирогова в развитие отечественной терапевтической школы [в частности медицинского факультета Киевского университета] / Солейко Л. П., Солейко Е. В. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 368–369.

2007

399. Калита, В. Пирогов в Одесі / Василь Калита // Дивосвіт. – 2007. – № 2. – С. 16–17.

400. Лесовой, В. Н. Николай Иванович Пирогов и Высшая медицинская школа Харькова / В. Н. Лесовой, Ж. Н. Перцева, В. А. Ольховский // Университеты. Наука и просвещение. – 2007. – № 4. – С. 82–91 : портр., ил. – Бібліогр.: 12 назв.

401. Лесовой, В. Н. Связь Н. И. Пирогова с высшей медицинской школой Харькова и вклад харьковских ученых в сохранение его тела / Лесовой В. Н., Перцева Ж. Н., Ольховский В. А. // Biomedical and Biosocial Anthropology. – 2007. – № 9 (August). – С. 190–197.

2008

402. Новікова, О. Медики славили лікаря Пирогова, вчителі славили Пирогова-педагога / Ольга Новікова // Пані Вчителька. – 2008. – № 12. – С. 14–15.

Про статтю М. І. Пирогова «Питання життя» та перебування вченого на посадах попечителя Одеського та Київського навчальних округів.

403. Сюдюков, И. «Главное – быть человеком». Николай Пирогов: украинские страницы биографии / Игорь Сюдюков // День. – 2008. – 20 июня (№ 107). – С. 8 : фотогр.

2009

404. Білявський, О. І. Микола Іванович Пирогов в Одесі / О. І. Білявський, О. Л. Холодкова // Интегр. антропология. – 2009. – № 1. – С. 57–63 : портр. – Бібліогр.: 28 назв.

405. Собчук, Г. С. Золотая осень Н. И. Пирогова : жизнь и деятельность Н. И. Пирогова в усадьбе Вишня / Собчук Г. С., Кланца П. А., Кланца О. П. – (Изд. 2-е). – Винница : Консоль, 2009. – 157 с., [16] л. ил. : портр. – Библиогр.: с. 146–155.

2010

406. Боржієвський, А. Ц. Микола Іванович Пирогов і Україна : (до 200-річчя з дня народж.) / А. Ц. Боржієвський, Ц. К. Боржієвський // Урологія. – 2010. – Т. 14, № 3. – С. 5–10 : портр. – Бібліогр.: 6 назв.

407. Міхно, О. Діяльність Миколи Пирогова на посаді попечителя Київського навчального округу : (до 200-річчя від дня народж.) / Олександр Міхно // Шлях освіти. – 2010. – № 4. – С. 32–37. – Бібліогр.: 37 назв.

408. Олійник, В. Микола Пирогов і Україна / Володимир Олійник // Дзеркало тижня. – 2010. – 27 листоп. (№ 44). – С. 11 : фотогр.

409. Ротай, Н. Скальпелем і молитвою / Наталя Ротай // Україна молода. – 2010. – 25 листоп. (№ 221). – С. 8–9 : фотогр.

Из змісту: Спільний проект із ... Шевченком. – С. 9.

410. Тичинська, Н. До питання щодо формування педагогічної концепції М. І. Пирогова : [пед. діяльн. у Одес. та Київ. навч. округах] / Наталія Тичинська // Молодь і ринок. – 2010. – № 5. – С. 142–145. – Бібліогр.: 11 назв.

2.3. М. І. Пирогов як мислитель і громадянин

1885

411. Бертенсонъ, І. В. О нравственномъ міровоззреніи Н. И. Пирогова : читано докторомъ І. В. Бертенсономъ въ торжеств. засіданіи [соединенныхъ Пироговскаго и С.-Петербургскаго Медицинскаго обществъ по случаю третьей годовщины смерти Н. И. Пирогова], 23-го нояб. 1884 года / І. В. Бертенсонъ // Русская Старина. – 1885. – Т. 45, январь. – С. 247–258.

1893

412. Пясковскій, Н. Я. Пироговъ какъ психологъ, философъ и богословъ / Н. Я. Пясковскій // Вопросы философии и психологии. – 1893. – Кн. 1 (16). – С. 1–21.

1907

413. *Петров, Г. Учитель человечности : [русский гуманист : Н. И. Пирогов] / свящ. Г. Петров. – Санкт-Петербург : Т-во худож. печ., 1907. – 16 с. – Без тит. л.

1910

414. Сикорскій, И. А. Н. И. Пироговъ, какъ мыслитель и человекъ : [речь, сказанная проф. Ун-та св. Владиміра И. А. Сикорскимъ 13 нояб. 1910 г. въ день празднованія столетія рожденія Пирогова] / И. А. Сикорскій. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1910. – 15 с. – Авт. указан на обл.

415. Чижь, В. Н. И. Пироговъ, какъ типъ русскаго / В. Чижь // Вопросы философии и психологии. – 1910. – Кн. 5 (105), ноябрь–декабрь. – С. 720–745.

1911

416. *Галахов, И. И. Николай Иванович Пирогов и его религиозно-философские взгляды / прот. Иаков Галахов, проф. богосл. Том. ун-та. – Томск : Тип. Дома трудолюбия, 1911. – 18 с.

1912

417. *Дампель, Е. Пирогов как мыслитель : (речь, произнес. 14 нояб. 1910 г. в открытом общ. собр. Перн. пед. о-ва, посвящ. памяти Н. И. Пирогова, по случаю 100-летия со дня рождения) / Е. Дампель. – Пернов : Тип. Г. Лаане, 1912. – 26 с.

418. Кони, А. Ф. Пироговъ и школа жизни : (речь въ зале Городской Думы по случаю столетія со дня рождения Н. И. Пирогова) / А. Ф. Кони // На жизненномъ пути : [в 2 т.] / А. Ф. Кони. – С.-Петербургъ, 1912. – Т. 2 : Изъ воспоминаній. Публичныя чтенія. Въ верхней палате. – С. 293–314.

1914

419. *Кожин, В. Николай Иванович Пирогов, как религиозный мыслитель / свящ. В. Кожин. – Казань : Центр. тип., 1914. – 18 с.

420. Штрайхъ, С. Источникъ педагогической деятельности Н. И. Пирогова : (по поводу его неизданныхъ писемъ къ невесте) : [письма к А. А. Бистром] / С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1914. – № 11, отд. 1. – С. 1–4.

Текст листів до О. А. Бистром див. № 89.

1915

421. Каптеревъ, П. Развитие міровоззрѣнія Н. И. Пирогова / П. Каптеревъ // Журналь Министерства Народнаго Просвѣщенія. – 1915. – Ч. 60, ноябрь, отд. 3. – С. 51–101 ; Ч. 60, декабрь, отд. 3. – С. 129–160.

422. Штрайхъ, С. Я. Источникъ педагогической деятельности Н. И. Пирогова / С. Я. Штрайхъ. – Петроградъ : [б. и.], 1915. – 33 с.

Из содерж.: Источникъ педагогической деятельности Н. И. Пирогова (По поводу его неизданныхъ писемъ къ невесте) / С. Штрайхъ. – С. 1–4 ; Письма Н. И. Пирогова о любви, объ обязанностяхъ матери-воспитательницы и пр. / сообщил С. Штрайхъ. – С. 5–33.

423. Штрайхъ, С. Новыя письма Н. И. Пирогова къ невесте / С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1915. – № 3 (мартъ), отд. 1. – С. 1–2.

Текст листів до О. А. Бистром див. № 91.

424. Штрайхъ, С. Письма Н. И. Пирогова къ невесте [А. А. Бистром] : (посвящается памяти Владиміра Николаевича Пирогова) / С. Штрайхъ // Русская Старина. – 1915. – Т. 162, май. – С. 264–269.

Текст листів до О. А. Бистром див. № 90.

425. Штрайхъ, С. Я. Письма Н. И. Пирогова о дуализме, сомненіи и пр. / С. Я. Штрайхъ. – Петр[оградъ : б. и.], 1915. – 19 с.

1916

426. Штрайхъ, С. Религіозно-философскія письма Н. И. Пирогова / С. Штрайхъ // Русская Старина. – 1916. – Т. 165, январь. – С. 89–97.

Текст листів до О. А. Бистром див. № 92.

1918

427. Флеровъ, В. А. Впечатленія детства и ихъ значеніе въ формированіи личности : по автобіографіямъ Л. Н. Толстого и Н. И. Пирогова / Вс. А. Флеровъ. – 2-е изд. – М. : Тип. Т-ва Рябушинскихъ, 1918. – 45 с.

1960

428. Тикотин, М. А. Николай Иванович Пирогов – врач-мыслитель : [к 150-летию со дня рождения] / М. А. Тикотин и Ф. Р. Бородулин ; Первый Ленингр. мед. ин-т им. акад. И. П. Павлова. – Л. : [б. и.], 1960. – 15, [1] с.

1962

429. Букин, Ю. В. Н. И. Пирогов об организации периодических съездов естествоиспытателей и врачей России / Ю. В. Букин // Совет. здравоохранение. – 1962. – № 7. – С. 51–54.

1964

430. Иванов, С. Г. Мироззрение и научные взгляды Н. И. Пирогова / С. Г. Иванов и Б. М. Хромов ; О-во «Знание» РСФСР, Ленингр. отд-ние. – Л. : [б. и.], 1964. – 54, [1] с.

1985

431. Кацнельбоген, А. Г. Н. И. Пирогов и «женский вопрос» : [эволюция взглядов на женщину – жену, мать, члена общества] / А. Г. Кацнельбоген // Совет. здравоохранение. – 1985. – № 1. – С. 59–62.

1986

432. Котельников, В. П. Н. И. Пирогов и революционные демократы России / В. П. Котельников // Совет. здравоохранение. – 1986. – № 4. – С. 63–66.

433. Хазанов, А. Н. Естественно-научные взгляды Н. И. Пирогова / А. Н. Хазанов ; М-во здравоохранения Латв. ССР, Музей истории медицины им. П. Страдыня. – Рига : Зинатне, 1986. – 158, [1] с., [1] л. портр.

1987

434. Суспільно-політичні погляди М. І. Пирогова / В. С. Компанець, О. М. Недорізанюк, Л. І. Галицький, Є. Й. Компанець // Філософ. думка. – 1987. – № 5. – С. 78–81.

1999

435. Заремська, Н. І. Особа М. І. Пирогова: єдність поглядів і дій / Н. І. Заремська // Матеріали науково-практичної конференції на тему «Розвиток освіти і культури України в XVII–XIX ст.», 22–23 листоп. 1999 р. / Глухів. держ. пед. ін-т ім. С. М. Сергєєва-Ценського. – Глухів, 1999. – С. 21–22.

2000

436. Постой, А. В. Відображення польської проблематики у педагогічній спадщині М. Пирогова / Постой А. В. // Наук. зап. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – Т. 36, ч. 1 : (Педагогічні та історичні науки). – С. 117–123. – Бібліогр.: 10 назв.

2001

437. Зеньковский, В. История русской философии / Василий Зеньковский. – М. : Акад. проект : Раритет, 2001. – 878, [1] с.

Из содерж.: Гл. 10 : Преодоление секулярной установки на почве натурализма и позитивизма. Н. И. Пирогов, Л. Н. Толстой. – С. 364–385.

О Пирогове – педагоге, его статьях на педагогическую тему. – С. 365–374.

438. Постой, А. Польське питання у педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Алла Постой // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2001. – № 2. – С. 153–159. – Бібліогр.: 9 назв.

2002

439. Кони, А. Ф. Пирогов и школа жизни : (речь в зале город. думы по случаю столетия со дня рождения Н. И. Пирогова) / А. Ф. Кони // Асклепий. – 2002. – № 1. – С. 3–13.

2003

440. Каптерев, П. Развитие мироззрения Н. И. Пирогова / П. Каптерев // Нар. образование. – 2003. – № 1. – С. 124–134 : портр. – (Старейший журнал России, 1803–2003 / Виктор Чумаков, Арсений Замостьянов).

2004

441. Степанов, В. Я. Геніальність і раціональність діяльності М. І. Пирогова / В. Я. Степанов // Вісн. морфології. – 2004. – Т. 10, № 1. – С. 24–27.

2006

442. Егоров, П. А. Н. И. Пирогов – русский просветитель и гуманист / П. А. Егоров, В. Н. Руднев // Сред. проф. образование. – 2006. – № 2. – С. 46–48 : фотогр.

Оцінка особистості видатного вченого К. Д. Ушинським, В. А. Волковичем, А. Ф. Коні, І. Соловйовим.

443. Хорольська, Т. Своєрідність інтерпретації існування і сутності людини М. І. Пироговим / Тавріда Хорольська // Філософія освіти. – 2006. – № 1. – С. 133–141. – Бібліогр.: 14 назв.

2007

444. Гобова, М. В. Влияние художественной литературы на становление личности великих хирургов (по мемуарам Н. И. Пирогова и Н. М. Амосова) / Гобова М. В., Болдырева В. А. // Медицина в художніх образах : статті / Донец. нац. мед. ун-т ім. М. Горького. – Донецьк, 2007. – Вип. 5. – С. 10–20. – Бібліогр.: 5 назв.

Про М. І. Пирогова. – С. 10–15.

445. Рыбин, В. А. Религиозная идея в современной педагогике / В. А. Рыбин // Педагогика. – 2007. – № 4. – С. 85–94.

О переосмыслении религиозной проблематики, нашедшей отражение в трудах основателей современной педагогики – Я. А. Коменского, Дж. Локка, И. Г. Песталоцци, Н. И. Пирогова и др.

2008

446. Павко, А. Микола Пирогов: «Служити не особі, а своїй Вітчизні, своїй науці» / Анатолій Павко, Людмила Курило // Уряд. кур'єр. – 2008. – 31 лип. (№ 139). – С. 6 : портр.

447. Черкасов, С. В. Релігійно-філософські погляди М. І. Пирогова та його науково-практична діяльність / Черкасов С. В., Северенчук Т. І. // Biomedical and Biosocial Anthropology. – 2008. – № 10 (January). – С. 170–174.

2009

448. *Гревцова, Е. С. Философия Н. И. Пирогова как ответ на вопросы жизни / Е. С. Гревцова // Вестн. Рос. ун-та дружбы народов. Сер.: Философия. – 2009. – № 2. – С. 60–69.

449. *Доля, О. В. Философия Н. И. Пирогова / О. В. Доля. – М. : Республика, 2009. – 221, [2] с. : портр. – На авантит.: Посвящ. 200-летию со дня рождения Николая Ивановича Пирогова.

2010

450. *Абаев, Ю. К. Философские взгляды Н. И. Пирогова / Ю. К. Абаев // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 2010. – Т. 169, № 5. – С. 13–17.

451. *Богуславский, М. В. Время Н. И. Пирогова : к 200-летию со дня рождения / М. В. Богуславский // Психол.-пед. поиск. – 2010. – № 16. – С. 6–18.

452. *Доля, О. В. Философско-антропологические вопросы воспитания и образования в работах Н. И. Пирогова / О. В. Доля // Регионология. – 2010. – № 3. – С. 260–268.

453. Заварзина, Л. Э. Н. И. Пирогов: [философская] исповедь русского ученого / Л. Э. Заварзина // Педагогика. – 2010. – № 9. – С. 103–114. – Библиогр.: 14 назв.

454. *Юкальчук, М. И. Н. И. Пирогов о благородной и ответственной миссии женщины в обществе / М. И. Юкальчук, К. Ф. Антощук // Вестн. Рос. воен.-мед. акад. – 2010. – Спецвыпуск. – С. 33–36.

РОЗДІЛ ІІІ. ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА М. І. ПИРОГОВА У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ

3.1. М. І. Пирогов про загальнолюдське виховання у розвідках учених

1859

455. Неверов, Я. Критическое обозрение сочинений относящихся къ воспитанію вообще : [о ст. «Быть и казаться»] / Я. Неверов // Русскій Педагогическій Вестникъ. – 1859. – Т. 7, отд. 2. – С. 75–101.

1896

456. Скабичевскій, А. Участіе Н. А. Добролюбова въ педагогическомъ движеніи шестидесятыхъ годовъ : [Н. А. Добролюбов, Н. А. Миллер-Красовскій, Н. И. Пирогов о роли воспитанія] / А. Скабичевскій // Вестникъ Воспитанія. – 1896. – № 6. – С. 1–31.

1897

457. Каптеревъ, П. Новая русская педагогія, ея главнейшія идеи, направленія и деятели / П. Каптерева ; изд. ред. журнала «Русская Школа». – С.-Петербургъ : Тип. И. Н. Скороходова, 1897. – 146 с. – На обкл. зазначено 1898 р.

Про статтю М. І. Пирогова «Питання життя», його погляди на виховання. – С. 17–20, 108–109, 112–114.

1899

458. *Л. С. Основные вопросы воспитания по сочинениям Пирогова : с портр. Н. И. Пирогова / Л. С. – Санкт-Петербург : Паровая тип. А. Л. Трунова и К°, 1899. – 32 с., 1 л. фронт. (портр.).

1906

459. Мощанскій, А. Педагогическія идеи Н. И. Пирогова : (къ 25-летию со дня его смерти – 23 нояб. 1881 г.) : [о системе воспитанія и обучения, университетской автономии] / А. Мощанскій // Русская Школа. – 1906. – № 11 (ноябрь). – С. 28–46.

1907

460. *Л. С. Основные вопросы воспитания по сочинениям Пирогова : с портр. Н. И. Пирогова / Л. С. – Санкт-Петербург : [Е. И. Козлов], 1907 (тип. С. Ульянова и А. Рябцова). – [22] с.

1910

461. Добролюбовъ, Н. А. По поводу педагогической деятельности Пирогова : о значеніи авторитета въ воспитаніи / Н. А. Добролюбовъ. – С.-Петербургъ : Рус. Кн. Товарищество «Деятель», [1910?]. – 33 с.

462. Дурылинъ, С. Н. Н. И. Пироговъ и будущее воспитанія и образованія : [речь в Моск. ун-те по случаю 100-летия со дня рождения Н. И. Пирогова] / С. Дурылинъ // Свободное Воспитаніе. – 1910–1911. – № 4. – С. 1–12.

463. Румянцевъ, Н. Н. И. Пироговъ. Его взгляды на природу детей и задачи воспитанія : къ столетию со дня рождения, 13-го ноября, 1810–1910 г. : переработано изъ лекціи, прочит. на Самарскихъ курсахъ для народныхъ учителей въ іюне 1910 г. и напеч. въ 10–11 №№, «Известій Самарскаго Общества народныхъ университетовъ» / Николай Румянцевъ. – С.-Петербургъ : Тип. П. П. Сойкина, 1910. – 28 с., [1] л. портр. – Библиогр.: с. 27–28.

464. Чернышевъ, В. Выступление Н. И. Пирогова на педагогическое поприще : (къ 100-летию со дня рождения Н. И. Пирогова – 13 нояб. 1910 г.) : [взгляды на воспитание] / В. Чернышевъ // Русская Школа. – 1910. – № 10 (октябрь). – С. 96–117.

1915

465. Какушкинъ, Н. Взглядъ Н. И. Пирогова на женщину и женское образование / Н. Какушкинъ // Школа и Жизнь. – 1915. – 20 апр. (№ 16). – С. 1–3.

1916

466. Штрайхъ, С. Я. Задачи матери-воспитательницы по Н. И. Пирогову / С. Я. Штрайхъ. – Пг. [Петроград] ; М. : Изд. т-ва М. О. Вольфъ, 1916. – 15 с.

467. Штрайхъ, С. Н. И. Пироговъ о національномъ воспитаніи : (къ 35-летию его кончины) / С. Штрайхъ // Школа и Жизнь. – 1916. – 23 нояб. (№ 47). – С. 1–3, стб. 1017–1022.

1939

468. Жильцов, М. Д. Н. И. Пирогов о воспитывающем обучении / М. Д. Жильцов // Совет. педагогика. – 1939. – № 1. – С. 115–120.

1946

469. Жураковский, Г. Е. Проблема гуманизма и общего образования в педагогической системе Н. И. Пирогова / Г. Е. Жураковский // Известия Академии педагогических наук РСФСР. Проблемы истории русской педагогики : труды НИИ теории и истории педагогики / под общей ред. Е. Н. Медынского. – М. ; Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1946. – Вып. 5. – С. 81–94.

1956

470. Фрумов, С. А. «Вопросы жизни» Н. И. Пирогова и их общественно-педагогическое значение : (к 100-летию «Вопросов жизни») / С. А. Фрумов // Совет. педагогика. – 1956. – № 7. – С. 76–92. – Библиогр.: 12 назв.

1961

471. Добролюбов, Н. А. О значении авторитета в воспитании : (мысли по поводу «Вопросов жизни» г. Пирогова) / Н. А. Добролюбов // Собрание сочинений : в 9 т. / Н. А. Добролюбов. – М. ; Л. : Гос. изд-во худож. лит., 1961. – Т. 1 : Статьи, рецензии, юношеские работы, апрель 1853 – июль 1857. – С. 493–514.

1962

472. Добролюбов, Н. А. Собрание литературных статей Н. И. Пирогова. Речи и отчет, читанные в торжественном собрании Московской практической академии коммерческих наук 17 декабря 1858 года / Н. А. Добролюбов // Собрание сочинений : в 9 т. / Н. А. Добролюбов. – М. ; Л. : Гос. изд-во худож. лит., 1962. – Т. 4 : Статьи и рецензии, январь – июнь 1859. – С. 201–212.

Роздуми про проблеми виховання, які піднімаються у двох книгах: «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» та «Речи та отчет ...», укладеній її інспектором, професором М. Я. Киттари.

1963

473. Добролюбов, Н. А. Всероссийские иллюзии, разрушаемые розгами / Н. А. Добролюбов // Собрание сочинений : в 9 т. / Н. А. Добролюбов. – М. ; Л. : Гос. изд-во худож. лит., 1963. – Т. 6 : Статьи и рецензии, 1860. – С. 7–31.

О Пирогове Н. И. и его статье «Нужно ли сечь детей?» – С. 10–31.

474. Добролюбов, Н. А. От дождя да в воду / Н. А. Добролюбов // Собрание сочинений : в 9 т. / Н. А. Добролюбов. – М. ; Л. : Гос. изд-во худож. лит., 1963. – Т. 7 : Статьи и рецензии, 1861. «Свисток» и «Искра». – С. 133–160.

Полеміка з приводу кийвських «Правил о проступках и наказаниях»; критика М. І. Пирогова щодо непослідовності в питанні застосування тілесних покарань.

1978

475. Зейлигер-Рубинштейн, Е. И. Общественное движение и развитие педагогической науки в 50–60-х годах XIX века / Е. И. Зейлигер-Рубинштейн // Очерки по истории воспитания и педагогической мысли / Е. И. Зейлигер-Рубинштейн ; Ленингр. Ордена Ленина и Ордена Труд. Красного Знамени гос. ун-т им. А. А. Жданова ; [под общ. ред. Ш. И. Ганелина, Н. С. Зенченко]. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. – С. 69–73.

Про журнал «Морской сборник», на сторінках якого у липні 1856 р. була надрукована стаття М. І. Пирогова «Питання життя». – С. 72–73.

1981

476. Чувашев, И. В. Н. И. Пирогов о воспитании и обучении детей / И. В. Чувашев // История педагогики : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности № 2110 «Педагогика и психология (дошкольная)» / под ред. М. Ф. Шабаевой. – М. : Просвещение, 1981. – С. 152–155. – Авт. указан в огл. – С. 366.

1982

477. Никольская, А. А. Роль Н. И. Пирогова в русской педагогической психологии : [Пирогов о психол. специфике процессов воспитания и обучения] / А. А. Никольская // Вопросы психологии. – 1982. – № 1. – С. 127–133. – Библиогр.: 14 назв.

478. Плеханов, А. Почетное имя его не умрет в истории русского просвещения : [Н. И. Пирогов о семейном воспитании детей дошк. возраста] / А. Плеханов // Дошк. воспитание. – 1982. – № 3. – С. 68–70.

1989

479. Чувашев, И. В. Н. И. Пирогов о воспитании и обучении детей / И. В. Чувашев // История дошкольной педагогики : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности «Педагогика и психология (дошкольная)» / [М. Ф. Шабаева, В. А. Ротенберг, И. В. Чувашев и др.] ; под ред. Л. Н. Литвина. – 2-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1989. – С. 146–150.

1990

480. Егоров, С. Обращусь к правде нравственной : [к 180-летию со дня рождения Н. И. Пирогова : о духовно-моральной педагогике] / С. Егоров // Учит. газета. – 1990. – 20–27 нояб. (№ 47). – С. 8.

481. Никольская, А. А. Н. И. Пирогов: нравственный человек – цель воспитания / А. А. Никольская // Совет. педагогика. – 1990. – № 11. – С. 86–89.

1998

482. Горчакова, О. А. Грани гуманизма педагогической системы Н. И. Пирогова / О. А. Горчакова // Наука і освіта. – 1998. – № 3. – С. 21–25.

2000

483. Горчакова, О. А. Гуманистический подход Н. И. Пирогова к профессиональным качествам наставников / Горчакова О. А. // Науковий вісник : зб. наук. пр. / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2000. – Вип. 5/6. – С. 103–108.

484. Пирогов Николай Иванович // История социальной педагогики : хрестоматия-учебник / под ред. М. А. Галагузовой ; [авт.-сост.: М. А. Галагузова, А. М. Лушников, Т. С. Дорохова]. – М. : ВЛАДОС, 2000. – С. 201–202. – (Учебное пособие для вузов).

Про духовно-моральну педагогіку М. І. Пирогова.

485. Сорока, З. В. Ідеї дошкільного виховання в творчості М. І. Пирогова / Сорока З. В. // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2000. – Вип. 13. – С. 100–101. – Бібліогр.: 7 назв.

2001

486. Стаканов, А. В. Питання правового виховання в педагогічній спадщині М. І. Пирогова / А. В. Стаканов // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2001. – № 17. – С. 157–163. – Бібліогр.: 10 назв.

487. Стешенко, П. А. Проблемы самовоспитания и самообразования личности в педагогическом наследии Н. И. Пирогова / Стешенко П. А. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [зб. наук. пр.] / Харк. худож.-пром. ін-т. – Х., 2001. – № 26. – С. 21–24. – Бібліогр.: 7 назв.

2002

488. Зайцева, В. Ідея формування здорового способу життя в педагогічній творчості М. І. Пирогова / Валентина Зайцева // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. ДДПУ / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2002. – Вип. 6. – С. 197–206.

489. Рацул, О. Питання громадянського виховання у педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Олександр Рацул // Наук. зап. Сер.: Пед. науки / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2002. – Вип. 45, ч. 2. – С. 96–99. – Бібліогр.: 10 назв.

2003

490. Болгаріна, В. Християнська мораль і проблеми виховання у творчій спадщині Миколи Пирогова / Валентина Болгаріна // Гуманітарний Seminarium : наук.-практ. щорічник / Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця, Ін-т психології АПН України, Всеукр. асоц. викл. гуманіт. та соц.-екон. дисциплін мед. навч. закл. України. – 2003. – № 1. – С. 171–173.

491. Гурова, О. М. І. Пирогов про роль освіти в духовному розвитку особистості / Олександра Гурова // Наук. вісн. Чернів. ун-ту / [Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича]. – Чернівці, 2003. – Вип. 177 : Педагогіка та психологія. – С. 50–55.

492. Шиянов, Е. Н. Гуманистическая педагогика России: становление и развитие : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по пед. специальностям / Е. Н. Шиянов, Н. Б. Ромаева. – М. : Нар. образование : Илекса ; Ставрополь : Сервисшкола, 2003. – 334 с. – (Гуманистическая школа).

Про педагогічні погляди М. І. Пирогова щодо виховання. – С. 10, 14, 37, 50, 69–70, 80–84.

2004

493. Черніков, С. Я. Педагогіка духовності М. Пирогова – лікаря, педагога, людини / С. Я. Черніков // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Пед. науки. – Луганськ, 2004. – № 9. – С. 95–100. – Бібліогр. в кінці ст.

2006

494. Джус, О. Виховний потенціал творчої спадщини видатних представників медико-біологічної науки / Оксана Джус, Ірина Павлишин // Обрії. – 2006. – № 2. – С. 5–9. – Бібліогр.: 24 назви.

Про педагогічні погляди М. І. Пирогова. – С. 9.

495. Попов, А. Г. Н. И. Пирогов о нравственности и этике / Попов А. Г., Деятский В. В., Горovenko В. И. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 360.

2007

496. Заремська, Н. І. Загальнолюдські ідеали в теорії середньої школи у педагогічних поглядах М. І. Пирогова / Н. І. Заремська // Вісн. Глухів. держ. пед. ун-ту. Сер.: Пед. науки / Глухів. держ. пед. ун-т. – Глухів, 2007. – Вип. 10. – С. 197–200. – Бібліогр.: 5 назв.

2008

497. Детям как хлеб и соль необходимо воспитание : актуальные идеи Николая Ивановича Пирогова / подгот. Л. Панина // Директор школы. – 2008. – № 1. – С. 74–76.

3.2. Науковці про погляди М. І. Пирогова на організацію освіти

1861

498. О гимназических пансіонахъ и закрытыхъ учебныхъ заведеніяхъ. Мнение Н. И. Пирогова объ Уставе новой гимназіи, предполагаемой проектомъ преобразования морскихъ учебныхъ заведеній // Воспитаніе. – 1861. – Т. 9, № 6, отд. 1. – С. 273–283. – Авт. зазнач. Ч. [Чумиковъ].

1877

499. Миропольскій, С. Библиографія. Наша педагогическая литература : [рецензія на наук.-навч. л-ру] / С. Миропольскій // Народная Школа. – 1877. – № 10. – С. 53–78.

Про „Собрание литературно-педагогическихъ статей (1858–1861)” М. Пирогова (К., 1861). – С. 58.

1882

500. Бакстъ, Н. И. Памяти Николая Ивановича Пирогова : речь, произнесённая въ общемъ собраніи «Общества распространения просвещения между евреями въ Россіи», 27 дек. 1881 г. Н. И. Бакстом / [соч.] Н. И. Бакстомъ. – С.-Петербургъ : Тип. и литограф. Л. Бермана и Г. Рабиновича, 1882. – 15 с.

Про сприяння М. І. Пирогова освіті євреїв, його клопотання щодо утворення нових училищ для євреїв.

1897

501. Алферовъ, А. Н. И. Пироговъ, какъ педагогъ-администраторъ / А. Алферовъ // Вестникъ Воспитанія. – 1897. – № 8 (декабрь). – С. 43–69.

502. Каптеревъ, П. Пироговъ, какъ общественный деятель и педагогъ : [речь, произнес. при открытіи Музея Пирогова въ Санкт-Петербурге, 26 октяб. 1897 г.] / П. Каптеревъ // Воспитаніе и Обученіе. – 1897. – № 12. – С. 463–474.

1902

503. Рождествинъ, А. Педагогъ-идеалистъ : (къ двадцатилетію смерти Пирогова) : [речь на заседании Пед. Об-ва при Император. Казан. Ун-те, 23 нояб. 1901 г.] / А. Рождествинъ // Педагогическій Сборникъ. – 1902. – январь, отд. 2. – С. 1–23 ; февраль, отд. 2. – С. 103–129.

504. Рождествинъ, А. Николай Ивановичъ Пироговъ какъ педагогъ / [соч.] А. Рождествина. – Казань : Типо-литограф. Императорскаго Университета, 1902. – 45, [2] с.

1903

505. Стоюнинъ, В. Я. Педагогическія задачи Пирогова / В. Я. Стоюнинъ // Педагогическія сочиненія : съ портретомъ автора / В. Я. Стоюнинъ. – 2-е изд. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1903. – С. 422–474.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова див. також с. XVIII, XIX, 507, 513.

1905

506. Белявскій, А. Исторический очеркъ развития элементарной школы въ біографіяхъ замечательнейшихъ педагоговъ и по уставамъ правительствъ / А. Белявскій. – С.-Петербургъ : Изданіе В. Б., 1905 (Типо-Литограф. К. Биркенфельда). – 102 с.

Из содерж.: Ушинскій, Пироговъ, Паульсонъ, Корфъ. – С. 83–100.

Про педагогічну діяльність Пирогова М. І. – С. 97–98.

1906

507. Гермоніусъ, А. О дисциплине въ нормальной школе / Александръ Гермоніусъ // Русская Школа. – 1906. – № 11 (ноябрь). – С. 154–167.

Про погляди М. І. Пирогова щодо педагогічної дисципліни, покарання дітей. – С. 155–158.

508. Н. И. Пироговъ о еврейскомъ образованіи : [коммент. к неизд. доклад. зап. Н. И. Пирогова из архива попечителя Одес. учеб. округа] / сообщилъ С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1906. – № 11 (ноябрь). – С. 47–56.

Текст докладной записки см. № 71.

1907

509. *Грунский, Н. К. Н. И. Пирогов, его педагогическая деятельность и взгляды : (реф., чит. в Студен. пед. кружке) / Н. К. Грунский. – Юрьев : Тип. К. Маттисена, 1907. – 50 с.

510. Давыденко, В. Педагогическія воззрѣнія Пирогова и школа нашего времени / В. Давыденко // Вѣра и Разумъ. – 1907. – № 17. – С. 617–637.

511. *Державин, Н. С. Педагогическіе идеалы Н. И. Пирогова / Н. С. Державин. – Тифлис : Тип. Т. М. Ротинианца, 1907. – 30 с.

512. Сакулинъ, П. Н. Н. И. Пироговъ, как педагогъ / П. Н. Сакулинъ. – Изданіе А. А. Карцева. – М. : Тип. «Русскій Трудъ», 1907. – 47 с.

513. Штрайхъ, С. Из просветительной деятельности Н. И. Пирогова (съ его неизданными письмами) / С. Штрайхъ // Вестникъ Воспитанія. – 1907. – № 2. – С. 150–167.

1909

514. Родниковъ, В. Развѣтіе общечеловеческаго идеала школы / В. Родниковъ // Очерки по исторіи русской педагогіи / В. Родниковъ. – К. : Тип. Императ. Ун-та Св. Владиміра, 1909. – С. 71–81.

Подается коротка біографічна довідка про М. І. Пирогова та аналіз його педагогічних поглядів. – С. 72–80.

1910

515. *Богословскій, Е. А. Дорогое наследіе : мысли Н. И. Пирогова о школе : чит. в Бакин. Мариин. жен. гимназии на годич. акте 28 нояб. 1910 г. / Евгений Богословскій. – Баку : Тип. С. Т. Шахбагова, 1910. – 16 с.

516. Соловьевъ, И. Н. И. Пироговъ, какъ педагогъ-психологъ : къ столетію со дня его рожденія 13 нояб. 1810 г. / И. Соловьевъ // Вестникъ Воспитанія. – 1910. – № 8 (ноябрь). – С. 1–29.

517. Тимошенко, И. Е. Н. И. Пироговъ, какъ педагогъ : къ столетнему юбилею (1810–1910) : посвящается памяти «Кіевскаго общества классической филологіи и педагогики» / И. Е. Тимошенко. – К. : Тип. акционер. о-ва «Петръ Барскій въ Кіеве», 1910. – 15, [1] с.

1911

518. Витошинскій, Е. М. Педагогическія идеи Н. И. Пирогова : читано въ засѣданіи Педагогическаго кружка студентовъ Императорскаго Варшавскаго Университета, посвященномъ чествованію дня столетія рожденія Н. И. Пирогова 28 ноября 1910 года / Е. М. Витошинскій. – [Варшава : б. и.], 1911. – 41 с.

519. Комарницкій, В. Г. Что сказалъ Н. И. Пироговъ своимъ соотечественникамъ? : речь, произнесенная въ Педагогическомъ Кружке студентовъ при Императорскомъ Варшавскомъ университетѣ на торжеств. засѣданіи, посвящ. памяти Н. И. Пирогова, 21 нояб. 1910 г. / В. Г. Комарницкій. – Отдел. оттискъ изъ I вып. «Трудовъ Пед. кружка студентовъ при Император. Варшав. Ун-те». – Варшава : Тип. Варшав. Учебн. Округа, 1911. – 30 с.

520. *Кудринскій, Ф. А. Н. И. Пирогов – как личность и как педагог / [Ф. А. Кудринскій]. – Вильна : Тип. А. Г. Сыркина, [1911]. – 23 с. – В конце текста: Богдан Степанец. – Авт. установлен по изд.: Указ. загл. произведений худож. лит., 1801–1975. – М., 1958. – Т. 3. – С. 138. – Без тит. л. и обл.

521. Стоюнинъ, В. Я. Педагогическія задачи Пирогова / В. Я. Стоюнинъ // Педагогическія сочиненія : съ портретомъ автора / В. Я. Стоюнинъ. – 3-е изд. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1911. – С. 392–440.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова див. також с. XVIII, XIX, 475, 476.

522. *Чернышев, В. Педагогическая деятельность Н. И. Пирогова / В. Чернышев. – Санкт-Петербург : Тип. М. А. Александрова, 1911. – 84 с.

523. Чернышев, В. [Рецензия] / В. Чернышев // Русская Школа. – 1911. – № 4 (апрель). – С. 18–20. – (Критика и библиография).

Рец. на кн.: Сочинения Н. И. Пирогова : в 2 т. – К., 1910. – Див. № 6.

1912

524. Алешинцев, И. История гимназического образования в России (XVIII и XIX век) / И. Алешинцев. – С.-Петербург : Издание О. Богдановой, 1912. – 346, [6] с.

Про М. І. Пирогова як педагога-новатора див. с. 211, 212, 253, 257–262, 264, 265, 275, 276.

525. Волкович, В. Отзывы о книгах : [составлены для учен. комитета М-ва народного просвещения] / В. Волкович // Журналь Министерства Народнаго Просвещения. – 1912. – Ч. 41, сентябрь, отд. 3. – С. 112–118.

Рец. на кн.: Сочинения Н. И. Пирогова : в 2 т. – К., 1910. – Див. № 6.

526. Григоревскій, М. Педагогические заветы Н. И. Пирогова (1810–1881) : [речь, предлож. воспитанникам ин-та к 100-летию со дня рождения Пирогова, 13 нояб. 1910 г.] / М. Григоревскій // Ежегодник Глуховскаго Учительскаго Института. Годъ первый / подъ ред. М. С. Григоревскаго. – Киевъ : Тип. Т-ва И. Н. Кушнеревъ и К°, 1912. – С. 299–310.

527. Штрайх, С. Н. И. Пироговъ и еврейскій вопросъ / С. Штрайхъ. – С.-Петербургъ : [б. и.], 1912. – [14 с.].

1914

528. Каптерев, П. Ф. Новая русская педагогія, ея главнейшія идеи, направлення и деятели / П. Ф. Каптеревъ. – Изд. 2-е, доп. – С.-Петербургъ : Кн. складъ «Земля», 1914. – 211, [1] с. – Библиогр. в подстроч. сносках.

Про педагогічні погляди Пирогова М. І. – С. 3, 16–23, 146–151, 168–176.

529. Острогорскій, А. Н. И. Пироговъ и его педагогические заветы : (очерки по истории русской педагогической мысли) / А. Н. Острогорскій. – С.-Петербургъ : Тип. М. М. Стасюлевича, 1914. – 179 с.

530. Родников, В. Развитие общечеловеческаго (гуманнаго) идеала школы / В. Родниковъ // История русской педагогики / В. Родниковъ. – Изд. 3-е, доп. – К. : Изд. Книжнаго Магазина Н. Я. Оглоблина, 1914. – С. 71–80.

Подается коротка біографічна довідка про М. І. Пирогова та аналіз його педагогічних поглядів. – С. 72–79.

1915

531. Каптерев, П. Ф. История русской педагогіи / П. Ф. Каптеревъ. – Изд. 2-е, пересмотр. и доп. – Петроградъ : [б. и.], 1915. – 746 с.

Из содерж.: Гл. 19 : Общечеловеческие идеалы в теории средней школы. Педагогика Н. И. Пирогова. – С. 468–492.

1916

532. Родников, В. Развитие общечеловеческаго (гуманнаго) идеала школы. П. Р. Редкинъ. Н. И. Пироговъ / В. Родниковъ // История педагогики общей и русской / В. Родниковъ. – Изд. 4-е, доп. внесениемъ отдела истории общей педагогики. – К. : Изд. Кн. Магазина Н. Я. Оглоблина, 1916. – С. 125–133.

533. Штрайх, С. Изъ педагогическаго наследства Н. И. Пирогова : (съ неизданными циркулярами и письмами) / С. Штрайхъ // Школа и Жизнь. – 1916. – 6 июля (№ 27). – С. 2–5.

Про лист М. І. Пирогова міністру народної освіти А. С. Норову щодо індивідуалізації виховання та шкідливості формального відношення до оцінювання знань учнів.

534. Штрайхь, С. Изъ педагогическаго наследства Н. И. Пирогова : (съ неизданными циркулярами и письмами) / С. Штрайхь // Школа и Жизнь. – 1916. – 7 сент. (№ 36). – С. 2–5.

Коментар С. Штрайха до листів М. І. Пирогова, об'єднаних повагою до вільної особистості та любов'ю до вчителя.

535. Штрайхь, С. Изъ педагогическаго наследства Н. И. Пирогова : (съ неизданными циркулярами и письмами) / С. Штрайхь // Школа и Жизнь. – 1916. – 5 окт. (№ 38/40). – С. 4–7.

Коментар С. Штрайха до листів М. І. Пирогова, об'єднаних однією думкою знаменитого попечителя: «менше формалізму в шкільній справі».

1917

536. Библиографическій листокъ // Русская Старина. – 1917. – Т. 170, апрель–май–июнь. – 2-ая с. обложки.

Рец. на кн.: Н. И. Пироговъ, какъ педагогъ / А. А. Мусинь-Пушкинъ. – Петроградъ, 1917. – Див. № 537.

537. Мусинь-Пушкинъ, А. А. Н. И. Пироговъ, какъ педагогъ / А. А. Мусинь-Пушкинъ. – Петроградъ : Тип. Главнаго Управленія Уделовъ, 1917. – 145, [3] с., [1] л. портр.

538. Штрайхь, С. Изъ просветительной деятельности Н. И. Пирогова : (съ его неизданными письмами) / С. Штрайхь // Вестникъ Воспитанія. – 1917. – № 2. – С. 150–167.

Переписка М. І. Пирогова між різними відомствами з архіву Міністерства Народної освіти з приводу недільних шкіл, які виникли при його активному сприянні.

539. Штрайхь, С. Н. И. Пироговъ о своей педагогической деятельности / С. Штрайхь // Русская Школа. – 1917. – № 2/4 (февраль–мартъ–апрель), 1-е отд. – С. 14–17.

Про пошук та дослідження педагогічних творів М. І. Пирогова з архіву Міністерства Народної освіти.

Текст архівних матеріалів див. № 75.

1922

540. Золотарев, С. А. Н. И. Пироговъ (1810–1881) / С. А. Золотарев // Очерки по истории педагогики на Западе и в России / С. А. Золотарев. – Изд. 2-е. – Вологодск : Изд. Вологод. Обл. Отд-ния Гос. Изд-ва, [1922?]. – С. 109–117.

541. *Румянцев, М. Є. Педологія: її народження, розвиток та відношення до педагогіки / М. Є. Румянцев ; пер. з рос. мови М. Коркішко. – Катеринослав : Держвидав України, 1922. – 56 с.

Из змісту: Думки Локка, Руссо, Пирогова та Ушинського.

542. *Румянцев, М. Педологія: Наука про дітей: її початок, розвиток і відношення до педагогіки / М. Румянцев ; пер. Ів. Л. (І. Лизанівський?) ; за ред. В. Сімовича ; [з передм. авт.] ; Закордон. ред. ком. Наркомосвіти УСРР. – Х. ; Берлін : [Друк. Розенталь и К°], 1922. – 94 с. – Підрядк. прим. нім. – Словничок термінів: с. 92–94.

Из змісту: Розд. 1 : Погляди Локка, Руссо, Пирогова й Ушинського.

1936

543. Буржуазно-просветительная реформа и педагогическая теория 1860-х гг. Введение // Хрестоматия по истории педагогики : для высш. пед. учеб. заведений / под общ. ред. С. А. Каменева ; сост. Н. А. Желваков. – М., 1936. – Т. 4 : История русской педагогики с древнейших времен до Великой пролетарской революции, ч. 1, разд. 4. – С. 333–341.

Про систему педагогічних поглядів Пирогова, його статті. – С. 335–340.

1938

544. Мединський, Є. М. Педагогіка 60-х років. Ліберальна педагогіка Пирогова [тобто Пирогова] / Є. М. Мединський // Історія російської педагогіки до Великої Жовтневої соціалістичної революції : навч. посіб. для пед. вузів : пер. з 2-го рос. вид., виправл. і доповн. / Є. М. Мединський. – К. : Рад. школа ; Х., 1938 (Кн. фабрика ім. Г. І. Петровського). – Розд. 8. – С. 158–177. – Назва на обкл.: Історія російської педагогіки.

545. Медынский, Е. Н. Педагогика 60-х годов. Либеральная педагогика Пирогова / Е. Н. Медынский // История русской педагогики / Е. Н. Медынский. – М. : Учпедгиз, 1938. – Гл. 8. – С. 171–192. – Библиогр. в конце гл.

546. Эскин, М. Н. И. Пирогов о педагогических советах : из истории русской педагогики / М. Эскин // Учит. газета. – 1938. – 15 сент. (№ 125). – С. 3.

1945

547. Дем'яненко, В. Є. М. І. Пирогов [тобто Пирогов] про вчителя та його підготовку / В. Є. Дем'яненко // Рад. школа. – 1945. – № 4. – С. 10–14.

1947

548. Даденков, М. Ф. М. І. Пирогов [тобто Пирогов] (1810–1881) / М. Ф. Даденков // Історія педагогіки : підруч. для пед. вишів / М. Ф. Даденков. – К. : Рад. школа ; Х., 1947 (Облас. полігр. ф-ка). – С. 218–223.

549. Медынский, Е. Н. Н. И. Пирогов / Е. Н. Медынский // История педагогики : учеб. для пед. ин-тов / Е. Н. Медынский. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1947. – С. 380–389.

550. Чернышевский, Н. Г. Заметки о журналах / Н. Г. Чернышевский // Полное собрание сочинений : в 15 т. / Н. Г. Чернышевский ; под ред. В. Я. Кирпотина. – М. : ОГИЗ, Гос. изд-во худож. лит., 1947. – Т. 3. – С. 630–729.

О Пирогове Н. И. и его статье «Вопросы жизни». – С. 684–689.

1948

551. Ушинский, К. Д. Педагогические сочинения Н. И. Пирогова / К. Д. Ушинский // Собрание сочинений : в 11 т. / К. Д. Ушинский ; АПН РСФСР, Ин-т теории и истории педагогики ; редкол.: А. М. Еголин (гл. ред.), Е. Н. Медынский и В. Я. Струминский. – М. ; Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1948. – Т. 3 : Педагогические статьи, 1862–1870 гг. – С. 11–86.

Про збірники статей М. І. Пирогова: «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (1858 г.), «Собрание литературно-педагогических статей Н. И. Пирогова» (1861 г.). – Див. позиції № 2, 3.

Про Пирогова М. І. див. також «Указатель имен». – С. 686.

1949

552. Красновский, А. А. Педагогические идеи Н. И. Пирогова / А. А. Красновский. – М. : Гос. учеб. пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1949. – 194, [2] с., [1] л. портр. – Библиогр.: с. 183–184.

1951

553. Геселевич, А. М. Педагогическая деятельность Н. И. Пирогова (к 70-летней годовщине со дня смерти) / А. М. Геселевич // Совет. медицина. – 1951. – № 12. – С. 29–33.

1952

554. Добролюбов, Н. А. Избранные педагогические произведения / Н. А. Добролюбов ; АПН РСФСР, Ин-т теории и истории педагогики ; ввод. ст. В. З. Смирнова. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1952. – 734, [1] с.

Про М. І. Пирогова, його педагогічну діяльність див. «Указатель основных имен, а также названий журналов и газет, встречающихся в произведениях Добролюбова, публикуемых в этом сборнике». – С. 729.

555. Медынский, Е. Н. Педагогические идеи и деятельность Н. И. Пирогова (1810–1881) / Е. Н. Медынский // Очерки по истории педагогики : сб. ст. / АПН РСФСР ; под ред. Н. А. Константинова. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1952. – С. 201–205 : портр.

1954

556. Ганелин, Ш. И. Очерки по истории средней школы в России второй половины XIX века / проф. Ш. И. Ганелин. – 2-е испр. и доп. изд. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1954. – 301, [2] с.

Про ставлення Пирогова М. І. до реформи школи, навчального процесу в Росії. – С. 14, 17, 25, 36, 37, 49, 133, 159, 160, 243, 244, 290.

557. Смирнов, В. З. Реформа начальной и средней школы в 60-х годах XIX в. / В. З. Смирнов ; АПН РСФСР, Ин-т теории и истории педагогики. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1954. – 310, [1] с.

Про М. І. Пирогова як педагога-новатора. – С. 14–17, 21–23, 31–34, 65, 181–185, 197, 209–212, 260.

558. Стоюнин, В. Я. Педагогические задачи Пирогова / В. Я. Стоюнин // Избранные педагогические сочинения / В. Я. Стоюнин ; АПН РСФСР ; под ред. Н. А. Константинова. – М. : Изд-во АПН, 1954. – С. 260–312. – (Приложение к журналу «Советская педагогика» за 1954 год ; кн. 4).

Про М. І. Пирогова див. також «Указатель имен». – С. 396.

559. Ушинский, К. Д. Основная идея народного образования / К. Д. Ушинский // Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / К. Д. Ушинский ; под ред. В. Я. Струминского. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1954. – Т. 2 : Вопросы обучения. – С. 249–266.

Про педагогічні погляди М. І. Пирогова, його статті на педагогічну тематику.

560. Ушинський, К. Д. Педагогічні твори М. І. Пирогова / К. Д. Ушинський // Твори : в 6 т. / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1954. – Т. 1 : Педагогічні статті. – С. 281–349.

Про збірники статей М. І. Пирогова: «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (1858 г.), «Собрание литературно-педагогических статей Н. И. Пирогова» (1861 г.). – Див. № 2, 3.

1955

561. Педагогическая деятельность и педагогические взгляды Н. И. Пирогова (1810–1881) // История педагогики : пособие для пед. ин-тов / АПН РСФСР, Ин-т теории и истории педагогики ; под ред. Н. А. Константинова, Е. Н. Медынского, М. Ф. Шабаевой. – М. : Изд-во АПН, 1955. – Гл. 24. – С. 204–211.

562. Сихарулидзе, Ш. К. Общественно-педагогическая деятельность великого русского ученого Н. И. Пирогова / Ш. К. Сихарулидзе ; под ред. Н. М. Скрובהва и М. И. Пыльнева ; ввод. ст. Н. М. Скрובהва ; НИИ пед. наук М-ва просвещения Грузин. ССР – Тбилиси : Изд-во ин-та, 1955. – 165 с. – Библиогр.: с. 162–164.

1956

563. Медынский, Е. Н. Общественно-педагогическое движение 60-х годов XIX века. Педагогические взгляды и педагогическая деятельность Н. И. Пирогова / Е. Н. Медынский // История педагогики : учеб. для педвузов / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаева ; АПН РСФСР. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1956. – Гл. 19. – С. 222–231.

1958

564. Смирнов, В. З. Педагогічний рух 60-х років XIX ст. в Росії. Педагогічні погляди М. І. Пирогова / В. З. Смирнов // Історія педагогіки : підруч. для пед. училищ

/ [М. О. Константинов, В. З. Смирнов]. – Вид. 1-ше. – К. : Рад. школа, 1958. – Розд. 10. – С. 97–102. – Авт. зазначено на звороті тит. арк.

1959

565. Букин, Ю. В. Н. И. Пирогов о физическом воспитании в школах / Ю. В. Букин // Физ. культура в школе. – 1959. – № 6. – С. 4–6.

566. Медынский, Е. Н. Общественно-педагогическое движение 60-х годов XIX века. Педагогические взгляды и педагогическая деятельность Н. И. Пирогова / Е. Н. Медынский // История педагогики : учеб. для педвузов / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаева ; АПН РСФСР. – 2-е изд. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1959. – Гл. 19. – С. 232–241.

1960

567. Бугаевич, И. Педагогічні погляди вченого : до 150-річчя з дня народж. М. І. Пирогова / І. Бугаевич // Вінниц. правда. – 1960. – 23 листоп. (№ 233). – С. 2.

568. Казанский, Н. Г. Н. И. Пирогов о связи общего и специального образования с жизнью / Н. Г. Казанский // Совет. педагогика. – 1960. – № 11. – С. 104–110. – Библиогр.: 6 назв.

569. Кириллов, М. Педагогические взгляды Н. И. Пирогова / М. Кириллов // Нар. образование. – 1960. – № 11. – С. 97–99.

570. Смирнов, В. З. Дидактические взгляды Н. И. Пирогова : (к 150-летию со дня рождения) / В. З. Смирнов // Совет. педагогика. – 1960. – № 11. – С. 95–103.

571. Смирнов, В. Педагогические взгляды Н. И. Пирогова : к 150-летию со дня рождения / В. Смирнов // Учит. газета. – 1960. – 24 нояб. (№ 141). – С. 4.

572. Сушко, А. А. Этапы большой жизни : [взгляды Н. И. Пирогова на образование, воспитание, реформу школы] / А. А. Сушко // Врачеб. дело. – 1960. – № 11. – С. 23–27.

1963

573. Смирнов, В. З. Педагогическая деятельность и педагогические взгляды Н. И. Пирогова / В. З. Смирнов // Очерки по истории прогрессивной русской педагогики XIX века / В. З. Смирнов. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1963. – [Очерк] 6. – С. 163–183 : портр.

1965

574. Смирнов, В. З. Педагогическое движение 60-х годов XIX в. в России. Педагогические взгляды Н. И. Пирогова / В. З. Смирнов // История педагогики : учеб. для пед. училищ / Н. А. Константинов, В. З. Смирнов ; [общ. ред. и дораб. Ш. И. Ганелина]. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М. : Просвещение, 1965. – Гл. 12. – С. 105–111.

1966

575. Медынский, Е. Н. Общественно-педагогическое движение 60-х годов XIX века. Педагогическая деятельность и взгляды Н. И. Пирогова / Е. Н. Медынский // История педагогики : учеб. для педвузов / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаева ; АПН РСФСР. – Изд. 3-е, доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1966. – Гл. 21. – С. 229–237 : портр.

1967

576. Днепров, Э. Неизвестные документы Н. И. Пирогова : [коммент. к неизд. запискам Н. И. Пирогова «О необходимости изучения постановки дела народного образования за границей» и «Замечания на проект общего образования морских учебных заведений»] / Э. Днепров // Совет. педагогика. – 1967. – № 2. – С. 103–104.

Текст документів див. № 78, 79.

1970

577. Ганелин, Ш. И. Н. И. Пирогов (1810–1881) / [Ш. И. Ганелин] // Ученые записки / Ленингр. Ордена Труд. Крас. Знамени гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена. – Л., 1970. – Т. 377 : История педагогики и современность, ч. 1, гл. 8. – С. 161–172. – Авт. указан на с. 5.

1973

578. Історія педагогіки : навч. посіб. для пед. ін-тів / [за ред. М. С. Гриценка]. – К. : Вища школа, 1973. – 446, [1] с. : портр.

Из змісту: Освітня діяльність і педагогічні погляди М. І. Пирогова – С. 189–194.

1974

579. Егоров, С. Ф. Н. И. Пирогов / С. Ф. Егоров // Хрестоматия по истории школы и педагогики в России : (до Великой Октябрьской социалистической революции) : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / под ред. Ш. И. Ганелина ; сост. и авт. вввод. очерков С. Ф. Егоров. – М. : Просвещение, 1974. – С. 154.

580. Константинов, Н. А. История педагогики : учеб. для студентов пед. ин-тов / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаева. – Изд. 4-е, доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1974. – 446, [1] с. – Библиогр.: с. 442–444.

Из содерж.: Гл. 20 : Педагогическая деятельность и взгляды Н. И. Пирогова. – С. 208–214.

581. Ушинский, К. Д. Педагогические сочинения Н. И. Пирогова / К. Д. Ушинский // Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1974. – Т. 1 : Теоретические проблемы педагогики. – С. 160–215. – (Педагогическая библиотека / АПН СССР).

Про збірники статей М. І. Пирогова: «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (1858 г.), «Собрание литературно-педагогических статей Н. И. Пирогова» (1861 г.). – Див. № 2, 3.

1976

582. Комахидзе, М. Э. Клинические лекции по госпитальной хирургии : [в 2 ч.] : учеб. для студентов мед. ин-та. Ч. 1 / М. Э. Комахидзе. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Тбилиси : Ганатлеба, 1976. – 430, [1] с.

Из содерж.: Н. И. Пирогов – педагог и общественный деятель. – С. 66–83.

583. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Вторая половина XIX в. / [АПН СССР, НИИ общ. педагогики] ; редкол.: А. И. Пискунов (гл. ред.), А. М. Арсеньев, М. Ф. Шабаева. – М. : Педагогика, 1976. – 599 с. – Библиогр.: с. 563–584.

Из содерж.: Разд. 1, гл. 1, § 1 : Общественно-педагогическое движение 60-х годов / В. З. Смирнов. – С. 17–19 ; Разд. 1, гл. 1, § 2 : Подготовка и проведение школьных реформ / В. З. Смирнов. – С. 19–26 ; Разд. 2, гл. 10 : Н. И. Пирогов – зачинатель общественно-педагогического движения 60-х годов (1810–1881) / Э. Д. Днепров. – С. 248–264.

О педагогической деятельности Н. И. Пирогова см. также «Указатель имен». – С. 592.

1977

584. Хазанов, А. Н. Общественно-педагогические взгляды и деятельность Н. И. Пирогова / А. Н. Хазанов // Совет. здравоохранение. – 1977. – № 5. – С. 79–82.

1980

585. Чорний, В. М. І. Пирогов – педагог : [до 170-річчя з дня народж.] / В. Чорний // Рад. освіта. – 1980. – 29 листоп. (№ 95). – С. 2.

1981

586. Чорний, В. П. Науково-педагогічна діяльність М. І. Пирогова / В. П. Чорний // Рад. школа. – 1981. – № 12. – С. 79–82.

1982

587. Константинов, Н. А. История педагогики : учеб. для студентов пед. ин-тов / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаева. – Изд. 5-е, доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1982. – 446, [1] с. – Библиогр.: с. 442–444.

Из содерж.: Гл. 20 : Педагогическая деятельность и взгляды Н. И. Пирогова. – С. 198–204.

1983

588. Костюк, В. «Учить, не воспитывая, нельзя» : [о пед. деятельности Н. И. Пирогова] / В. Костюк, В. Черный // Нар. образование. – 1983. – № 5. – С. 82–83.

589. Ушинський, К. Д. Педагогічні твори М. І. Пирогова / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1 : Теоретичні проблеми педагогіки. – С. 134–181.

Про збірники статей М. І. Пирогова: «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (1858 г.), «Собрание литературно-педагогических статей Н. И. Пирогова» (1861 г.). – Див. № 2, 3.

1985

590. Кобзар, В. Видатний педагог : [до 175-річчя з дня народж.] / В. Кобзар // Рад. освіта. – 1985. – 22 листоп. (№ 93). – С. 2.

591. Котельников, В. П. Современное значение деонтологических принципов Н. И. Пирогова / В. П. Котельников // Клиническая медицина. – 1985. – № 11. – С. 131–138. – Библиогр.: с. 137–138.

592. Острогорский, А. Н. Избранные педагогические сочинения / А. Н. Острогорский ; [сост. М. Г. Данильченко]. – М. : Педагогика, 1985. – 349, [2] с. – (Педагогическая библиотека / АПН СССР).

О Н. И. Пирогове-педагоге см. Указатель имён. – С. 351.

593. Психолого-педагогічні погляди М. І. Пирогова / В. С. Компанець, О. М. Недорізанюк, Е. О. Компанець, П. Д. Білоус // Почат. школа. – 1985. – № 11. – С. 78–79.

594. Савенок, Г. Г. Деятельность Н. И. Пирогова по подготовке учительских кадров : [о проектах учреждения пед. семинарий] / Г. Г. Савенок // Совет. педагогика. – 1985. – № 8. – С. 113–118.

595. Стельмах, С. Реформатор народної освіти : [про відкр. та діяльн. за підтримки М. І. Пирогова неділ. шкіл] / С. Стельмах // Рад. освіта. – 1985. – 22 листоп. (№ 93). – С. 2.

1986

596. Егоров, С. Ф. Н. И. Пирогов / С. Ф. Егоров // Хрестоматия по истории школы и педагогики в России : (до Великой Октябрьской социалистической революции) : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / сост. и авт. введ. очерков С. Ф. Егоров. – Изд. 2-е, перераб. – М. : Просвещение, 1986. – С. 149.

597. Лопатенок, С. Педагогическое наследие Н. И. Пирогова / С. Лопатенок // Нар. образование. – 1986. – № 6. – С. 89–90.

598. Софронова, Е. Борец за народную школу : к 175-летию со дня рождения Н. И. Пирогова / Е. Софронова // Воспитание школьников. – 1986. – № 1. – С. 34.

1987

599. Николай Иванович Пирогов, 1810–1881 // История дошкольной педагогики в России : хрестоматия : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности «Дошк. педагогика и психология» / сост.: Н. Б. Мчедлидзе, Е. А. Гребенщикова, А. А. Лебеденко ; под ред. С. Ф. Егорова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1987. – С. 135–136.

1988

600. Ушинский, К. Д. Педагогические сочинения Н. И. Пирогова / К. Д. Ушинский // Педагогические сочинения : в 6 т. / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1988. – Т. 2. – С. 408–457.

Про збірники статей М. І. Пирогова: «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (1858 г.), «Собрание литературно-педагогических статей Н. И. Пирогова» (1861 г.). – Див. № 2, 3.

1989

601. Николай Иванович Пирогов (1810–1881) // Антология педагогической мысли : в 3 т. / сост. Н. Н. Кузьмин. – М. : Высшая школа, 1989. – Т. 2 : Русские педагоги и деятели народного образования о трудовом воспитании и профессиональном образовании. – С. 125 : портр.

1990

602. Ільченко, Ж. Д. Видатний учений, педагог, громадський діяч : [про пед. діяльн. М. І. Пирогова, ідеї щодо теорії і методики навчання] / Ж. Д. Ільченко // Почат. школа. – 1990. – № 11. – С. 63–65.

603. Чорний, В. П. Науково-педагогічна діяльність М. І. Пирогова : до 180-річчя з дня народж. / В. П. Чорний ; Т-во «Знання» Укр. РСР. – К. : Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 31, [1] с. – (Серія 7, Педагогічна ; № 15).

1991

604. Канцедикас, А. Н. И. Пирогов и вопросы просвещения евреев / Александр Канцедикас // Декоратив. искусство. – 1991. – № 11. – С. 16–20.

605. Стоюнин, В. Я. Педагогические задачи Пирогова / В. Я. Стоюнин // Избранные педагогические сочинения / В. Я. Стоюнин ; [сост. Г. Г. Савенок]. – М. : Педагогика, 1991. – С. 242–281. – (Педагогическая библиотека / АПН СССР).

Про М. І. Пирогова див. також «Указатель имен». – С. 366.

1994

606. Голобородько, В. М. До питання про науково-педагогічну діяльність М. І. Пирогова / В. М. Голобородько // Духовні витоки Поділля: творці історії краю : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9–11 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський / Хмельниц. облас. упр. культури, Хмельниц. держ. облас. універс. наук. б-ка ім. М. Островського, Держ. архів Хмельниц. обл. [та ін.]. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 171–173.

607. Кравець, В. Втрата державності і занепад системи народної освіти в Україні (II пол. XVIII–XIX ст.) / В. Кравець // Історія української школи і педагогіки : курс лекцій : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. та ун-тів / В. Кравець. – Т. : Тернопіль, 1994. – Лекція 3. – С. 74–119.

Про педагогічні погляди М. І. Пирогова щодо виховання, шкільної та вищої освіти. – С. 101–110.

1995

608. Каптерев, П. Ф. Общечеловеческие идеалы в теории средней школы. Педагогика Н. И. Пирогова : гл. 19 / П. Ф. Каптерев ; подгот. текста к печати В. П. Борисенкова // Педагогика. – 1995. – № 5. – С. 64–75. – (История русской педагогики / П. Ф. Каптерев).

609. *Кульчицький, К. І. Педагогічні погляди М. І. Пирогова та деякі питання сучасності / К. І. Кульчицький. – К. : [б. в.], 1995. – 22 с.

1996

610. Коба, Л. А. Педагогічні погляди М. І. Пирогова / Л. А. Коба // Почат. школа. – 1996. – № 1. – С. 50–51.

1998

611. Концепция педагогической риторики Н. И. Пирогова. Педагогико-риторические идеи и «народная педагогика» К. Д. Ушинского // Педагогическая риторика: история и теория : учеб. пособие для студентов пед. ун-тов и ин-тов / А. К. Михальская. – М. : Академия, 1998. – С. 225–232. – Библиогр.: 17 назв.

612. Онипченко, О. І. Прогресивна педагогічна думка другої половини ХІХ ст. про організацію і зміст роботи педагогічних рад у навчальних закладах України / О. І. Онипченко // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 1998. – Вип. 7. – С. 175–180.

Педагогічні ради в педагогічній спадщині М. І. Пирогова. – С. 176–179.

1999

613. Джури́нский, А. Н. История педагогики : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по пед. специальностям / А. Н. Джури́нский. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 430, [1] с. – Библиогр. в конце глав.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова див. Указатель имен. – С. 428.

614. Постой, А. В. Вчитель у творчій спадщині М. І. Пирогова за дореволюційними джерелами / А. В. Постой // Наук. зап. : [зб. наук. ст.] / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1999. – Ч. 4 : Педагогічні та історичні науки. – С. 48–59. – Бібліогр.: 20 назв.

615. Шевченко, Л. В. М. І. Пирогов – прихильник демократизації освіти / Шевченко Л. В. // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. ст. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Голов. редкол. наук.-докум. серії книг «Реабілітовані історією». – К., 1999. – Вип. 7. – С. 185–190. – Бібліогр.: 18 назв.

2000

616. Попова, О. В. Внесок провідних освітян ХІХ ст. у підготовку усталених інноваційних процесів ХХ ст. / О. В. Попова // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2000. – Вип. 7. – С. 17–25.

Про вплив творчих наробок М. І. Пирогова на розвиток вітчизняної інноватики. – С. 19.

617. Постой, А. В. Проблема педагогічної майстерності вчителя у спадщині М. І. Пирогова / Постой А. В. // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2000. – Вип. 13. – С. 60–62. – Бібліогр.: 12 назв.

618. Сбруєва, А. А. Педагогічна система Миколи Івановича Пирогова (1810–1881) / А. А. Сбруєва, М. Ю. Рисіна // Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : навч. посіб. / А. А. Сбруєва, М. Ю. Рисіна ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2000. – С. 101.

619. Шумійчук, П. Він був не тільки геніальним хірургом... : 25 листопада – 190 років з дня народж. М. І. Пирогова / Петро Шумійчук // Вінничина. – 2000. – 24 листоп. (№ 182/183). – С. 6.

2001

620. Петров, В. М. Школа и педагогическая мысль в России до 90-х гг. ХІХ в. / В. М. Петров, Т. С. Стецкая // История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца ХХ в. : учеб. пособие для пед. учеб. заведений / [авт. коллектив: А. И. Пискунов, Р. Б. Вендровская, В. М. Кларин и др.] ; под ред. А. И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Сфера, 2001. – Гл. 11. – С. 339–373. – Авт. указаны на с. 7.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова. – С. 353–355.

620а. *М. І. Пирогов та освітній рух на Півдні України ХІХ ст. // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. 4–5 жовт. 2001 р., м. Запоріжжя. – Запоріжжя ; Сімф., 2001. – С. 126–128.

621. Постой, А. В. Із досвіду розв'язання М. Пироговим соціально-побутових проблем учителя / Постой А. В. // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2001. – Вип. 15. – С. 72–74. – Бібліогр. в підрядк. прим.

622. Проскурня, О. І. М. І. Пирогов про значення оволодіння передовим педагогічним досвідом / О. І. Проскурня // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2001. – Вип. 19, ч. 1. – С. 61–64.

2002

623. Левківський, М. В. Освітньо-педагогічна діяльність М. Пирогова / М. В. Левківський, О. М. Микитюк // Історія педагогіки : навч. посіб. / М. В. Левківський, О. М. Микитюк ; за ред. М. В. Левківського. – Х. : ОВС, 2002. – Тема 13, [пункт] 2. – С. 163–165.

2003

624. Микола Іванович Пирогов (1810–1881) // Хрестоматія з історії педагогіки / [упоряд. та автори вступ. ст.: Рисіна М. Ю., Сбруєва А. А. ; наук. ред. та авт. передмови Сбруєва А. А.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. – Ч. 1 : Вітчизняна школа і педагогіка. – С. 92.

625. Пирогов Николай Иванович // Педагогический энциклопедический словарь / [ведущий науч. ред. О. Д. Грекулова]. – М. : Большая рос. энцикл., 2003. – С. 394.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова див. також «Именной указатель». – С. 526.

626. Роганська, Г. І. Питання стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів у педагогічній спадщині Пирогова М. І. / Г. І. Роганська // Засоби навч. та наук.-дослід. роботи : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2003. – Вип. 19. – С. 76–80.

627. Сисоєва, С. Микола Пирогов (1810–1881) / Світлана Сисоєва, Ірина Соколова // Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Світлана Сисоєва, Ірина Соколова. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – С. 121–124.

2004

627а. *Коваленко, Є. І. М. І. Пирогов про загальну і професійну освіту / Є. І. Коваленко // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 11. – С. 116–119.

628. Рукасова, С. О. М. Пирогов та К. Ушинський про організацію контролю знань, умінь і навичок учнівської молоді / С. О. Рукасова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2004. – Вип. 28. – С. 98–99. – Бібліогр.: 5 назв.

629. Сазоненко, Г. С. Школа як керівник життя на шляху до майбутнього за вченням Миколи Пирогова / Г. С. Сазоненко // Педагогіка успіху : досвід становлення акмеол. системи ліцею : наук.-метод. посіб. / Г. С. Сазоненко. – К. : [Гнозис], 2004. – Гл. 2, пункт 1.2. – С. 49–55.

2005

630. Бондар, Л. Неповторний таланти : [про вченого, класика гуманіст. пед. думки, видат. лікаря-хірурга М. І. Пирогова] / Людмила Бондар // Пед. газета. – 2005. – Жовт. (№ 10). – С. 5 : фотогр.

631. Бондар, Л. С. Пирогов Микола Іванович / Л. С. Бондар // Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К., 2005. – Кн. 1 : Х–XIX століття – С. 308–317. – Бібліогр.: с. 316–317.

632. Бондар, Л. С. Роль М. І. Пирогова у розвитку вітчизняної педагогічної думки / Бондар Л. С. // Пед. науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2005. – Вип. 40. – С. 186–193. – Бібліогр.: 8 назв.

633. Бондар, Л. Славетний український педагог – Микола Іванович Пирогов : (до 195-річчя від дня народж.) / Людмила Бондар // Рід. школа. – 2005. – № 9/10. – С. 58–61. – Бібліогр.: 14 назв.

634. Коджаспирова, Г. М. Пирогов Николай Иванович / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров // Словарь по педагогике (междисциплинарный) / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Ростов-на-Дону : МарТ, 2005. – С. 251–252.

635. Мосіяшенко, В. А. Микола Іванович Пирогов (1810–1881) / В. А. Мосіяшенко, О. І. Курок, Л. В. Задорожна // Історія педагогіки України в особах : навч. посіб. для вищ. пед. навч. закл. / В. А. Мосіяшенко, О. І. Курок, Л. В. Задорожна. – Суми : Унів. книга, 2005. – С. 61–63.

636. Пісоцька, О. Основні чинники формування педагогічної позиції М. І. Пирогова / Олена Пісоцька // Зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Сер. «Пед. науки». – Полтава, 2005. – Вип. 7. – С. 196–201. – Бібліогр.: 6 назв.

2006

637. Бондар, Л. С. Педагогічні погляди М. І. Пирогова / Л. С. Бондар // Зміст і технології шкільної освіти : матеріали звіт. наук. конф., 3–4 квіт. 2006 р. / АПН України, Ін-т педагогіки. – К., 2006. – С. 26–27.

638. Васянович, Г. Проблема морально-правової відповідальності вчителя у педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Григорій Васянович // Збірка наукових праць / Григорій Васянович ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Львів. наук.-практ. центр. – Львів : Норма, 2006. – С. 419–420.

639. Глянцев, С. П. Великий врач, мыслитель, гуманист (к 125-летию со дня смерти Н. И. Пирогова) / Глянцев С. П. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 156–157 : рис.

640. Онипченко, О. Педагогічні ради: історико-педагогічний аспект становлення і розвитку / Оксана Онипченко // Рід. школа. – 2006. – № 6. – С. 72–74. – Бібліогр.: 10 назв.

Про ідеї організації педагогічних рад в працях видатних педагогів І. Г. Песталоцці, М. І. Пирогова, К. Д. Ушинського та ін.

641. Пісоцька, О. Індивідуалізація покарань у педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Олена Пісоцька // Зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Сер. «Пед. науки». – Полтава, 2006. – Вип. 6. – С. 143–151. – Бібліогр.: 8 назв.

642. Пісоцька, О. Теоретичні основи та практичні шляхи індивідуалізації й регламентування покарань учнів у педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Олена Пісоцька // Рід. школа. – 2006. – № 11. – С. 27–28. – Бібліогр.: 5 назв.

643. Пісоцька, О. О. Чинники формування педагогічної позиції М. І. Пирогова / Пісоцька О. О. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 169–171.

644. Собчук, Г. С. Микола Пирогов: «За запровадження недільних шкіл узялися першими малороси ...» / Г. С. Собчук, З. С. Мартинова, Л. І. Фоменко // Сіл. школа. – 2006. – № 7. – С. 5.

2008

645. Антошук, К. Ф. М. І. Пирогов – реформатор загальноосвітньої і вищої школи / Антошук К. Ф. // Biomedical and Biosocial Anthropology. – 2008. – № 10 (January). – С. 180–186.

646. Корнейко, Ю. М. Питання порівняльної педагогіки у творчо-педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Ю. М. Корнейко // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Пед. науки. – Луганськ, 2008. – № 8. – С. 133–137. – Бібліогр.: 5 назв.

647. Мороз, Ю. А. Н. И. Пирогов – ученый, педагог, философ / Ю. А. Мороз // Осознание культуры – залог обновления общества. Научный поиск в едином культурном пространстве : материалы 9-ой Междунар. науч.-практ. конф., 18–19 апр. 2008. – Севастополь, 2008. – С. 194–198. – Библиогр.: 8 назв.

648. Павко, А. І. Педагогічні ідеї М. І. Пирогова в контексті модернізації освіти в Україні / А. І. Павко, Л. Ф. Курило // *Трибуна*. – 2008. – № 3/4. – С. 28–29.

2009

649. *Врачинская, Т. В. Наследие Н. И. Пирогова в контексте основ педагогической конфликтологии / Т. В. Врачинская // *Вестн. Рос. гос. ун-та им. И. Канта*. – 2009. – № 11. – С. 24–28.

650. Олійник, В. В. Шкільне свято як засіб виховання учнів у вітчизняній педагогічній думці другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (К. Ушинський, М. Пирогов, С. Русова, Я. Чепіга) / Олійник В. В. // *Наук. зап. Психол.-пед. науки / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя*. – Ніжин, 2009. – № 4. – С. 181–184. – Бібліогр.: 10 назв.

651. Паладьєва, А. Реформування гімназійної освіти: дискусії з приводу проекту статуту нижчих і середніх училищ (1860 р.) / Алла Паладьєва // *Рід. школа*. – 2009. – № 2/3. – С. 73–76. – Бібліогр.: 10 назв.

Ідеї Р. Ординського, М. Пирогова, Ф. Толя, О. Тимофєєва щодо реформування гімназійної освіти.

652. Петренко, О. Б. Роль М. Пирогова у становленні гендерного підходу у вітчизняній педагогіці / Петренко О. Б. // *Наук. зап. Психол.-пед. науки / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя*. – Ніжин, 2009. – № 4. – С. 146–149. – Бібліогр.: 13 назв.

653. Побірченко, Н. С. Два погляди на проблеми освіти: М. Пирогов та К. Ушинський / Побірченко Н. С. // *Наук. зап. Психол.-пед. науки / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя*. – Ніжин, 2009. – № 4. – С. 61–65. – Бібліогр.: 10 назв.

654. Попова, Г. Педагогічна діяльність та педагогічні погляди М. І. Пирогова / Попова Г., Попов М. // *Гуманізація навчально-виховного процесу : наук.-метод. зб. / Слов'ян. держ. пед. ун-т. – Слов'янськ, 2009. – Вип. 43. – С. 114–125. – Бібліогр.: 8 назв.*

655. Черновол-Ткаченко, Р. І. Питання дисциплінованості у педагогічній теорії: історичний аспект / Р. І. Черновол-Ткаченко, О. В. Гончарова. – Х. : Основа, 2009. – 112 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою» : сер. засновано в 2003 р. ; вип. 9). – Бібліогр.: с. 110–112.

Про погляди М. І. Пирогова щодо шкільної дисципліни та її ролі у формуванні особистості. – С. 38–43.

2010

656. Богуславский, М. В. Педагогические идеалы Н. И. Пирогова / М. В. Богуславский // *Педагогика*. – 2010. – № 9. – С. 89–102. – Библиогр.: 27 назв.

657. Зайченко, І. В. Діяльність, педагогічна спадщина і педагогічні ідеї М. І. Пирогова / І. В. Зайченко // *Історія педагогіки : у 2 кн. : навч. посіб. / І. В. Зайченко*. – К. : Слово, 2010. – Кн. 2 : Школа, освіта і педагогічна думка в Україні, тема 7, § 3, 3.1.1. – С. 213–228.

658. *Колпачев, В. В. Психолого-педагогическое наследие Н. И. Пирогова / В. В. Колпачев // *Новое в психолого-педагогических исследованиях*. – 2010. – № 3. – С. 165–173.

659. Міхно, О. Літературні бесіди Миколи Пирогова як метод вивчення літератури : (до 200-річчя від дня народж. М. І. Пирогова) / Олександр Міхно // *Укр. мова і л-ра в школі*. – 2010. – № 6. – С. 39–41. – Бібліогр.: 7 назв.

660. Павко, А. І. Про актуальність науково-педагогічних ідей М. І. Пирогова в умовах трансформації освітньої системи України / А. І. Павко // *Людина і соціум в умовах глобальної кризи: погляд крізь призму суспільствознавства та богослов'я : ІХ наук.-практ. конф., [21 трав. 2009 р., м. Київ] / Нац. акад. упр., Центр перспект. соц. досліджень М-ва праці та соц. політики України та НАН України*. – К., 2010. – С. 68–78.

661. Староста, В. І. Педагогічні погляди М. І. Пирогова щодо реформування системи вітчизняної освіти : (до 200-річчя від дня народж.) / В. І. Староста, В. М. Сомов // Пед. пошук. – 2010. – № 2. – С. 38–41 : табл.

3.3. Дослідники про М. І. Пирогова як реформатора вищої школи

1903

662. Фаминцынь, А. Накануне университетской реформы : [Н. И. Пирогов о унив. образовании] / А. Фаминцынь // Мирь Божій. – 1903. – № 1. – С. 238–255.

1905

663. Салазкинъ, С. Н. И. Пироговъ объ университетскомъ вопросе / С. Салазкинъ // Право. – 1905. – 3 іюля (№ 26). – С. 2108–2117.

1906

664. Оршанскій, И. Университетскій вопросъ и «Проектъ» университетскаго устава / И. Оршанскій // Вестникъ Европы. – 1906. – Т. 1, кн. 1. – С. 5–50.

Про вплив Пирогова М. І. на складання уставу університету 1863 року.

Див. також № 459.

1907

665. *Вагнер, В. А. Чем должен быть университет : (памяти великого гуманиста Н. И. Пирогова) / [соч.] Владимира Вагнера, д-ра зоологии С.-Петерб. ун-та. – Санкт-Петербург : Тип. т-ва М. О. Вольф, 1907. – 50 с.

1916

666. Штрайхъ, С. Воззвание Н. И. Пирогова къ студентамъ-полякамъ / С. Штрайхъ // Русская Школа. – 1916. – № 1 (январь). – С. 31–40.

1939

667. Арсеньев, А. М. Н. И. Пирогов и учительские семинарии / А. М. Арсеньев // Совет. педагогика. – 1939. – № 8/9. – С. 118–122 : табл.

668. Тимирязев, К. А. Сочинения : [в 10 т.]. Т. 9 : Наука и демократия : сб. ст., 1904–1919 гг. / Климент Аркадьевич Тимирязев. – М. : Сельхозгиз, 1939. – 494, [1] с.

Про ставлення Пирогова до реформи університетів. – С. 42–43, 383.

1953

669. Геселевич, А. М. Н. И. Пирогов о подготовке педагогов высшей школы / А. М. Геселевич // Вестн. высш. школы. – 1953. – № 5. – С. 47–51.

1955

670. Якобсон, С. А. Н. И. Пирогов и зарубежная медицинская наука / С. А. Якобсон. – М. : Медгиз, 1955. – 101, [3] с., [1] л. портр. – Библиогр.: с. 99–103.

1958

671. Дейнека, И. Я. Педагогические идеи Н. И. Пирогова в деле медицинского образования / И. Я. Дейнека // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1958. – № 11. – С. 133–141 : рис.

1959

672. Букин, Ю. В. Н. И. Пирогов о первом проекте организации в России гимнастического института / Ю. В. Букин // Совет. здравоохранение. – 1959. – № 2. – С. 38–43.

672а. *Окулов, А. М. Н. И. Пирогов о методах преподавания в высших медицинских учебных заведениях / А. М. Окулов // Казан. мед. журн. – 1959. – № 1. – С. 87–89.

1960

673. Белкин, М. С. Мысли Пирогова о войне : (по неопублик. докл. Н. И. Пирогова в Пирогов. лечеб. кружке и другим материалам) / М. С. Белкин // Совет. здравоохранение. – 1960. – № 12. – С. 37–42.

674. Беляков, В. Н. Идеи Н. И. Пирогова в практике высшего медицинского образования / В. Н. Беляков // Совет. здравоохранение. – 1960. – № 12. – С. 32–36.

675. Букин, Ю. В. Сочинение Н. И. Пирогова «Патологическая анатомия азиатской холеры» и Академия наук : [о пед. деятельности Пирогова в Мед.-хирург. акад.] / Ю. В. Букин // Совет. здравоохранение. – 1960. – № 12. – С. 47–49.

676. Коломійченко, М. Геній вітчизняної науки : (до 150-річчя з дня народж. великого рос. хірурга Миколи Івановича Пирогова) : [про професор. діяльн.] / Михайло Коломійченко // Дніпро. – 1960. – № 11. – С. 136–139.

677. Максименков, А. Н. Памяти Н. И. Пирогова : (к 150-летию со дня рождения) : [о професор. деятельности] / А. Н. Максименков // Хирургия. – 1960. – № 11. – С. 3–8 : портр.

677а. *Окулов, А. М. Н. И. Пирогов как врач и воспитатель врачей / А. М. Окулов // Казан. мед. журн. – 1960. – № 6. – С. 3–10 : портр.

678. Рябов, Г. З. Н. И. Пирогов и высшая школа / Г. З. Рябов // Здравоохранение Рос. Федерации. – 1960. – № 11. – С. 31–36.

1961

679. Милашкин, А. Г. Некоторые данные о деятельности Н. И. Пирогова в усовершенствовании врачей по хирургии в медико-хирургической академии / А. Г. Милашкин // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1961. – Т. 86, № 6. – С. 135–139 : рис.

1962

680. Букин, Ю. В. Н. И. Пирогов о плане университетского медицинского учения / Ю. В. Букин // Совет. здравоохранение. – 1962. – № 1. – С. 42–48.

1963

681. Михайлов, С. С. Взгляды Н. И. Пирогова на систему медицинского образования (обзор неопубликованных документов) / С. С. Михайлов, И. И. Каган // Хирургия. – 1963. – № 2. – С. 144–148.

1964

682. Букин, Ю. В. Н. И. Пирогов о защите диссертаций на русском языке / Ю. В. Букин // Совет. здравоохранение. – 1964. – № 11. – С. 74–76.

1965

683. Букин, Ю. В. Участие Н. И. Пирогова в разработке правил испытания на медицинские ученые степени / Ю. В. Букин // Совет. здравоохранение. – 1965. – № 3. – С. 55–60.

684. Старченко, С. Н. Н. И. Пирогов о взаимосвязи высшего медицинского образования и науки / С. Н. Старченко // Очерки истории высшего медицинского образования и научных медицинских школ на Украине / Киев. Ордена Трудового Красного Знамени мед. ин-т им. А. А. Богомольца, Укр. НИИ клин. медицины им. Н. Д. Стражеско. – К., 1965. – С. 93–99.

1973

685. Пазинич, Б. С. Н. И. Пирогов о повышении специальной и педагогической квалификации учителей / Б. С. Пазинич // Подготовка учителей и пути ее совершенствования в свете решений XXIV съезда КПСС : материалы респ. науч.-метод. конф., [15–16 дек. 1972 г., Рига] / Латв. Ордена Труд. Крас. Знамени гос. ун-т им. Петра Стучки. – Рига, 1973. – С. 94–97.

686. Хазанов, А. Н. Н. И. Пирогов как научный руководитель / А. Н. Хазанов // Социальная гигиена, организация здравоохранения и история медицины : материалы первой науч.-практ. конф. прибалт. республик, Таллин, 17–18 мая 1973 / Ин-т эксперимент. и клин. медицины [и др.]. – Таллин, 1973. – С. 121–122.

1974

687. Пазинич, Б. С. Дидактические идеи Н. И. Пирогова и современная высшая школа / Б. С. Пазинич // Проблемы совершенствования обучения в школе : (сб. науч. тр.) / НИИ общей педагогики АПН СССР, Отдел науч.-пед. информ. и пропаганды. – М., 1974. – С. 253–260.

688. Пазинич, Б. С. Оценка Н. И. Пироговым роли науки в системе университетского образования / Б. С. Пазинич // Воспитание и развитие школьников : сб. науч. тр. / НИИ общей педагогики АПН СССР, Отдел науч.-пед. информ. и пропаганды. – М., 1974. – С. 143–149.

1976

689. Шевченко, Л. В. М. И. Пирогов про організацію науково-дослідницької роботи студентів / Л. В. Шевченко // Вісн. Київ. ун-ту. Серія історії / [Київ. держ. ун-т]. – К., 1976. – № 18. – С. 71–74. – Бібліогр.: 5 назв.

1982

690. Савенок, Г. Г. Роль М. И. Пирогова в організації перших у Росії педагогічних курсів / Г. Г. Савенок // Рад. школа. – 1982. – № 4. – С. 82–85.

691. Топоров, Г. Н. Н. И. Пирогов об усовершенствовании медицинских кадров в России : (к 100-летию со дня смерти Н. И. Пирогова, 1810–1881 гг.) / Г. Н. Топоров // Совет. здравоохранение. – 1982. – № 2. – С. 66–68.

1983

692. Заслуги Н. И. Пирогова в создании и развитии материально-технической базы высшего медицинского образования / В. Д. Билык, П. А. Кланца, К. И. Кульчицкий, Г. С. Собчук // Клин. хирургия. – 1983. – № 3. – С. 55–57.

1985

693. Муравьев, М. В. Роль Н. И. Пирогова в становлении системы усовершенствования врачей / М. В. Муравьев // Совет. здравоохранение. – 1985. – № 9. – С. 59–62. – Библиогр.: 12 назв.

Див. також № 594.

1986

694. Котельников, В. П. Н. И. Пирогов – гражданин, ученый, педагог : [о Пирогове – реформаторе высшего образования] / В. П. Котельников // Вестн. высш. школы. – 1986. – № 4. – С. 77–79. – Библиогр.: 8 назв.

695. Старченко, С. Н. Роль Н. И. Пирогова в реорганизации факультетских клиник Киевского университета : (к 100-летию сооружения зданий клиник) / С. Н. Старченко // Клин. хирургия. – 1986. – № 5. – С. 66–68.

696. Шульцев, Г. П. Педагогические сочинения Николая Ивановича Пирогова и их значение для подготовки медицинских специалистов / Г. П. Шульцев // Клин. медицина. – 1986. – № 10. – С. 5–9 : рис.

1991

697. Плетенева, И. Ф. Н. И. Пирогов о проблемах педагогического общения в учебном процессе высшей школы / И. Ф. Плетенева // Психология педагогического общения : сб. науч. тр. / О-во психологов УССР, Кировоград. гос. пед. ин-т им. А. С. Пушкина. – Кировоград, 1991. – Т. 2. – С. 172–178.

1996

698. Серебренников, А. Б. Неопубликованное письмо Н. И. Пирогова к писателю П. И. Мельникову : [о задачах журналистики, Киев. ун-те] / А. Б. Серебренников // Проблемы социальной гигиены и история медицины. – 1996. – № 2. – С. 60 : портр.

1999

699. Постой, А. В. М. І. Пирогов про забезпечення якості підготовки медичних кадрів / Постой А. В. // Сучасний стан та перспективи розвитку природничо-географічних наук і освіти : зб. наук. пр., присвяч. 25-річчю природн.-геогр. ф-ту / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1999. – С. 191–196.

2000

699а. Волков, А. В. Взгляды на проблемы науки и образования в университетах в педагогических трудах Н. И. Пирогова / А. В. Волков // Науч. тр. Новосиб. мед. акад. – 2000. – Т. 151. – С. 8–9.

700. Пузирьова, Н. В. М. І. Пирогов про організацію науково-дослідницької роботи як умову формування критичного мислення у студентів / Н. В. Пузирьова // Засоби навч. та наук.-дослід. роботи : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2000. – Вип. 14. – С. 105–108.

2001

701. Лук'янченко, О. М. Принцип єдності теорії та практики у системі підготовки вчительських кадрів у спадщині М. І. Пирогова / Лук'янченко О. М. // Гуманізація навчально-виховного процесу : наук.-метод. зб. / Слов'ян. держ. пед. ін-т. – Слов'янськ, 2001. – Вип. 12. – С. 16–20. – Бібліогр.: 5 назв.

702. Постой, А. В. Учитель у епістолярній спадщині М. І. Пирогова / Постой А. В. // Наук. записки / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2001. – Вип. 39 : (Педагогічні та історичні науки). – С. 123–131.

2003

703. Зарецька, А. Погляди М. Пирогова на підготовку викладача вищої школи / Анастасія Зарецька // Шлях освіти. – 2003. – № 4. – С. 53–55.

2004

704. Зарецька, А. Погляди М. І. Пирогова на підготовку викладача вищої школи / А. Зарецька // Педагог професійної школи : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Київ. проф.-пед. коледж ім. Антона Макаренка. – К. : Наук. світ, 2004. – Вип. 6. – С. 80–85. – Бібліогр.: 7 назв.

705. Кловак, Г. Т. Внесок М. І. Пирогова в розвиток студентської науково-дослідної діяльності / Г. Т. Кловак // Педагогіка наукової школи : навч.-метод. посіб. для вищ. пед. навч. закл. / Г. Т. Кловак. – Чернігів : Черніг. держ. центр наук.-техн. і екон. інформації, 2004. – Тема 3, [§] 3.3. – С. 30–36.

706. Развитие идей и методов Н. И. Пирогова на кафедре анатомии человека Харьковского государственного медицинского университета / В. М. Лупырь, В. В. Бобин, Н. М. Плужник [и др.] // Вісн. морфології. – 2004. – Т. 10, № 1. – С. 16–17.

707. Савицька, О. О. Єдність навчання і виховання при викладанні фізіотерапії в світлі поглядів М. І. Пирогова / Савицька О. О. // Вісн. морфології. – 2004. – Т. 10, № 1. – С. 21.

2005

708. Кушик, М. Микола Пирогов про систему освіти та професійної підготовки лікарів / Марія Кушик // Наук. зап. Сер.: Педагогіка / Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2005. – № 1. – С. 78–84 : табл. – Бібліогр.: 17 назв.

709. Павко, А. Університетська освіта: її зміст та особливості в прочитанні М. І. Пирогова / А. Павко, Л. Курило // Освіта. – 2005. – 6–13 лип. (№ 27/28). – С. 7.

2006

710. Кабанова С. А. Вклад академика Б. В. Петровского в развитие педагогических идей Н. И. Пирогова / Кабанова С. А., Ложкевич И. Ю., Рабинович Ю. Я. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 336–337.

711. Микитюк, С. О. Проблеми дидактики вищої школи у творчій спадщині М. І. Пирогова / С. О. Микитюк // Засоби навч. та наук.-дослід. роботи : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2006. – Вип. 24, ч. 2. – С. 25–29. – Бібліогр.: 5 назв.

712. Педагогические идеи и взгляды Н. И. Пирогова и развитие высшего медицинского образования в Украине / Колкин Я. Г., Хацко В. В., Дудин А. М. [и др.] // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2006. – Т. 10, № 2. – С. 167–169. – Бібліогр. в кінці ст.

2007

713. Воронов, М. В. Совершенствование профессиональной подготовки студентов высших медицинских учебных заведений в педагогическом наследии Н. И. Пирогова / М. В. Воронов, С. Г. Петрова // Укр. журн. клініч. та лаборатор. медицини. – 2007. – № 1. – С. 3–9. – Бібліогр.: 9 назв.

714. Осова, О. О. М. І. Пирогов про організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів у другій половині XIX століття / О. О. Осова // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Пед. науки. – Луганськ, 2007. – № 12, ч. 1. – С. 152–156.

2008

715. Значение педагогических идей Н. И. Пирогова для развития высшего медицинского образования / Колкин Я. Г., Хацко В. В., Дудин А. М. [и др.] // Проблемні питання педіатрії та вищої медичної освіти : зб. наук. пр., присвяч. пам'яті проф. Ю. М. Вітебського / Донец. нац. мед. ун-т ім. М. Горького. – Донецьк, 2008. – Вип. 2. – С. 270–271.

716. Карасьова, О. В. Питання організації самостійної роботи студентів у працях М. І. Пирогова / Карасьова О. В. // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – Вип. 20. – С. 44–48.

Див. також № 645.

2009

717. Вітвицька, С. С. Новаторство М. І. Пирогова у педагогічній теорії та практиці вищої школи / Вітвицька С. С. // Наук. зап. Психол.-пед. науки / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2009. – № 4. – С. 158–161. – Бібліогр.: 5 назв.

718. Кланца, О. П. Николай Иванович Пирогов – руководитель профессорского института за границей (1862–1866 гг.) / Кланца О. П. // Вісн. морфології. – 2009. – Т. 15, № 1. – С. 210–219. – Бібліогр.: 20 назв.

719. Чигирик, І. І. Університетський статут 1863 р. як джерело вивчення правового стану студентів університету Св. Володимира / Чигирик І. І. // Вісн. Акад. праці і соціальних відносин Федерації профспілок України : наук.-практ. зб. – К., 2009. – [Вип.] 4. – С. 148–156.

Погляди М. І. Пирогова на систему вищої освіти та студентства.

РОЗДІЛ IV. ВТІЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ М. І. ПИРОГОВА В ДІЯЛЬНОСТІ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

4.1. Дисертації та автореферати на здобуття наукового ступеня

1954

720. *Кравченко, О. Г. Роль Киевского университета в развитии просвещения в Киевском учебном округе (Киевская, Волынская, Подольская, Черниговская, Полтавская губернии) в 60-х годах XIX века : дис. ... канд. пед. наук / О. Г. Кравченко ; Киев. гос. пед. ин-т им. Горького ; науч. рук. Н. Ф. Даденков. – К., 1954. – 276 л.

721. Кравченко, О. Г. Роль Киевского университета в развитии просвещения в Киевском учебном округе (Киевская, Волынская, Подольская, Черниговская, Полтавская губернии) в 60-х годах XIX века : автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. пед. наук / О. Г. Кравченко ; Киев. гос. пед. ин-т им. Горького ; науч. рук. Н. Ф. Даденков. – К. : [б. и.], 1954. – 13, [1] с.

Про М. І. Пирогова – попечителя Київського навчального округу – С. 4, 7–10, 14.

1967

722. Старченко, С. Н. Повременная (периодическая) печать – газеты Украины о Николае Ивановиче Пирогове 1857–1957 гг. : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. мед. наук / С. Н. Старченко ; Одес. гос. мед. ин-т им. Н. И. Пирогова. – К. : [б. и.], 1967. – 32 с.

1975

723. Пазинич, Б. С. Проблемы дидактики высшей школы в педагогическом наследии Н. И. Пирогова : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Теория и история педагогики» / Пазинич Борис Сергеевич ; НИИ общей педагогики АПН СССР ; [науч. рук. В. С. Аранский]. – М. : [б. и.], 1975. – 21 с. – Библиогр.: с. 21 (5 назв.).

1996

724. Голобородько, В. М. Громадсько-просвітницька діяльність М. І. Пирогова в Україні (серпень 1856 – квітень 1866 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Голобородько Валентина Михайлівна ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1996. – 237 арк. – Бібліогр.: арк. 215–237.

725. Голобородько, В. М. Громадсько-просвітницька діяльність М. І. Пирогова в Україні (серпень 1856– квітень 1866 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Голобородько Валентина Михайлівна ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка ; [наук. кер. Кузнець Т. В.]. – К. : [б. в.], 1996. – 23 с. – Бібліогр.: с. 21–22 (5 назв.) та в підрядк. прим.

1998

726. *Бармин, С. В. Психолого-педагогическое наследие Н. И. Пирогова и современность : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. психол. наук : [спец.] 19.00.01 / Бармин Сергей Вячеславович ; Межотраслевой центр эргон. исслед. и разработок. – Тверь : [б. и.], 1998. – 24 с. – Библиогр.: с. 23–24.

2000

727. Горчакова, О. А. Гуманистическая направленность педагогических взглядов Н. И. Пирогова : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Горчакова Ольга Анатольевна ; Южноукр. гос. пед. ун-т им. К. Д. Ушинского. – Одесса, 2000. – 257 л.

728. Горчакова, О. А. Гуманістична спрямованість педагогічних поглядів М. І. Пирогова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Заг. педагогіка та історія педагогіки» / Горчакова Ольга Анатоліївна ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х. : [б. в.], 2000. – 20 с. – Бібліогр.: с. 16 (11 назв).

2003

729. *Онипченко, О. І. Навчально-виховна та методична діяльність педагогічних рад освітніх закладів України у другій половині XIX століття : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Онипченко Оксана Ігорівна ; Бердян. держ. пед. ун-т ; наук. кер. Золотухіна С. Т. – Бердянськ, 2002. – 234 арк. : табл. – Бібліогр.: арк. 189–220.

730. Онипченко, О. І. Навчально-виховна та методична діяльність педагогічних рад освітніх закладів України у другій половині XIX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Заг. педагогіка та історія педагогіки» / Онипченко Оксана Ігорівна ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [наук. кер. Золотухіна С. Т.]. – Х. : [б. в.], 2003. – 21 с. – Бібліогр.: с. 17–18 (10 назв).

Педагогічна спадщина М. І. Пирогова про роль і значення педагогічних рад навчальних закладів. – С. 1, 3, 4, 8, 9, 14, 16.

2004

731. Коляда, Н. М. Розвиток недільних шкіл в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : затв. 7.04.04 / Коляда Наталія Миколаївна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини ; наук. кер. Побірченко Наталія Семенівна. – Умань, 2004. – 241 арк. – Бібліогр.: арк. 186–230 (557 назв).

Про роль М. І. Пирогова у заснуванні та розвитку недільних шкіл в Україні. – С. 18, 27–30, 35, 36, 47, 49, 50, 60, 61, 113, 116, 119, 125, 138, 154, 157, 162, 163, 178.

732. Коляда, Н. М. Розвиток недільних шкіл в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Заг. педагогіка та історія педагогіки» / Коляда Наталія Миколаївна ; Ін-т педагогіки АПН України ; [наук. кер. Побірченко Н. С.]. – К. : Наук. світ, 2004. – 20 с. – Бібліогр.: с. 17–18 (18 назв).

Про роль М. І. Пирогова у заснуванні та розвитку недільних шкіл в Україні. – С. 1, 8, 9, 12.

2007

733. *Бакушкіна, Е. М. Педагогические взгляды Н. И. Пирогова : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Бакушкіна Елена Михайловна ; С.-Петербур. ун-т МВД РФ. – СПб., 2007. – 163 с.

734. *Бакушкіна, Е. М. Педагогические взгляды Н. И. Пирогова : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Бакушкіна Елена Михайловна ; С.-Петербур. ун-т МВД РФ. – СПб. : [б. и.], 2007. – 20 с.

735. *Федорук, К. Р. Педагогические идеи Н. И. Пирогова как средство гуманистического воспитания учащихся юношеского возраста : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Федорук Ксения Романовна ; Смолен. гос. ун-т ; [науч. рук. Ильевич Татьяна Петровна]. – Тирасполь, 2007. – 222 с. : ил.

736. *Федорук, К. Р. Педагогические идеи Н. И. Пирогова как средство гуманистического воспитания учащихся юношеского возраста : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Федорук Ксения Романовна ; Смолен. гос. ун-т ; [науч. рук. Ильевич Татьяна Петровна]. – Смоленск : [б. и.], 2007. – 20 с. – Библиогр.: с. 18–20 (15 назв.).

737. *Доля, О. В. Философия Н. И. Пирогова : автореф. дис. [в виде кн. на соиск. ученой степени канд. филос. наук] : 09.00.03 / Доля Ольга Валентиновна ; [Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова ; науч. рук. Маслин М. А.]. – М. : [б. и.], 2009. – 26 с. – Дис. представлена в виде кн. – См. № 449.

4.2. Матеріали науково-практичних конференцій, Пироговських читань, круглих столів

1911

738. Памяти Н. И. Пирогова : Приветствия и Речи, произнесённые на торжественномъ празднованіи Императорскимъ Университетомъ Св. Владиміра столетія рожденія Н. И. Пирогова, 13 ноября 1910 года. – К. : Тип. Императорскаго Университета св. Владиміра, 1911. – 96 с. : портр.

Из содерж.: Н. И. Пироговъ, как мыслитель и человекъ / речь проф. И. А. Сикорскаго. – С. 31–44.

739. Н. И. Пироговъ. Хирургъ, педагогъ и общественный деятель : къ 100-летию со дня рожденія Н. И. Пирогова 13-го Ноября 1910 года : [речи, произнесенныя на соединенномъ засѣданіи Уральскаго Медицинскаго Общества и Семейно-Педагогическаго Кружка въ г. Екатеринбургѣ] / Изд. Уральскаго Медицинскаго Общества и Семейно-Педагогическаго Кружка въ Екатеринбургѣ. – Екатеринбургъ : Тип. газ. «Уральская Жизнь», 1911. – 66 с. : рис.

Из содерж.: Вступительное слово председателя / В. Онуфриевъ. – С. 1–3 ; Биографія Н. И. Пирогова. Пироговъ, какъ хирургъ и анатомъ / П. Кибардинъ. – С. 4–23 ; Пироговъ – педагогъ. Отраженіе въ школе общественныхъ теченій 60 годовъ / П. Мегорскій. – С. 39–49 ; Н. И. Пироговъ – врачъ – гражданинъ / А. М. Спасскій. – С. 50–58 ; Изъ личныхъ воспоминаній о Н. И. Пирогове / М. Хволось. – С. 59–66.

740. Николай Ивановичъ Пироговъ и его наследіе Пироговскіе съезды : юбилейное изд. / подъ ред. М. М. Гранъ, З. Г. Френкеля и А. И. Шингарева. – [Изд. А. М. Карачунскаго]. – С.-Пб. : Товарищество Р. Голике и А. Вильборгъ, 1911. – 253, [33] с. : рис., портр. – Библиогр.: с. I–XXXIII.

Из содерж.: Жизнь и деятельность Н. И. Пирогова / А. И. Шингаревъ. – С. 1–128 ; Матеріалы къ біографіи Н. И. Пирогова / С. Я. Штрайхъ. – С. 129–135 ; Н. И. Пироговъ, какъ научный деятель и профессоръ хирургіи / В. И. Разумовскій. – С. 137–147.

741. Празднованіе столетія со дня рожденія Н. И. Пирогова въ Кіевской I-й гимназіи [13 ноября 1910 г.] / изд. Кіевской первой гимназіи. – К. : Тип. С. В. Кульженко, 1911. – 59 с.

Из содерж.: Н. И. Пироговъ, какъ педагогъ гуманистъ и русскій педагогъ реформаторъ / речь В. Н. Иванова. – С. 7–33 ; Отрывокъ изъ школьныхъ воспоминаній о Кіевской I-й Гимназіи бывшихъ воспитанниковъ ея Н. А. Бунге и Н. П. Забугина (1856–1861 гг.) / Н. А. Бунге, Н. П. Забугин. – С. 35–41 ; Николай Ивановичъ Пироговъ въ роли попечителя Кіевскаго учебнаго округа / речь И. М. Щербакова. – С. 43–59.

742. Современное значеніе педагогическихъ идей Н. И. Пирогова : [матеріалы торжеств. собранія О-ва Эксперимент. Педагогики в память Н. И. Пирогова, 7 нояб. 1910 г.] / изд. О-ва Эксперимент. Педагогики. – С.-Петербургъ : Тип. М. А. Александрова, 1911. – 50, [1] с., [1] л. портр.

Содерж.: Жизнь Николая Ивановича Пирогова / Н. С. Карцов. – С. 4–21 ; Н. И. Пирогов, как педагог-гуманист / П. Ф. Каптерев. – С. 22–29 ; Н. И. Пирогов, как предшественник педологического движения / А. П. Нечаев. – С. 30–32 ; Н. И. Пирогов о значении женщины в воспитании / Е. А. Чебышева-Дмитриева. – С. 33–38 ; Взгляды Н. И. Пирогова на организацию школьного дела / С. А. Золотарев. – С. 39–50.

743. *Флеров, Вс. А. Человек лучших достоинств : речь, произнес. на торжеств. заседании Киев. коммерч. училищ и торговых шк., посвящ. памяти Н. И. Пирогова по случаю исполнившегося столетия со дня его рождения / Вс. А. Флеров. – К. : Тип. Р. К. Лубковского, 1911. – 19 с. – На обл. дата: 1912.

1912

744. *Григоревский, М. С. Педагогические заветы Н. И. Пирогова : (1810–1881) : чтение, предлож. воспитанникам [Глух. учит.] Ин-та по поводу исполнившегося 13 нояб. 1910 г. столетия со дня рождения Пирогова / [М. Григоревский]. – [К.] : Тип. И. Н. Кушнерев и К^о, [1912]. – 12 с. – Авт. указан в конце текста. – Без тит. л. и обл.

1951

745. Труды научной сессии, посвященной 140-летию со дня рождения Н. И. Пирогова, 9–10 декабря 1950 г., г. Винница / Воен.-мед. музей Воен. м-ва Союза ССР, Винниц. гос. мед. ин-т. – Ленинград : [б. и.], 1951. – 191, [2] с. : рис.

Из содерж.: Осуществление идей Н. И. Пирогова после Великой Октябрьской социалистической революции / И. Я. Дейнека. – С. 11–19 ; Н. И. Пирогов и госпитальная хирургическая клиника Медико-хирургической академии / В. Н. Шамов и Е. К. Шатковский. – С. 20–27 ; Жизнь и деятельность Н. И. Пирогова в Киеве / М. К. Даль. – С. 83–92 ; Восстановление останков Н. И. Пирогова / Р. Д. Синельников. – С. 93–101.

1956

746. [Первые] Пироговские чтения 1954 года : [10 дек. 1954 г., г. Москва] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – М. : Медгиз, 1956. – 57, [2] с.

1957

747. [Вторые] Пироговские чтения 1955 года : [7 дек. 1955 г., г. Москва] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – М. ; Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1957. – 46, [2] с. : ил.

748. [Третьи] Пироговские чтения 1956 года : [10 дек. 1956 г., г. Москва] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1957. – 38, [1] с.

1958

749. [Четвертые] Пироговские чтения 1957 года : [9 дек. 1957 г., г. Тарту] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1958. – 40 с. : ил.

1959

750. [Пятые] Пироговские чтения 1958 года : [12 дек. 1958 г., г. Москва] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – М. ; Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1959 – 44 с.

1960

751. Н. И. Пирогов – гениальный русский ученый и хирург : (материалы расш. юбилейной конф.) / Читин. отд-ние Всесоюз. науч. о-ва анатомов, гистологов и эмбриологов, Читин. отд-ние Всесоюз. науч. о-ва хирургов. – Чита : [б. и.], 1960. – 82, [1] с.

Из содерж.: Николай Иванович Пирогов : (крат. биограф. очерк) / К. И. Журавлева, П. Ф. Степанов. – С. 5–12 ; Н. И. Пирогов, как анатом и педагог / А. И. Казанцев. –

С. 13–18 ; Н. И. Пирогов – педагог, организатор здравоохранения / К. И. Журавлева. – С. 60–62 ; Вопросы высшей школы в трудах Н. И. Пирогова / П. А. Золотов. – С. 79–82.

752. Роль Н. И. Пирогова в развитии отечественной медицины : к 150-летию юбилею : труды ин-та / Второй Моск. гос. мед. ин-т им. Н. И. Пирогова ; под ред. Г. Е. Островерхова. – М. : [б. и.], 1960. – 267, [1] с. : портр.

Из содерж.: Н. И. Пирогов (краткий очерк его жизни и деятельности) / Н. И. Завалишин. – С. 11–21 ; Роль Н. И. Пирогова в развитии высшего медицинского образования / М. П. Мультиановский. – С. 102–113 ; Единство теории и практики в деятельности Николая Ивановича Пирогова / В. Б. Соколов. – С. 114–121 ; Отношения между Н. И. Пироговым и Ф. И. Иноземцевым / М. М. Левит. – С. 122–127.

753. Тезисы докладов конференции, посвященной 150-летию со дня рождения великого русского ученого и педагога Николая Ивановича Пирогова / Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова. – Одесса : [б. и.], 1960. – 45 с.

Из содерж.: Н. И. Пирогов в Одессе / В. Е. Демьяненко. – С. 3–6 ; Н. И. Пирогов и Одесский университет / Т. Н. Федотова. – С. 7–11 ; Система народного образования, подсказанная жизнью / В. Т. Ружейников. – С. 12–15 ; Н. И. Пирогов и воскресные школы / Т. М. Козина. – С. 16–19 ; Вопросы психологии в научном наследии Н. И. Пирогова / Д. Г. Элькин. – С. 20–22 ; Н. И. Пирогов о связи школы с жизнью / В. Л. Ярошук. – С. 23–27 ; Н. И. Пирогов о наглядности в обучении / Л. Я. Беленькая. – С. 28–31 ; Н. И. Пирогов и Н. А. Добролюбов / Л. Н. Васильева. – С. 32–35 ; К. Д. Ушинский о Н. И. Пирогове / Драголи Л. Д. – С. 36–40 ; Н. И. Пирогов об эстетическом воспитании / Ф. Л. Гольдин. – С. 41–45.

754. [Шестые] Пироговские чтения 1959 года : [16 дек. 1959 г., г. Киев] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1960. – 42, [1] с.

1961

755. Н. И. Пирогов – врач, ученый, мыслитель : [доклады, заслушанные на науч.-теорет. конф. Центр. ин-та усовершенствования врачей, посвящ. 150-летию со дня рождения Н. И. Пирогова / Центр. ин-т усовершенствования врачей ; под ред. Л. И. Горелова. – М. : [б. и.], 1961. – 50, [2] с.

Из содерж.: Н. И. Пирогов – ученый и мыслитель / П. Е. Заблудовский. – С. 3–10 ; Педагогическая деятельность Н. И. Пирогова / Б. С. Алякринский. – С. 44–51.

756. [Седьмые] Пироговские чтения 1960 года : [14 дек. 1960 г., г. Москва] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – [Л.] : Медгиз, 1961. – 71, [1] с.

1962

757. [Восьмые] Пироговские чтения 1961 года : [8 дек. 1961 г., г. Одесса] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – М. ; Л. : Медгиз, Ленингр. отд-ние, 1962. – 32 с.

1963

758. [Девятые] Пироговские чтения 1962 года : [12 дек. 1962 г., г. Ленинград] / АМН СССР, Всесоюз. науч. об-во хирургов ; [отв. ред. П. А. Куприянов]. – Л. : Медгиз, 1963. – 55 с. : ил.

1964

759. [Десятые] Пироговские чтения 1963 года : [11 дек. 1963 г., г. Свердловск] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1964. – 60, [1] с. : фотогр.

1966

760. [Одиннадцатые] Пироговские чтения 1964 года : [25 нояб. 1964 г., г. Минск] / АМН СССР, Всесоюз. об-во хирургов ; [ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1966. – 43 с. : ил.

761. [Двенадцатые] Пироговские чтения 1965 года : [30 нояб. 1965 г., г. Волгоград] / АМН СССР, Всесоюз. об-во хирургов ; [ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1966. – 31, [1] с. : портр.

1967

762. [Тринадцатые] Пироговские чтения 1966 года : [18 нояб. 1966 г., г. Тбилиси] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1967. – 36 с. : портр.

1969

763. [Четырнадцатые] Пироговские чтения 1967 года : [15 дек. 1967 г., г. Воронеж] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1969. – 54, [1] с. : портр.

764. [Пятнадцатые] Пироговские чтения 1968 года : [12 дек. 1968 г., г. Винница] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. А. М. Геселевич]. – К. : Здоров'я, 1969. – 41, [2] с.

1970

765. [Шестнадцатые] Пироговские чтения 1969 года : [21 нояб. 1969 г., г. Иваново] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1970. – 30, [2] с. : табл. – Библиогр.: с. 32.

1972

766. [Семнадцатые] Пироговские чтения 1971 года : [9 дек. 1971 г., г. Горький] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [отв. ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1972. – 38, [2] с. : рис., портр.

1975

767. [Восемнадцатые] Пироговские чтения 1973 года : [27 дек. 1973 г., г. Ленинград] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [ред. А. М. Геселевич]. – М. : Медицина, 1975. – 70, [1] с. : рис., табл. – Библиогр.: с. 69–71.

1977

768. [Девятнадцатые] Пироговские чтения 1975 года : [13 дек. 1975 г., г. Пермь] : стеногр. отчет / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов ; [под ред. А. М. Геселевича]. – Пермь : Перм. кн. изд-во, 1977. – 78, [2] с. : рис., табл.

1980

769. [Двадцать первые] Пироговские чтения 1979 года : [23–25 нояб. 1979 г., г. Махачкала] / АМН СССР, Всесоюз. науч. о-во хирургов. – Махачкала : Дагестан. кн. изд-во, 1980. – 57 с. : ил.

1981

770. Актуальные вопросы хирургии детского возраста : тезисы докладов XXIII Всесоюз. науч. студенч. конф., посвящ. памяти Н. И. Пирогова 21–25 апр. 1981 г. / М-во здравоохранения СССР, М-во здравоохранения УССР, Винниц. мед. ин-т им. Н. И. Пирогова ; [отв. ред. В. Д. Билык]. – Винница : [б. и.], 1981. – 229 с.

Из содерж.: Московский период в жизни Н. И. Пирогова / А. В. Гераськин. – С. 3 ; Н. И. Пирогов как наставник и выдающийся воспитатель молодежи / О. П. Кланца, Ю. Т. Кадошук. – С. 5 ; Н. И. Пирогов – ученый, новатор, педагог / В. В. Компанец, Е. А. Шуляк, П. И. Киевский, О. Т. Боровская. – С. 6–7 ; Николай Иванович Пирогов в Киеве / Т. Н. Кондрашенко, М. В. Ткаченко. – С. 7 ; Н. И. Пирогов и медико-хирургическая Академия. – С. 7–8 ; Николай Иванович Пирогов в Тарту / Э. А. Салисте. – С. 9.

1986

771. Труды Пироговских чтений (1954–1983) : в 2 т. / АМН СССР ; под ред. Б. В. Петровского. – М. : Медицина, 1986.

Т. 1 : 1954–1965. – 383, [1] с. : портр.

Т. 2 : 1966–1983. – 348, [1] с.

1995

772. Пироговські читання : (матеріали), 12–13 жовт. 1995 р. : 185-річчю з дня народж. присвячується / АМН України, АПН України, Вінниц. держ. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова [та ін. ; редкол.: В. М. Мороз, І. І. Бобрик, В. Г. Ковешников та ін.]. – Вінниця : [б. в.], 1995. – 83, [1] с.

Із змісту: Виховний ідеал у педагогічній системі М. І. Пирогова / І. Д. Бех. – С. 6–7 ; Н. И. Пирогов и Киевская школа анатомов / Бобрик И. И. – С. 9–11 ; Роль М. І. Пирогова у виникненні недільних шкіл на Україні / Л. С. Бондар. – С. 11–12 ; Педагогічне виховання та медичні питання професійного становлення молодих лікарів на прикладі М. І. Пирогова / Л. М. Булат, П. С. Мельник. – С. 12–13 ; Проблема морально-правової відповідальності вчителя у педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Васянович Г. П. – С. 14–15 ; Творча сила людської особистості – головна умова прогресу / Гіптерс З. В. – С. 15–16 ; Завдання вищої школи в світлі поглядів М. І. Пирогова / І. Г. Гончарук. – С. 16–17 ; Значення видатних наукових ідей М. І. Пирогова для розвитку сучасної педагогіки і медицини / І. Г. Дацун, Д. Т. Оріщак. – С. 17–18 ; Ідеї гуманізму професійної освіти у педагогічних поглядах М. І. Пирогова / Дегтярьова Г. С. – С. 18–19 ; Проект системи освітніх закладів М. І. Пирогова / Дем'яненко Н. М. – С. 19–20 ; Роль М. І. Пирогова у розвитку вітчизняної педагогічної думки / М. Б. Євтух. – С. 21–22 ; Н. И. Пирогов в Одессе / И. И. Ильин, А. И. Белявский. – С. 24–25 ; Діяльність М. І. Пирогова в Києві / Ж. Д. Ільченко. – С. 25–27 ; М. І. Пирогов і вища школа / К. І. Кульчицький. – С. 36–37 ; М. І. Пирогов про засоби всебічного розвитку школярів / В. П. Лисенко. – С. 38–39 ; Педагогічні погляди М. І. Пирогова щодо виховання особистості учня / Лопухівська А. В. – С. 39–40 ; М. І. Пирогов і питання підготовки науково-педагогічних кадрів / В. К. Майборода. – С. 40–41 ; Идеи Н. И. Пирогова и современное университетское образование / Б. А. Никитюк, В. В. Кузин. – С. 42–44 ; Н. И. Пирогов и «женский вопрос» / Б. А. Никитюк. – С. 44–46 ; Н. И. Пирогов и философия «здорового смысла» / Б. А. Никитюк, В. В. Кузин. – С. 46–48 ; Проблема педагогічного мистецтва у спадщині М. І. Пирогова / Н. Г. Ничкало. – С. 48–49 ; Питання диференціації навчання в науковій спадщині М. І. Пирогова / П. С. Перепелиця. – С. 49–51 ; Одесский период деятельности Н. И. Пирогова / Попов А. Г., Корхов С. И., Кульчицкая Л. А., Деятский В. В. – С. 51–52 ; Роль Н. И. Пирогова в совершенствовании врачебного образования / Т. В. Семенова, И. В. Жук, С. В. Войтенко, О. В. Совпель. – С. 59–61 ; Проблеми розвитку дітей засобами диференціації в педагогічній спадщині М. І. Пирогова / П. І. Сікорський. – С. 61–62 ; Н. И. Пирогов – попечитель Киевского учебного округа в Полтавской гимназии / Н. С. Скрипников, Е. Н. Пронина, О. В. Коковская, В. В. Мочалина, И. П. Кившик. – С. 62–63 ; Проблема гуманізації у педагогічній спадщині М. І. Пирогова / Н. О. Талалуєва. – С. 69–70 ; Н. И. Пирогов – пионер усовершенствования медицинских кадров / Г. Н. Топоров. – С. 72 ; Значение трудов Н. И. Пирогова в воспитании студентов / Л. В. Чернышенко, С. Т. Чернокульский, В. Г. Черкасов. – С. 74–75 ; Ідеї загальнолюдського виховання в статті Пирогова М. І. «Питання життя» / П. І. Шевченко. – С. 77–78 ; Пирогов – анатом и педагог / А. И. Шведавченко. – С. 78–79 ; Актуальність педагогічної спадщини М. І. Пирогова / М. Д. Ярмаченко. – С. 80–82.

2004

773. *Антощук, К. Пам'яті великого вченого присв'ячено : [про проведення у Вінниці Пирогов. читань до 50-річчя з часу їх заснування] / К. Антощук, З. Мартинова, Л. Фоменко // Вінниц. газета. – 2004. – 8 лип. – С. 6.

774. Пироговські читання, 3–4 червня 2004 року, м. Вінниця / АМН України, АПН України, Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова // Вісн. морфології. – 2004. – Т. 10, № 1. – С. 1–59.

Із змісту: Н. И. Пирогов и демидовские премии / Г. С. Собчук, З. С. Мартынова, К. Ф. Антощук, Л. И. Фоменко. – С. 1–5 ; Вклад профессора Р. Д. Синельникова в ре-бальзамирование тела Н. И. Пирогова / В. В. Бобин, В. М. Лупырь. – С. 8–9 ; При-жизненная иконография Н. И. Пирогова: эволюция характера и судьбы / С. П. Глянецв, А. Б. Серебренников, Т. В. Савченко. – С. 11 ; Научная школа Н. И. Пирогова / М. Б. Мир-ский. – С. 17–18 ; Украинский период общественной деятельности ученого и гуманиста Н. И. Пирогова / С. М. Луценко, К. Н. Милица. – С. 22–23 ; Геніальність і раціональність діяльності М. І. Пирогова / В. Я. Степанов. – С. 24–27.

2006

775. Чебан, О. Пироговські читання : [про Треті міжнар. Пирогов. читання у м. Вінниці] / Олег Чебан // Уряд. кур'єр. – 2006. – 13 жовт. (№ 192). – С. 8.

2007

776. Пироговський альманах : наук. зб. до 60-річчя відкриття Нац. музею-садиби М. І. Пирогова / Нац. музей-садиба М. І. Пирогова ; [відп. ред. Г. С. Собчук]. – Вінниця : [б. в.], 2007. – 152 с. : фотогр.

Із змісту: Пироговський меморіал – пам'ятник всенародного визнання / Г. С. Соб-чук, О. П. Кланца. – С. 5–24 ; Микола Пирогов та недільні школи / Г. С. Собчук, З. С. Мар-тинова, Л. І. Фоменко. – С. 70–77 ; Н. И. Пирогов о награждении зарубежных ученых русскими орденами / Г. С. Собчук, П. А. Кланца. – С. 78–85 ; М. І. Пирогов про висо-ке покликання жінки / К. Ф. Антощук. – С. 125–129 ; Пам'ятник великому ученому: (Церковь-некрополь Н. И. Пирогова) / Г. С. Собчук, О. П. Кланца, З. С. Мартынова, Л. И. Фоменко. – С. 136–147.

2009

777. Програма Всеукраїнської науково-практичної конференції «Видатні педа-гоги ХІХ ст. про виховання «нової людини» (М. Демков, М. Корф, К. Ушинський, М. Пирогов, С. Русова, М. Костомаров, М. Драгоманов та ін.)», 6–7 жовтня 2009 / АПН України, Ін-т педагогіки, Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 22 с.

Із змісту: Два погляди на проблеми освіти: М. Пирогов та К. Ушинський / По-бірченко Н. С. – С. 5 ; Шкільне свято як засіб виховання учнів у вітчизняній педагогічній думці другій пол. ХІХ – поч. ХХ ст. (К. Ушинський, М. Пирогов, С. Русова, Я. Чепіга) / Олійник В. В. – С. 8 ; Роль ідей М. Пирогова у становленні гендерного підходу у вітчизняній педагогіці / Петренко О. Б. – С. 11 ; Новаторство М. І. Пирогова у педагогічній теорії та практиці вищої школи / Вітвицька С. С. – С. 12 ; Ідеї гуманістичної освіти і виховання в педагогічній спадщині М. Пирогова / Дубровська Л. О., Дубровський В. Л., Ковнер В. В. – С. 13–14 ; М. І. Пирогов про загальнолюдське виховання / Падун Н. О. – С. 15 ; Моральні цінності як основа виховання гідності дітей у науковому доробку М. І. Пирогова / Лещенко Н. А. – С. 16.

2010

778. Гуманізм та освіта : зб. матеріалів Х міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 14–16 верес. 2010 року, присвячена 200-річчю від дня народж. М. І. Пирогова та 50-річчю

Вінниц. нац. техн. ун-ту : наук. вид. / НАПН України, Вінниц. нац. техн. ун-т [та ін.]. – [Вінниця] : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2010. – 547 с.

Из змісту: Бути людиною – основний філософський концепт педагогічної спадщини М. І. Пирогова / Т. Б. Буяльська. – С. 5–8. – Бібліогр.: 8 назв ; Сутність та зміст поняття духовності в педагогічній спадщині М. І. Пирогова / М. Д. Прищак, Д. В. Тихонова. – С. 30–32. – Бібліогр.: 7 назв ; Беседа як один з головних методів гуманізації навчання в педагогічній спадщині М. І. Пирогова / В. В. Масич. – С. 33–34 ; Формування духовного досвіду як засіб подолання роз'єднаності в педагогічних працях М. І. Пирогова [тобто Пирогова] / Л. А. Кадочнікова. – С. 34–36. – Бібліогр.: 5 назв ; М. І. Пирогов як фундатор гуманітарного права та проблеми викладання міжнародного гуманітарного права у технічних ВНЗ України / М. А. Томчук, В. Ф. Сакевич. – С. 36–38.

779. Історико-педагогічні читання «Мій Пирогов», присв'ячені 200-річчю від дня народження М. І. Пирогова : програма, 25 листоп. 2010 р., м. Київ / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Ліцей міжнар. відносин № 51, Спеціаліз. школа № 47 з поглибл. вивч. інозем. мов ім. А. С. Макаренка. – [К. : б. в., 2010]. – [3] с.

780. Матеріали наукового конгресу «IV Міжнародні Пироговські читання», присвяченого 200-річчю [від дня народження] М. І. Пирогова, 2–5 червня 2010 р. : пироговські лекції / АМН України, АПН України, Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова [та ін.]. – Вінниця : [б. в., 2010]. – 116 с.

Из змісту: Духовное наследие Н. И. Пирогова / Ю. Л. Шевченко, М. Н. Козовенко. – С. 7–10 ; Н. И. Пирогов – педагог / Н. Н. Володин, В. Г. Владимиров, А. Н. Андрейцев. – С. 11–14 ; Зв'язки М. І. Пирогова з українцями / К. Ф. Антошук. – С. 26–30 ; Значення М. І. Пирогова для викладання клінічної анатомії на сучасному етапі розвитку медичної освіти / Ю. М. Вовк. – С. 38–41 ; Болонский процесс и пироговская система преподавания хирургии. Существуют ли противоречия? / В. В. Иващенко, А. В. Иващенко. – С. 42–44 ; Н. И. Пирогов – основатель системы последипломного медицинского образования / О. П. Кланца. – С. 45–48 ; Микола Пирогов і недільні школи / О. П. Кланца. – С. 49–51 ; М. І. Пирогов про роль і призначення університетів / Л. М. Пономарьова. – С. 72–75 ; Истоки формирования личности врача / Е. Г. Процек, А. Н. Очеретько, В. Л. Пилипчук, С. Н. Кулешова, Т. О. Слепова, Е. В. Игнашук. – С. 76–77 ; Гуманистические истоки деятельности Н. И. Пирогова на nive развития медицинского образования / Е. В. Солейко, Л. П. Солейко. – С. 78–80 ; Микола Іванович Пирогов – реформатор вищої школи / М. І. Юкальчук, К. Ф. Антошук. – С. 88–92 ; Й. В. Бертенсон – енергійний прихильник новаторських ідей і перший біограф М. І. Пирогова / М. І. Юкальчук. – С. 93–100 ; Вклад харьковских морфологов в сохранение тела Н. И. Пирогова / В. В. Бобин, В. М. Лупыр, С. Ю. Масловский [та ін.]. – С. 101 ; Від педагогічних роздумів видатного вченого до етичного кодексу лікаря України / Г. І. Вихристюк, С. М. Кулешова, Т. О. Слепова. – С. 101–102 ; Традиції М. І. Пирогова і сучасні тенденції медичної освіти / О. Б. Кобзар, В. П. Івасюк. – С. 103 ; Н. И. Пирогов о совершенствовании высшего медицинского образования в России / М. П. Кузыбаева. – С. 103–104 ; «Мы живем на земле не для себя только...»: мысли Н. И. Пирогова о просвещении / В. Н. Лесовой, В. А. Ольховский, А. А. Терещенко, Ж. Н. Перцева. – С. 104–106 ; Маловідомі епізоди з біографії М. І. Пирогова / М. Д. Лютик, С. М. Луканьова. – С. 106–107 ; Педагогічна спадщина Миколи Івановича Пирогова / Н. М. Полянська, Г. В. Грищенко. – С. 107–108 ; Актуальность научного наследия Н. И. Пирогова для системы медицинского образования и науки / А. А. Терещенко, Г. В. Горяинова, М. А. Падалица [та ін.]. – С. 111 ; Пирогов Н. И. как педагог и гражданин в выступлениях его современников / С. М. Шувалов. – С. 112–113.

781. Молодь – медицині майбутнього : тези доп. : міжнар. наук. конф. студ. та молодих вчених, присвяч. 200-річчю з дня народж. М. І. Пирогова, 22–23 квіт. 2010 р. / Одес. мед. ун-т ; [голов. ред. В. М. Запорожан]. – О. : Одес. медуніверситет, 2010. – 249, [1] с. – Дод. до газети «Пульс».

Із змісту: Н. І. Пирогов – основатель биосоціального напрямлення в педагогіці / Бирюков В. С. – С. 3–4 ; Вчений-медик М. І. Пирогов і його освітня діяльність / Литвиненко М. В., Кацап О. В. – С. 4–5 ; Педагогічні принципи М. І. Пирогова / Грек Х. М. – С. 5–6 ; М. І. Пирогов – громадський діяч і педагог / Гороховський В. В. – С. 7.

782. Науковий конгрес «IV Міжнародні Пироговські читання», присвячений 200-річчю [від дня народження] М. І. Пирогова. XXII з'їзд хірургів України, 2–5 червня 2010 р. : матеріали : [в 2 т.] / МОЗ України, АМН України, АПН України, Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова, Асоц. хірургів України [та ін.]. – Вінниця : [б. в., 2010]. – Назва на обкл.: Матеріали наукового конгресу «IV Міжнародні Пироговські читання», присвяченого 200-річчю з дня народження М. І. Пирогова.

Т. 1. – 322 с.

Т. 2. – 302 с.

783. Науковий конгрес «IV Міжнародні Пироговські читання», присвячений 200-річчю [від дня народження] М. І. Пирогова. V з'їзд анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів України, 2–5 червня 2010 р. : матеріали / МОЗ України, АМН України, АПН України, Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова [та ін.]. – Вінниця : [б. в., 2010]. – 140, [19] с. – Назва на обкл.: Матеріали наукового конгресу «IV Міжнародні Пироговські читання», присвяченого 200-річчю з дня народження М. І. Пирогова.

784. *Новосад, К. Вінницькі «Пироговські читання» об'єднують медичну еліту світу / К. Новосад // Вінниц. газета. – 2010. – 23 квіт. (№ 33). – С. 1.

РОЗДІЛ V. УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ М. І. ПИРОГОВА

785. Про введення в обіг пам'ятної монети «Микола Пирогов» // Вісн. Нац. банку України. – 2010. – № 5. – С. 61 : іл.

Про введення в обіг пам'ятної монети номіналом 5 гривень. Художники – Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук; скульптори – Володимир Атаманчук, Анатолій Дем'яненко.

786. Про відзначення 200-річчя від дня народження Миколи Івановича Пирогова : указ Президента України від 28 квіт. 2010 р. № 584/2010 // Уряд. кур'єр. – 2010. – 12 трав. (№ 84). – Орієнтир. – № 18. – С. 7.

786а. Про відзначення 200-річчя з дня народження Миколи Пирогова : постанова Верх. Ради України від 22 верес. 2010 р. № 2545-VI // Голос України. – 2010. – 14 жовт. – С. 5.

786б. Про підготовку та відзначення 200-річчя від дня народження М. І. Пирогова : розпорядження Каб. Міністрів України від 19 трав. 2010 р. № 1072-р. // Уряд. кур'єр. – 2010. – 2 черв. – С. 16.

5.1. Діяльність музеїв, організацій, установ

1910

787. Объ увековеченіи памяти Н. И. Пирогова // Русская Школа. – 1910. – № 7/8 (іюль–августь), отд. 3. – С. 113.

Про прийняття рішення щодо будівництва лікарні імені М. І. Пирогова в м. Вінниці з нагоди 100-річчя з дня його народження.

1960

788. Страницы истории : [о материалах, связанных с жизнью и деятельностью Н. И. Пирогова, которые экспонируются в Воен.-мед. музее в Ленинграде] // Здоровье. – 1960. – № 11. – С. 8 : рис.

1965

789. Музей-усадьба Н. И. Пирогова : путеводитель-очерк / М-во здравоохранения УССР ; [сост. П. А. Кланца]. – К. : Здоров'я, 1965. – 91, [4] с., [1] л. портр. : рис.

1966

790. Прихожай, О. Мавзолей під липами : [про музей-садибу М. І. Пирогова] / О. Прихожай // Знання та праця. – 1966. – № 12. – С. 11.

1969

791. Кланца, П. А. Музей М. І. Пирогова = Музей Н. И. Пирогова : путівник / [авт. тексту П. А. Кланца]. – О. : Маяк, 1969. – 62, [1] с., [9] л. іл. – Текст укр. та рос. – Авт. зазначено на звороті тит. арк.

1971

792. Кланца, П. А. Музей М. І. Пирогова : путівник / [авт. тексту П. А. Кланца]. – Вид. 3-тє. – О. : Маяк, 1971. – 44, [3] с. : іл. – Авт. зазначено на звороті тит. арк.

1974

793. Кланца, П. А. Музей-садиба М. І. Пирогова = Музей-усадьба Н. И. Пирогова = The Pirogov House-Museum = La Maison-Musée De N. Pirogov : [фотоальбом / авт. тексту П. А. Кланца, Г. С. Собчук ; авт. фотогр. В. О. Моруженко та О. С. Гордієвич]. – К. : Мистецтво, 1974. – [32] с., [50] с. фотогр. – Текст укр., рос., англ. та фр.

1981

794. Кланца, П. А. Музей-садиба М. І. Пирогова = Музей-усадьба Н. И. Пирогова = The Pirogov House-Museum = La Maison-Musée De N. Pirogov : фотоальбом / авт. тексту

П. А. Кланца та Г. С. Собчук ; фото В. О. Моруженка та О. С. Гордієвича ; упорядкув. та худож. оформлення М. В. Балишака. – К. : Мистецтво, 1981. – [93] с. : іл. – Текст укр., рос., англ. та фр.

1983

795. Кузьмин, М. К. Великий русский хирург Н. И. Пирогов и современность / М. К. Кузьмин // Совет. медицина. – 1983. – № 2. – С. 117–119.

Об увековечении памяти Пирогова в памятниках, названиях улиц, больниц в разных городах страны.

1985

796. Шумійчук, П. Чудесний лікар : 25 листопада минає 175 років від дня народж. М. І. Пирогова – рос. вченого, хірурга, педагога і громад. діяча / П. Шумійчук, Н. Корольова // Комсомол. плем'я. – 1985. – 23 листоп. (№ 141). – С. 3.

Про вшанування пам'яті М. І. Пирогова в Україні, Росії, Болгарії, про Пироговські читання.

1989

797. Собчук, Г. Музей-усадьба Н. И. Пирогова = The Pirogov's Estate Museum : путеводитель / Г. Собчук, П. Кланца ; [пер. на англ. К. А. Горшковой]. – 4-е изд. с изм. и доп. – Одесса : Маяк, 1989. – 77, [2] с., [1] л. портр. : ил. – Резюме англ.: с. 72–78.

1995

798. Собчук, Г. С. Музей Н. И. Пирогова в усадьбе Вишня / Г. С. Собчук, П. А. Кланца // Вісн. морфології. – 1995. – Т. 1, № 1. – С. 43–45.

2000

799. Чебан, О. Тіло Пирогова залишиться у Вінниці : [про музей-садибу М. І. Пирогова] / Олег Чебан // Уряд. кур'єр. – 2000. – 1 квіт. (№ 60). – С. 6–7.

2005

800. *Шевченко, Ю. Л. Музей Н. И. Пирогова: прошлое без настоящего... но с верой в будущее / Ю. Л. Шевченко, М. Н. Козовенко ; Рос. нац. мед.-хирург. центр им. Н. И. Пирогова. – СПб. : Наука, 2005. – 253, [2] с. : ил., портр., факс.

2006

801. Іваницький, І. Микола Пирогов. Закоханий в Україну росіянин був людиною, немає сумнівів, планетарного масштабу. І мисленням, і діями своїми / Іван Іваницький // Молодь України. – 2006. – 19–25 жовт. (№ 41). – С. 12–13 : фотогр.

Про життя та діяльність М. І. Пирогова, його родину, сьогоднішній музей-садибу Пирогова у Вінниці.

2007

802. Вінницькій обласній клінічній лікарні ім. М. І. Пирогова – 90 років : матеріали з історії лікарні. – Вінниця : [ТОВ «Консоль»], 2007. – 113 с. : фотогр.

2008

803. Вальтер, Ш. Русская общественная библиотека и читальня им. Н. И. Пирогова в Гейдельберге / Ш. Вальтер // Библиография. – 2008. – № 3. – С. 52–58.

804. Науменко, О. -Н. Вінницька таємниця Пирогова / Олексій-Нестор Науменко ; фото автора // Музеї України. – 2008. – № 3/4. – С. 28–29 : фотогр.

Про життя та діяльність М. І. Пирогова, церкву-усипальницю Святого Миколая Чудотворця у Вінниці.

805. Храм Николая Чудотворца : (о церкви-некрополе Н. И. Пирогова) : [страницы истории] / Г. С. Собчук, О. П. Кланца, З. С. Мартынова, Л. И. Фоменко // Асклепий. – 2008. – № 2. – С. 6–12 : ил.

2009

806. Чебан, О. До «Вишні» Пирогова / Олег Чебан // Дивосвіт. – 2009. – № 2. – С. 44 : іл.

Про музей-садибу «Вишня», його історію.

807. Чебан, О. До «Вишні» Пирогова : [про Нац. музей-садибу Пирогова] / Олег Чебан // Уряд. кур'єр. – 2009. – 4 квіт. (№ 61). – С. 9.

2010

808. Абакумова, Ю. Всем Пирогов : [из истории Нац. музея-усадьбы Н. И. Пирогова] / Юлия Абакумова // Бизнес. – 2010. – 22 нояб. (№ 47). – С. 54–56 : ил.

809. *Гулько, П. М. Страницы истории Вишенского имения Н. И. Пирогова / П. М. Гулько, К. Ф. Антошук, М. И. Юкальчук // Вестн. Рос. воен.-мед. акад. – 2010. – Спецвыпуск. – С. 19–25.

810. Міхно, О. Високоповажний попечитель : [про виставку в Пед. музеї НАПН України Київ. будинку вчителя, присвячену 200-річному ювілею Миколи Пирогова] / Олександр Міхно // Освіта України. – 2010. – 17 груд. (№ 93). – С. 6 : фотогр.

811. Міхно, О. Він перетворив адміністративну роботу на лабораторію науково-педагогічної діяльності : до 200-річного ювілею Миколи Пирогова : [про виставку «Поважний попечитель» в Пед. музеї НАПН України Київ. будинку вчителя] / Олександр Міхно // Пед. газета. – 2010. – Груд. (№ 12). – С. 8 : фотогр.

812. Морозова, Л. Бальзамувати дозволила церква : [про Нац. музей-садибу М. І. Пирогова у Вінниці] / Людмила Морозова // Уряд. кур'єр. – 2010. – 19 черв. (№ 111). – С. 9.

813. Собчук, Г. Національний музей-садиба М. І. Пирогова : путівник / Г. Собчук, П. Кланца, О. Кланца. – Вінниця : Антекс-ултд, 2010. – 59 с. : іл.

5.2. М. І. Пирогов у літературі та мистецтві

1897

814. *Памяти Н. И. Пирогова : торжество открытия памятника Н. И. Пирогову в Москве 3 авг. 1897 г. / под ред. проф. П. И. Дьяконова. – М. : Тип. И. Д. Сытина, 1897. – 128, II с., 1 ил. : ил.

1909

815. Авенариусь, В. П. Молодость славного русского хирурга и педагога Н. И. Пирогова : биографический рассказ для юношества / В. П. Авенариусь. – С.-Петербург : Изд. Кн. магазина П. В. Луковникова, [1909?]. – 182 с. : портр., рис.

1947

816. Толстой, Л. Н. Севастопольские рассказы / Л. Н. Толстой ; [ил. Л. Корастыевского]. – Л. : Ленингр. газ.-журн. и кн. изд-во, 1947. – 179, [2] с. : ил. – (Библиотека колхозника. Русские классики).

1948

817. Сергеев-Ценский, С. Севастопольская страда : роман : в 3 ч. / С. Сергеев-Ценский. – М. : Совет. писатель, 1948. – (Библиотека избранных произведений советской литературы, 1917–1947).

Ч. 1. – 566, [2] с.

Ч. 2. – 573, [2] с.

Ч. 3. – 645, [3] с.

Про М. І. Пирогов, учасника Кримської кампанії. – Див. ч. 2, гл. 1, 2, 8, 9; ч. 3, гл. 7.

1952

818. Крымов, А. Народный артист РСФСР Константин Васильевич Скоробогатов / А. Крымов. – М. : Госкиноиздат, 1952. – 30, [1] с., [4] л. ил. – (Мастера советского кино).

Про народного артиста РРФСР К. В. Скоробогатова, його роботу над виконанням головної ролі у фільмі «Пирогов» (1947 р., режисер – Г. М. Козинцев). – С. 24–30.

819. *Могилевский, Б. Жизнь Пирогова : повесть о великом хирурге и педагоге : для сред. и ст. возраста / Б. Могилевский ; рис. А. Кондратьева. – М. ; Л. : Детгиз, 1952. – 295 с. : рис.

1953

820. Могилевский, Б. Жизнь Пирогова : повесть о великом хирурге и педагоге / Б. Могилевский ; рис. А. Кондратьева ; [оформление Ю. Киселева]. – [Доп. и испр. изд.]. – М. ; Л. : Гос. Изд-во Дет. Лит. М-ва Просвещения РСФСР, 1953. – 302, [1] с. : фотогр.

821. Могилевский, Б. Життя Пирогова : повість про великого хірурга і педагога : для серед. і старш. віку / Б. Могилевський. – К. : Молодь, 1953. – 279, [3] с. : рис.

1955

822. Горбачев, А. Чудесный доктор : повесть о Н. И. Пирогове / Алексей Горбачев ; [худож. В. Тельнов]. – [Чкалов] : Чкалов. кн. изд-во, 1955. – 226, [1] с. : ил., [1] л. ил.

1956

823. Горбачев, А. Чудесный доктор : повесть о Н. И. Пирогове / Алексей Горбачев ; [худож. В. Тельнов]. – Изд. 3-е. – [Чкалов] : Чкалов. кн. изд-во, 1956. – 179, [1] с., [5] л. ил.

1960

824. Довинер, Д. Ученый и художник : [Н. И. Пирогов в творчестве И. Е. Репина] / Д. Довинер // Учит. газета. – 1960. – 24 нояб. (№ 141). – С. 4.

1961

825. Могилевский, Б. Л. Н. И. Пирогов / Б. Л. Могилевский. – 4-е изд. – М. : Медгиз, 1961. – 109, [2] с. : ил. – (Научно-популярная медицинская литература).

1962

826. Горбачев, А. Чудесный доктор : повесть о Н. И. Пирогове / Алексей Горбачев. – [Оренбург] : Оренбург. кн. изд-во, 1962. – 218, [1] с., [1] л. портр.

1963

827. Могилевский, Б. Жизнь Пирогова : повесть о великом хирурге и педагоге : [для сред. и ст. возраста] / Б. Могилевский ; рис. А. Кондратьева. – М. : Гос. Изд-во Дет. Лит. М-ва Просвещения РСФСР, 1963. – 285, [1] с., [8] л. ил.

1965

828. Порудоминский, В. Пирогов / В. Порудоминский ; вступ. ст. Б. В. Петровского ; [науч. консультант А. М. Геселевич]. – М. : Мол. гвардия, 1965. – 301, [2] с., [15] л. портр. : ил. – (Жизнь замечательных людей. Серия биографий : осн. в 1933 г. М. Горьким ; вып. 1). – Библиогр. : с. 301–302.

1968

829. Могилевский, Б. Охотники за истиной : три повести о великих рус. ученых Н. Пирогове, И. Сеченове и И. Мечникове : [для сред. и ст. возраста] / Борис Могилевский ; [рис. В. Юдина]. – М. : Дет. лит., 1968. – 590, [2] с. : рис.

Из содерж.: Жизнь Пирогова : повесть о великом хирурге и педагоге. – С. 3–240.

830. Муравьева, Е. Ф. Н. И. Пирогов в советском изобразительном искусстве / Е. Ф. Муравьева // Вестн. хирургии им. И. И. Грекова. – 1968. – Т. 100, № 2. – С. 111–116 : ил.

1969

831. Порудоминский, В. Пирогов / В. Порудоминский ; вступ. статья Б. В. Петровского ; [науч. консультант А. М. Геселевич]. – Изд. 2-е, доп. – М. : Мол. гвардия, 1969. – 270, [2] с., [15] л. портр. : ил. – (Жизнь замечательных людей. Серия биографий : осн. в 1933 г. М. Горьким ; вып. 5). – Библиогр. : с. 270–271.

1970

832. Файнберг, Р. Юрий Герман : крит.-биогр. очерк / Р. Файнберг. – Л. : Совет. писатель, 1970. – 365, [2] с.

Про художні твори Юрія Германа, присвячені життю і діяльності М. І. Пирогова. – С. 184–192.

1972

833. Соловейчик, С. Час ученичества. Жизнь замечательных учителей / С. Соловейчик. – Изд. 2-е. – М. : Дет. лит., 1972. – 254, [2] с.

Из содерж.: Гл. 9 : [Н. И. Пирогов]. – С. 101–107 : портр.

1974

834. Золотарев, Б. Тайный советник : роман. Кн. 1 / Б. Золотарев, Ю. Тюрин // Москва. – 1974. – № 11. – С. 71–123 ; № 12. – С. 6–125. – Окончание см. № 837.

Роман посвященный М. І. Пирогову та розповідає в основному про останній період життя вченого, коли він, звільнений царським урядом у відставку, жив у селі Вишня під Вінницею.

1975

835. Герман, Ю. Собрание сочинений : в 6 т. Т. 2 : Рассказы. Две повести. Воспоминания / Юрий Герман. – Л. : Худож. лит., Ленингр. отд-ние, 1975. – 549, [2] с.

Из содерж.: Рассказы о Пирогове : Начало. – С. 429–495 ; Буцефал. – С. 496–521.

836. Семенов, Вл. Трагедия гения / Вл. Семенов // Лит. Россия. – 1975. – 14 марта (№ 11). – С. 9.

Рец. на кн.: Тайный советник : роман / Б. Золотарев, Ю. Тюрин. – Див. № 834, 837, 838, 841, 847.

1977

837. Золотарев, Б. Тайный советник : роман. Кн. 2 / Б. Золотарев, Ю. Тюрин // Москва. – 1977. – № 6. – С. 17–162 ; № 7. – С. 15–126. – Окончание. Начало см. № 834.

1978

838. Золотарев, Б. Тайный советник : роман. Кн. 1 / Борис Золотарев, Юрий Тюрин. – М. : Современник, 1978. – 272 с. – (Новинки «Современника»).

839. Куприн, А. И. Чудесный доктор : рассказ : [для мл. шк. возраста] / А. И. Куприн ; рис. Г. Мазурина. – М. : Малыш, 1978. – 22, [2] с. : рис.

В основу оповідання покладено справжній випадок з життя відомого російського вченого, хірурга М. І. Пирогова.

1979

840. Могилевский, Б. Жизнь Пирогова. Илья Мечников : две биогр. повести : [для сред. и ст. школ. возраста] / Борис Могилевский. – М. : Дет. лит., 1979. – 525, [1] с.

1980

841. Золотарев, Б. Тайный советник : роман. Кн. 2 / Борис Золотарев, Юрий Тюрин. – М. : Современник, 1980. – 447, [1] с. – (Новинки «Современника»).

1981

842. Гаузнер, А. Г. Памятники Н. И. Пирогову / А. Г. Гаузнер, Ю. Г. Виленский, Л. Б. Фиалков // Клин. хирургия. – 1981. – № 11. – С. 78–79.

843. Куприн, А. И. Чудесный доктор : [рассказ] / А. И. Куприн // Сочинения : в 2 т. / А. И. Куприн. – М. : Худож. лит., 1981. – Т. 1 : Повести, рассказы. – С. 289–295 : рис.

843а. Пирогову М. І. меморіальна дошка // Київ : енцикл. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. – К., 1981. – С.474.

Скульптор Н. М. Дерегус, архітектор А. Ф. Ігнащенко.

844. Порудоминский, В. «Жизнь, ты с целью мне дана!» : Пирогов : очерк / В. Порудоминский. – М. : Мол. гвардия, 1981. – 206, [2] с. : ил. – (Пионер – значит первый ; вып. 71).

1985

845. Грибанов, Э. Д. Образ Н. И. Пирогова в памятниках материальной культуры : (к 175-летию со дня рождения) / Э. Д. Грибанов // Клиническая медицина. – 1985. – № 11. – С. 138–141.

846. Куприн, А. И. Чудесный доктор : рассказ : для мл. шк. возраста / А. И. Куприн ; худож. Василий Евдокименко. – К. : Веселка, 1985. – 16 с. : ил.

1986

847. Золотарев, Б. Тайный советник : роман / Борис Золотарев, Юрий Тюрин. – М. : Современник, 1986. – 686, [1] с.

848. Соловейчик, С. Час ученичества : [для сред. и ст. возраста] / С. Соловейчик. – [Переизд.]. – М. : Дет. лит., 1986. – 381, [2] с.

Про Пирогова М. И. – видатного педагога. – С. 87–92.

1990

849. Брежнев, А. Пирогов / Александр Брежнев. – М. : Мол. гвардия, 1990. – 476, [2] с., [16] л. фотогр. – (Жизнь замечательных людей : сер. биографий : осн. в 1933 г. М. Горьким ; вып. 711). – Библиогр.: с. 474–477.

1994

850. Грандо, О. Очима художників = Глазами художников = The Way Artists See It. Медицина в українському образотворчому мистецтві : [альбом] / О. Грандо. – К. : Триумф, 1994. – 158, [1] с. : ил. – Текст укр., рос., англ.

М. И. Пирогов і Анатомічний театр. – С. 18–19.

М. И. Пирогов в творах образотворчого мистецтва, які знаходяться в Центральному музеї медицини України та Музеї-садибі М. Пирогова в с. Вишня поблизу м. Вінниці. – С. 71, 79, 82, 108–116.

1999

851. Кобенко, А. Прометеи. История педагогики в стихах. (Ч. 1) / Александр Кобенко. – Харьков : [б. и.], 1999. – 69 с.

Про Пирогова М. И. – видатного лікаря і педагога : [вірш]. – С. 46–47.

2000

852. Грибанов, Э. Д. Н. И. Пирогов в монументальной и медальерной пластике императорской России : (к 100-летию первого памятника врачу в Москве) / Э. Д. Грибанов // Мед. помощь. – 2000. – № 2. – С. 50–53 : рис. – Библиогр.: 6 назв.

2001

853. Двойнин, Л. Скульптурный портрет хирурга : [о гипсовом бюсте Н. И. Пирогова, создан. И. Е. Репиным] / Л. Двойнин // Наука и жизнь. – 2001. – № 8. – С. 78–79 : ил.

2006

854. *Пирогов [Кинофильм] : худож. фильм / реж. Григорий Козинцев ; в ролях: К. Скоробогатов, О. Лебзак, Н. Черкасов [и др.]. – [Б. м. : Дистрибьютор Восток В, 2006]. – 1 электрон. опт. диск (90 мин). – (Энциклопедия мастера кино). – Фильм вышел на экраны в 1947 году.

2008

855. Болдырева, В. А. Образ Н. И. Пирогова в литературе и изобразительном искусстве / Болдырева В. А. // Медицина в художніх образах : статті / Донец. нац. мед. ун-т ім. М. Горького. – Донецьк, 2008. – Вип. 6. – С. 166–172 : портр. – Бібліогр.: 7 назв.

856. Живопись, ваение, зодчество / Яковцова А. Ф., Сорокина И. В., Яковцова И. И., Гольева Н. В. // Медицина и искусство / Яковцова А. Ф., Сорокина И. В., Яковцова И. И., Гольева Н. В. – Харьков : Райдер, 2008. – С. 39–83 : ил.

Про зустріч двох геніїв М. И. Пирогова і І. Ю. Репіна, роботу Іллі Репіна над портретом і гіпсовим бюстом Миколи Пирогова. – С. 51–53.

РОЗДІЛ VI. ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА М. І. ПИРОГОВА В ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСАХ

857. 200 лет со дня рождения Н. И. Пирогова // Национальный медико-хирургический Центр им. Н. И. Пирогова [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. – М., 2010. – Режим доступа: <http://200years.pirogov-center.ru/news/2/>. – Загл. с экрана.

858. Національний музей-садиба М. І. Пирогова [Електронний ресурс] : [офіц. сайт]. – Електрон. дані. – Вінниця, 2010. – Режим доступу: <http://www.pirogov.com.ua/>. – Назва з екрана.

859. Пирогов Микола Іванович // Вікіпедія [Електронний ресурс] : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – К., 2010. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Пирогов_Микола_Іванович. – Назва з екрана.

860. Микола Іванович Пирогов // Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Вінниця, 2010. – Режим доступу: http://vnmu.vn.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=96&Itemid=65. – Назва з екрана.

861. Пирогов Микола Іванович // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – К., 2010. – Режим доступу: <http://www.library.edu-ua.net/id/1271>. – Назва з екрана. – Зміст: Біографія ; Бібліографія ; Повнотекстова база ; Пироговські читання ; Наукові, освітні та громадські заклади, які носять ім'я М. І. Пирогова ; Лікарні, санаторії, медичні центри, які носять ім'я М. І. Пирогова ; Нагороди, премії ім. М. І. Пирогова ; Музеї та експозиції в музеях, присвячені М. І. Пирогову ; Фотогалерея.

862. Пирогов Микола Іванович : [біогр. довідка] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – К., 2010. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/people/pyrogov.html>. – Назва з екрана.

863. Пирогов Микола Іванович (1810–1881) [Електронний ресурс] : бібліогр. список / Вінниц. нац. аграр. ун-т, Бібліотека ; упоряд.: О. А. Шевчук, Н. Г. Дудкевич, Л. В. Кулакевич. – Електрон. дані. – Вінниця, 2010. – Режим доступу: <http://vsau.vin.ua/departments/library/text/our/pokazhchyku/pyrogov.pdf>. – (Бібліогр. сер. «Видатні люди України і світу – знаменні дати»).

864. М. І. Пирогов – видатний хірург-новатор, винахідник, педагог (до 200-річчя від дня народження) : [віртуал. виставка] // Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Х., 2010. – Режим доступу: http://korolenko.kharkov.com/virtual_vistavki/Pirogov/Pirogov.html. – Назва з екрана. – Зміст: Біографічні відомості ; Література за темою виставки ; Фотогалерея.

864а. Микола Іванович Пирогов – видатний хірург, педагог і громадський діяч : (до 200-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Пономаренко Л. О., Стельмах Н. А., Пеєва С. П. ; наук. консультант і авт. вступ. ст. Бондар Л. С. ; наук. ред. Рогова П. І.] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – К., 2010. – Режим доступу: <http://www.library.edu-ua.net/id/357>. – Назва з екрана.

РОЗДІЛ VII. БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ

1883

865. *Шереметевский, П. П. Указатель сочинений Николая Ивановича Пирогова : сост. по предложению О-ва рус. врачей в Москве чл.-библиотекарем П. Шереметевским / П. П. Шереметевский. – М. : Тип. А. Иванова, 1883. – 18 с.

Припл. к кн.: Пирогов, Н. И. Извлечение из письма Н. И. Пирогова. – Спб., 1863.

1886

866. *Пирогов Николай Иванович // Змеев Л. Ф. Русские врачи-писатели / сост. Левь Фед. Змеев. – Спб., 1886. – Вып. 1 до 1863 г. – С. 55–60.

1910

867. Списокъ статей Н. И. Пирогова, не включенныхъ въ собраніе его сочиненій / сообщилъ С. Я. Штрайхъ // Русская Школа. – 1910. – № 7/8 (июль–августъ), отд. 1. – С. 70–71.

1956

868. Геселевич, А. М. Научное, литературное и эпистолярное наследие Николая Ивановича Пирогова : [библиогр. справочник] / А. М. Геселевич ; с предисл. А. Н. Бакулева. – М. : Медгиз, 1956. – 261, [2] с., [1] л. портр.

1960

869. *Нестеренко, А. И. Краткий обзор советской литературы о Н. И. Пирогове за 1918–1959 гг. / А. И. Нестеренко, Е. Ф. Селиванов // Вестн. хирургии им. Грекова. – 1960. – Т. 85, № 12. – С. 120–123.

870. *Нестеренко, А. И. Краткий обзор советской литературы о Н. И. Пирогове за 1918–1959 гг. / А. И. Нестеренко, Е. Ф. Селиванов, В. Н. Екимов // Военно-мед. журн. – 1960. – № 11. – С. 41–44.

871. *Указатель основной литературы о жизни и деятельности Н. И. Пирогова // Новый хирург. архив. – 1960. – № 3. – С. 108–113.

1961

872. Н. И. Пирогов на Украине : библиогр. указ. лит. : (к 150-летию со дня рождения) / М-во здравоохранения УССР, Респ. науч. мед. б-ка ; [сост.: Аронова Ф. С., Бережницкая З. М., Головковская С. В., Кретьова Т. П.]. – К. : [б. и.], 1961. – 31 с. – Библиогр.: с. 31 (5 назв.).

1966

873. Николай Иванович Пирогов : библиогр. указ. : 1911–1965 гг. / М-во здравоохранения СССР, Гос. центр. науч. мед. б-ка ; [сост. М. Л. Вильшанская]. – М. : [б. и.], 1966. – 110 с.

1974

874. *Пирогов Н. И. (1810–1881) // Русские естествоиспытатели : биобиблиогр. указ. / Гос. респ. юнош. б-ка РСФСР им. 50-летия ВЛКСМ ; сост. А. С. Рывкинд. – М., 1974. – Вып. 2. – С. 3–11.

1981

875. Николай Иванович Пирогов : науч.-вспом. указ. отечеств. лит., 1966– I половина 1981 г. / М-во здравоохранения УССР, Респ. науч. мед. б-ка им. Д. И. Ульянова ; [сост. М. В. Апанова]. – К. : [б. и.], 1981. – 15 с.

Из содерж.: Н. И. Пирогов – педагог и общественный деятель. – С. 12–14 ; Увековечение памяти Н. И. Пирогова. – С. 14–15.

1982

876. *Їх іменами названі вулиці Києва : список л-ри про діячів науки, культури та мистецтва. Вип. 6 / Держ. іст. б-ка УРСР ; склала Н. Коваленко ; ред. Н. Селівачова. – К., 1982. – 55 с.

Бібліографія про М. І. Пирогова. – С. 4.

1985

877. *Пирогов Николай Иванович. Вишенский период жизни и деятельности (1861–1881) : библиогр. указ. : к 175-летию со дня рождения / Музей-усадьба Н. И. Пирогова ; сост.: З. С. Мартынова, З. М. Шелягова, Л. И. Фоменко. – Винница : [б. и.], 1985. – 58 с.

878. *Увековечивание памяти Н. И. Пирогова : библиогр. указ. : к 175-летию со дня рождения / Винниц. обл. универс. науч. б-ка им. К. А. Тимирязева ; сост.: Л. И. Фоменко, З. М. Шелягова, З. С. Мартынова, Г. Н. Авраменко. – Винница : [б. и.], 1985. – 53 с.

1993

879. Розвиток ідей М. І. Пирогова в сучасних умовах (1981–1993) : бібліогр. покажч. / Вінниц. держ. мед. ін-т. – Вінниця : [б. в.], 1993. – 9 с.

1997

880. Науково-педагогічна діяльність М. І. Пирогова : бібліогр. покажч. : до 50-річчя Нац. музею-садиби М. І. Пирогова / Нац. музей-садиба М. І. Пирогова ; Вінниц. держ. облас. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тимирязева ; [уклад.: Л. І. Фоменко та ін. ; авт. вступ. ст.: Г. С. Собчук, О. П. Кланца]. – Вінниця : [б. в.], 1997. – 65 с.

881. *Пироговський меморіал у Вінниці : бібліогр. покажч. : до 50-річчя з дня заснування / Вінниц. держ. облас. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тимирязева. – Вінниця : [б. в.], 1997. – 23 с.

1999

882. *Николай Иванович Пирогов (1810–1881) врач, педагог // История философии : справ.-библиогр. пособие для студентов, аспирантов, преподавателей / Т. Г. Ширинкина ; Омский гос. ун-т. – Омск : [б. и.], 1999. – Ч. 3 : Философская мысль в культуре России. – С. 94.

2001

883. «Восход» – «Книжки Восхода» : роспись содержания 1881–1906 гг. / Центр по изучению памятников еврейской культуры и созданию Еврейского музея «Петербургская иудаика» ; сост. А. Р. Румянцев ; предисл. В. Е. Кельнера. – СПб. : Издатель А. Гершт, 2001. – 261, [1] с.

Про М. І. Пирогова див. Показчик імен. – С. 254.

2005

884. Бібліографічний покажчик праць науковців Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (1993–2003 рр.) : наук. вид. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 223 с.

Про педагогічну спадщину М. І. Пирогова див. Іменний показчик. – С. 217.

2009

885. Журнали психолого-педагогічної тематики XIX – початку XX ст. з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : іст.-бібліогр. дослідж. : до 10-річчя ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 125 с.

Про Пирогова М. І. див. – С. 37, 42, 58, 85, 88, 89.

2010

886. Педагогічна наука на сторінках журналу «Советская педагогика» (1937–1991) : бібліогр. покажч. / [уклад. Н. С. Побірченко ; наук. ред. Сухомлинська О. В. ; бібліогр. ред. Григоренко Т. В.]. – Умань : [б. в.], 2010. – 323 с.

Про педагогічну діяльність М. І. Пирогова див. позиції 350, 359, 533, 1703, 2469.

887. Пирогов М. І. 1810–1881 [Електронний ресурс] : біобібліогр. покажч. / Нац. наук. мед. б-ка України, Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова, Наук. б-ка ; наук. консультант Павленко Р. І. ; відп. за вип. Шпукал Л. І. ; уклад.: Корнілова Л. Є, Шпукал Л. І., Коцюра Є. В., Кравчук Н. М., Сухарева Л. В. – Електрон. дані. – К. ; Вінниця, 2010. – Текст укр., рос., англ. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Windows 2000, XP. – Назва з етикетки диска.

Див. також № 106.

Науково-допоміжний апарат

Алфавітний покажчик назв праць М. І. Пирогова

Автобіографія Николая Ивановича Пирогова : [з листа відомому медику І. В. Бертенсону від 27 верес. 1880 р.] **84**

Быть и казаться **2, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 12, 22–29, 36, 39, 41, 46, 48**

Взаимоотношения учителей : циркуляр **6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9**

Взгляд на общий устав наших университетов **3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10**

Вопросы жизни. Дневник старого врача, писанный исключительно для самого себя, но не без задней мысли, что может быть когда-нибудь прочтет и кто другой, 5 ноября 1879– 22 октября 1881 **1 (т. 8), 4 (т. 1), 5 (т. 2), 6 (т. 2), 7 (т. 2), 16–20, 59, 60**

Вопросы жизни : отрывок из забытых бумаг, выведенный на свет неофициальными статьями «Морского сборника» о воспитании : первая редакция **2, 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–11, 31–33, 36, 39, 40, 47, 52, 58**

Вопросы жизни : отрывокъ изъ забытыхъ бумагъ, выведенный на светъ неофициальными статьями «Морского Сборника» о воспитаніи : вторая редакция **4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9, 23, 24, 26, 28, 29**

Воскресные и праздничные школы для ремесленного сословия **10**

Дневник старого врача **8, 9, 41** *див. також* Вопросы жизни. Дневник старого врача

Докладная записка о ходе просвещения в Новороссийском крае и о вопиющей необходимости преобразования учебных заведений **7 (т. 1), 8, 9, 10**

Докладная записка объ изысканіи средствъ къ отстраненію столкновений, встречающихся между студентами и местной полиціею или лицами военного ведомства **7 (т. 1)**

Докладная записка относительно образования евреевъ **6 (т. 1), 7 (т. 1), 71**

Его превосходительству г. Директору Военно-медицинского Департамента Тайному Советнику и Кавалеру Пеликану Рапорт **76**

Задачи учителя в школе : циркуляр **6 (т. 1), 8–10, 42**

Заметка о цензуре : письмо **6 (т. 1)**

Замечания на отчеты морских учебных заведений за 1859 год **3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10**

Замечания на проект общего образования морских учебных заведений **10, 78**

Замечания на проект устава общеобразовательных учебных заведений и на проект общего плана устройства народных училищ **6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10**

Замечанія на проектъ общаго устава Императорскихъ Россійскихъ университетовъ **6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9**

Записка его объ открытіи и учрежденіи кафедры географіи при университетахъ *див. Об открытіи...*

Записка Н. И. Пирогова о необходимости изучения постановки дела народного образования за границей : [15 дек. 1859 г.] *див. О необходимости изучения...*

Из дневника старого врача **10**

Из писем к сыну : (В. Н. Пирогову, 1874–1878) **10**

Избранные педагогические сочинения **8–10**

Извлечение изъ письма Н. И. Пирогова, изъ Гейдельберга **82**

Извлечение изъ протоколовъ засѣданій педагогическихъ советовъ гимназій **62**

Извлечение из разных педагогических статей Н. И. Пирогова 15
Извлечения из протоколов заседаний педагогических советов 61
Извлечения из протоколов педагогических заседаний гимназий 63
Извлечения из протоколов экстраординарных заседаний педагогических советов гимназий 61
Изъ писемъ Н. И. Пирогова къ І. В. Бертенсону 85
Изъ письма къ Е. П. Ковалевскому 6 (т. 1)
Изъ подольской губерніи : Разговоръ мирового посредника о крестьянскомъ деле съ любопытнымъ и недовольнымъ : с примеч. ред. газ. «День» 4 (т. 2), 5 (т. 1)
Изъ циркуляровъ Н. И. Пирогова по управленію кievскимъ учебнымъ округомъ, 1858–1861 гг. 4 (т. 2), 5 (т. 1)
Ищи быть и будь человекомъ 22, 27, 46, 48

Кафедра географіи въ университетахъ : записка объ открытіи и учрежденіи кафедры географіи при университетахъ див. Об открытіи...

Краткій отчетъ о литературныхъ беседахъ, въ теченіи 1858–59 учебного года, читанный директоромъ Кіевской 1-й гимназіи А. Делленомъ, въ присутствіи учениковъ обеихъ кievскихъ гимназій 63

Къ Н. Ф. Арндту : листъ 7 (т. 1)

Къ І. В. Бертенсону : листъ 7 (т. 1)

Къ Е. П. Ковалевскому : листъ 7 (т. 1)

Къ А. С. Норову : листъ 7 (т. 1)

Къ Е. Н. Огонь-Догановской : листъ 7 (т. 1)

Къ А. Л. Эберману : [листъ] 7 (т. 1)

Меры нравственныя : циркуляръ 7 (т. 1)

Меры относительно еврейскаго и татарскаго образованія : из отчета «О действияхъ попечителя по Одесскому учебному округу...» 75

Мненіе директора А. Деллена о занятіяхъ учениковъ въ свободное отъ уроковъ время 63, 64

Мненіе попечителя Кіевскаго учебнаго округа о предметахъ суждений и преній педагогическихъ советовъ гимназій вообще и о мненіяхъ педагогическихъ советовъ новгородсев. гимназіи въ особенности 63

Мненіе шт. см. того же училища г. Слепушкина: о необходимости воспитательнаго элемента въ преподаваніи 63

Мысли и замечанія о проекте устава училищъ, состоящихъ в ведомствѣ Министерства народнаго просвещенія 3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10

На обеде въ благородномъ собраніи : речь 6 (т. 1), 7 (т. 1)

На обеде въ университете : речь 6 (т. 1), 7 (т. 1)

Неизданная записка Н. И. Пирогова о преобразованіи Одесскаго лицея въ университетъ. Изъ неизданныхъ писемъ Н. И. Пирогова 74 *див. також* О преобразованіи...

Неизданныя письма Н. И. Пирогова : (къ исторіи высшаго образованія и русско-польскихъ отношеній) 93

Необходимость воспитательнаго элемента въ преподаваніи : циркуляръ 7 (т. 1)

Несколько словъ о методе преподаванія географіи въ гимназіяхъ испр. долж. уч. географіи жит. гим. кандидата пр. т. Коссовскаго 64

Новоселье лицея : речь, произнесенная г-мъ попечителемъ Одесскаго учебнаго округа, Н. И. Пироговымъ, на торжественномъ акте Ришельевскаго лицея, 1 го Сентября 1857 г. 2, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 25, 70

Нравственныя меры : циркуляръ 7 (т. 1)

Нужно ли сечь детей, и сечь в присутствіи другихъ детей? 2, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10

- О введении преподавания политической экономии в юридическом факультете университета св. Владимира в Киеве** 10
- О великой княгине Елене Павловне. О Крестовоздвиженской общине сестеръ милосердія.
- О женскомъ вопросе : письмо к Э. Ф. Раден 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9
- О «Вопросахъ жизни» : письмо къ великому князю Константину Николаевичу 7 (т. 1)
- О воскресныхъ школахъ 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 44
- О воскресныхъ школахъ : Н. С. Тихонравову 10
- О воспитаніи и обученіи. О крестьянахъ и помещикахъ : письмо к Э. Ф. Раден 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10
- О врачахъ-педагогахъ : циркуляръ 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10
- О высококомъ назначеніи женщины : [отрывки из статьи «Вопросы жизни» : 2-я ред.] 22, 27
- О действіяхъ попечителя по Одесскому учебному округу съ 24 октября 1856 по 1-е генваря 1858 года : [отчет из архива Департамента Народнаго Просвещенія о адм.-пед. деятельности Н. И. Пирогова в качестве попечителя Одес. учеб. округа] 75
- О детских журналахъ : письмо к Е. Н. Ахматовой 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10
- О детскомъ журнале : письмо къ Е. Н. Ахматовой *див.* О детских...
- О достоинстве профессора : письмо къ генералу Анненкову 6 (т. 1)
- О задачахъ археологіи : докладъ въ обществе исторіи и древностей 7 (т. 1)
- О задачахъ цензуры : письмо 7 (т. 1)
- О задаче университетскаго образованія : [отрывок из статьи «Чего мы желаем?»] 22
- О замене адъюнктов доцентами 10
- О замене маршировки преподаваніем гимнастики 10
- О коммерческомъ образованіи 7 (т. 1)
- О Крестовоздвиженской общине : (из письма к Э. Ф. Раден) 1 (т. 6) *див. також* О великой княгине Елене Павловне. О Крестовоздвиженской...
- О мерахъ исправленія в гимназіяхъ : циркуляръ 7 (т. 1), 8–10
- О мерахъ исправленія, которыя могутъ быть допускаемы въ гимназіяхъ, ст. уч. Черниг. гим. маг. Андреяшева 64
- О методахъ преподаванія : циркуляръ 6 (т. 1), 7 (т. 1), 9, 10, 42
- О многопредметности в гимназіяхъ и об измененіи учебныхъ программъ 10
- О музыкальныхъ концертахъ въ лицее : письмо къ графу А. Г. Строгонову 7 (т. 1)
- О наглядномъ обученіи : циркуляръ 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 42
- О надзоре за воскресными школами : И. И. Васильчикову 10
- О наказаніяхъ учениковъ : циркуляръ 6 (т. 1), 8, 9
- О необходимости изученія постановки дела народнаго образованія за границей : записка от 15 декабря 1859 г. 10, 79
- О памяти и вниманіи : [отрывки из книги «Дневникъ стараго врача»] 37
- О пансіонахъ и ученическихъ квартирахъ : циркуляръ 7 (т. 1)
- О педагогическихъ советахъ : циркуляръ 7 (т. 1), 8–10
- О переводныхъ экзаменахъ в гимназіяхъ : циркуляръ 7 (т. 1), 8–10
- О передаче «Одесскаго Вестника» Лицею : письмо 7 (т. 1)
- О подготовкѣ учителей для уездныхъ и приходскихъ училищъ 10
- О пожертвованіи по Кіевскому Учебному Округу для ученой цели, указанной Тайнымъ Советникомъ Пироговымъ от 3 ноября [1861 г.] 67
- О пользе печати : письмо 7 (т. 1)
- О помощи студентамъ : письмо къ редакторамъ «Разсвѣта» и «Спб. Ведомостей» 7 (т. 1)
- О порядке занятій и экзаменовъ в педагогической семинаріи при университетѣ св. Владимира в Кіевѣ 10
- О предметахъ сужденій и преній педагогическихъ советовъ гимназій 3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 31, 36, 39, 40
- О предоставленіи попечителю учебнаго округа права самостоятельнаго выбора и утвержденія учебниковъ и учебныхъ руководствъ 10

- О преобразовании Одесского лицея в университет 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 69
- О преподавании географии : циркуляр 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10
- О преподавании истории : циркуляр 7 (т. 1), 8–10
- О преподавании закона Божия : циркуляр 6 (т. 1), 7 (т. 1)
- О приглашении ищущих высших ученых степеней печатать свои диссертации 10
- О приемных экзаменах в Ришельевском лицее 10
- О проведении бесплатных подготовительных занятий для лиц, желающих поступить в университет 10
- О проведении педагогических совещаний в гимназиях Киевского учебного округа для обсуждения различных способов преподавания 10
- О проведении съезда учителей естественных наук гимназий Киевского учебного округа 10
- О профессорских кандидатах : письмо к А. А. Арцимовичу 7 (т. 1)
- О публичных лекциях по педагогике 10
- О различии в познаниях учеников и переводных экзаменах в Ришельевском лицее 10
- О разрешении младшим учителям гимназий участвовать в заседаниях педагогических советов 10
- О разрешении учителям использовать при преподавании составленные ими учебники и учебные руководства 10
- О разрешении «Разсвета» : письмо к А. С. Норову 7 (т. 1)
- [О религиозном воспитании] 25
- О реформе еврейского образования : письмо к А. С. Норову 7 (т. 1)
- О сдаче студентам театра для представления : письмо к графу А. Г. Строгонову 7 (т. 1)
- О советских совещаниях : циркуляр 7 (т. 1)
- О создании педагогической гимназии в Киеве 10
- О создании педагогической семинарии при Ришельевском лицее в Одессе 10
- О создании педагогической семинарии при университете св. Владимира в Киеве 10
- О телесных наказаниях : циркуляр 6 (т. 1), 7 (т. 1), 9
- О тяжелом материальном положении учителей и разрешении им давать частные уроки 10
- О ходе просвещения в Новороссийском крае и о вопиющей необходимости преобразования учебных заведений *див.* Докладная записка о ходе...
- О христианской любви. О юго-западном крае : письмо к Э. Ф. Раден 6 (т. 1), 7 (т. 1)
- О цели литературных бесед в гимназиях 3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 22, 27, 42
- Об изменении правил приемных испытаний в университете св. Владимира в Киеве 10
- Об изменениях правил приема в благородные пансионы при гимназиях Одесского учебного округа 10
- Об открытии в Киеве воскресных школ для рабочего и ремесленного класса : И. И. Васильчикову 10
- Об открытии кафедры географии в университетах : записка 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 68
- Об отставке от должности попечителя Киевского учебного округа : из письма к Э. Ф. Раден 10
- Об оценке познаний учеников 10
- Об увольнении от учительских должностей лиц, не способных к педагогическому труду 10
- Об уставе новой гимназии, предполагаемой проектом преобразования морских учебных заведений 3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10
- Об учреждении гимнастического института 10
- Образование и воспитание : циркуляр 6 (т. 1), 8–10, 46, 48
- Объ обязанностях цензуры : письмо 7 (т. 1)
- Объ отметках и экзаменах : циркуляр 7 (т. 1)
- Одесская талмудь-тора 2, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 21
- Основныя начала правилъ о проступкахъ и наказаніяхъ учениковъ гимназій Кіевскаго учебнаго округа *див.* Правила о проступках...
- Отношение Н. И. Пирогова И. И. Васильчикову о мерах борьбы с революционными настроениями среди студентов от 23 апреля 1860 г. 77

Отношение Н. И. Пирогова И. И. Васильчикову о мерах надзора за воскресными школами в Киеве от 19 февраля 1860 г. **77**
Отношение Н. И. Пирогова И. И. Васильчикову о необходимости запрещения собраний студентов от 11 февраля 1860 г. **77**
Отчет о следствиях введения по Киевскому учебному округу правил о проступках и наказаниях учеников гимназий **3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 66**

Н. И. Пирогов [взято съ пропусками изъ речи Пирогова на торжественномъ акте Ришельевского лица, 1 сентября 1857 года] *див.* Новоселье лица...

Письма из Гейдельберга *див.* По поводу занятий русских ученых...

Письма к И. В. Бертенсону : автобиографические письма Н. И. Пирогова **6 (т. 1), 8–10**

Письма к жене А. А. Пироговой **1 (т. 6), 87**

Письма къ Е. Н. Огонь-Догановской **6 (т. 1)**

Письма къ сыну [Владимиру] **94**

Письма Н. И. Пирогова къ невесте : (посвящается памяти Владиміра Николаевича Пирогова) [к А. А. Бистром] **90**

Письма Н. И. Пирогова о любви, объ обязанностяхъ матери-воспитательницы и пр. [к А. А. Бистром] **89**

Письма Н. И. Пирогова о любви, о детяхъ, о дуализме души, о сомненіи и пр. **91**

Письмо изъ Каменецъ-Подольской губерніи мирового посредника Винницкаго уезда **6 (т. 1), 7 (т. 1)**

Письмо к Е. Н. Ахматовой *див.* О детских журналах

Письмо к баронессе Э. Ф. Раден о воспитании и обучении *див.* О воспитании....

Письмо к баронессе Раден о Крестовоздвиженской общине сестер милосердия. О женском вопросе *див.* О великой княгине Елене Павловне. О Крестовоздвиженской...

Письмо к И. В. Бертенсону, 27 декабря 1880 г. **1 (т. 8)**

Письмо к К. К. Зейдлицу **87**

Письмо къ академику П. Н. Фусу **7 (т. 1)**

Письмо къ генералу Анненкову **7 (т. 1)**

Письмо къ петербургскимъ студентамъ **6 (т. 1)**

Письмо къ редактору «Гамелица» **6 (т. 1), 7 (т. 1)**

Письмо къ редактору «Разсвета», 14 ноября 1860 г. **6 (т. 1), 7 (т. 1)**

Письмо къ редактору «Разсвета», 24 февраля 1861 г. **6 (т. 1)**

Письмо о еврейскомъ вопросе **7 (т. 1)**

Письмо Н. И. Пирогова к А. А. Арцимовичу **8, 9**

Письмо Н. И. Пирогова къ бар. Э. Ф. Радень, 27 февраля 1876 г. **4 (т. 2), 5 (т. 1)**

Письмо Н. И. Пирогова к графу А. Г. Строганову, 28 января 1857 г. **8, 9**

Письмо Н. И. Пирогова к графу А. Г. Строганову, 5 апреля 1857 г. **8, 9**

Письмо Н. И. Пирогова к графу А. Г. Строганову, 29 апреля 1858 г. **8, 9**

Письмо Н. И. Пирогова Киевскому, Подольскому и Волынскому генерал-губернатору И. И. Васильчикову с предложениями об организации подготовки сельских учителей **96**

Письмо Н. И. Пирогова супруге Киевского, Подольского и Волынского генерал-губернатора Е. А. Васильчиковой с просьбой оказать содействие в учреждении первой женской гимназии в Киеве **97**

Письмо редакторамъ «Одесскаго Вестника» **6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9**

Питання життя (1856 р.) : (перша редакція) **34, 50, 51, 53, 54, 56, 57**

По гимназіямъ : из отчета «О действиях попечителя по Одесскому учебному округу...» **75**

По лицю : из отчета «О действиях попечителя по Одесскому учебному округу...» **75**

По поводу занятий русских ученых за границей, Гейдельберг, 24 марта (5 апреля) 1863 г. **6 (т. 1), 7 (т. 1), 10**

По поводу занятий русских ученых за границей, Гейдельберг, 3 го (15 го) октября 1863 г. **4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 83**

- По поводу занятий русских ученых за границей, Гейдельберг, 13 го (25 го) ноября 1863 г. **6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10**
- По поводу занятий русских ученых за границей, Гейдельберг, 12 (24 января) 1864 года **4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9**
- По уезднымъ и приходскимъ училищамъ : из отчета «О действиях попечителя по Одесскому учебному округу...» **75**
- Пожертвованіе одесскаго почетн. граждан. Бродскаго на содержаніе бедныхъ студентовъ въ университете Св. Владиміра : [письмо от 24 февр. 1861 г.] **81**
- Посмертныя записки Николая Ивановича Пирогова. Вопросы жизни, 23 ноября 1881 г. *див.*
Вопросы жизни. Дневник старого...
- Правила о проступках и наказанияхъ учениковъ гимназій Киевскаго учебнаго округа **3, 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 31, 40, 65**
- Правила о проступкахъ и наказаніяхъ для руководства воспитателей **65**
- Правила про провини і покарання учнів гімназій Київського учбового округу (1859 р.) **34**
- Предложение совету Ришельевского лицея **7 (т. 1), 10**
- Представление попечителя Киевскаго учебнаго округа киевскому генерал-губернатору о разрешеніи студентамъ университета устраивать публичныя чтенія в пользу воскресныхъ школ **10**
- Преподаваніе закона Божія *див.* О преподаваніи...
- При встрече на вокзалѣ : речъ **6 (т. 1), 7 (т. 1)**
- При посещеніи имъ, на пути въ деревню, Бердичевскаго Казеннаго Еврейскаго училища 2 го разряда : речъ **3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 7 (т. 1)**
- При прощаніи его съ г. Кіевомъ : речъ **3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1)**
- При прощаніи его съ Кіевскимъ учебнымъ округомъ : речъ **3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1)**
- При прощаніи его съ студентами Университета Св. Владиміра : речъ **3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1)**
- При прощаніи съ еврейскимъ обществомъ : речъ **6 (т. 1), 7 (т. 1)**
- При прощаніи съ ученымъ сословіемъ : речъ **6 (т. 1), 7 (т. 1)**
- Программы и правила для женскихъ пансионовъ : циркуляръ **7 (т. 1), 8–10**
- Разговоръ** мирового посредника о крестьянскомъ деле съ любопытнымъ и недовольнымъ **6 (т. 1), 7 (т. 1)**
- Религіозно-философскія письма Н. И. Пирогова [к А. А. Бистром] **92**
- Речи къ Студентамъ и Евреямъ **72**
- Речъ в Московскомъ университете 24 мая 1881 г. **1 (т. 8)**
- Речъ Н. И. Пирогова перед студентами университета Св. Владиміра **80**
- Речъ Н. И. Пирогова при прощаніи его со студентами университета Святого Владиміра **44**
див. також При прощаніи его съ студентами...
- Севастопольскіе** письма и воспоминанія **95**
- Севастопольскіе письма Н. И. Пирогова и его письма, относящіеся к крымской войнѣ **1 (т. 6)**
- Севастопольскія письма Н. И. Пирогова 1854–1855 **86, 87**
- Секретное представленіе министру нар. просвещенія о цензуре **7 (т. 1)**
- Собраніе литературно-педагогическихъ статей Н. И. Пирогова, вышедшихъ въ управленіе его Кіевскимъ учебнымъ округомъ (1858–1861) **3**
- Собраніе литературныхъ статей Н. И. Пирогова **2**
- Собрание сочиненій : в 8 т. **1**
- Сонъ **30**
- Сочиненія Н. И. Пирогова : в 2 т. **4–7**
- Стихотворенія Н. И. Пирогова **6 (т. 2), 7 (т. 2)**

Телеграмма Н. И. Пирогова министру просвещения Е. П. Ковалевскому по поводу ареста студентов Киевского университета от 4 февраля 1860 г. 77

Уведомление ректору университета о разрешении открыть ежедневную бесплатную школу для начального обучения 10

Университетский вопрос 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 14

Философско-педагогические письма 98

Циркулярное предложение гг. директорам училищ Одесского учебного округа 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 73

Частные учебныя заведенія : из отчета «О действиях попечителя по Одесскому учебному округу...» 75

Чего мы желаем? : (отрывок из статьи : «Школа и жизнь») 3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 13

Школа и жизнь : отрывок из вариаций на ту же тему 3, 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8–10, 22, 27, 35, 38, 43, 46, 48

Школа і життя 45

Іменний покажчик

- Абаев Ю. К. **450**
Абакумова Ю. **808**
Абрамовъ Я. В. **304**
Авенариусъ В. П. **815**
Ависов П. Б. **1 (т. 3)** (упоряд.)
Авраменко Г. Н. **878** (упоряд.)
Азарська О. О. **251**
Азарський І. М. **240, 251**
Акодус Я. І. **1 (т. 5, 6)** (упоряд.)
Алексеев І. П. **185**
Алексюк А. Н. **10** (упоряд. і авт. комент., ред.)
Алешинцевъ І. **524**
Алтухова О. І. **244** (авт.-упоряд.)
Алферовъ А. **501**
Алякринский Б. С. **755**
Амосов Н. М. **444** (перс.)
Анастасиєв А. І. **115** (ред.)
Андрейцев А. Н. **780**
Андрєяшев **64** (перс.)
Андріяшева А. Ф. **320, 323**
Андросов С. І. **244** (авт.-упоряд.)
Анненков **6 (т. 1), 7 (т. 1)** (перс.)
Анохіна Л. С. **244** (авт.-упоряд.)
Антонов О. К. **223а** (ред.)
Антонович В. Б. **373**
Антошук К. Ф. **261, 454, 645, 773, 774, 776, 780, 809**
Апанова М. В. **875** (упоряд.)
Аракелова С. І. **380** (ред.)
Аранский В. С. **723** (наук. кер.)
Аржанов Н. П. **395**
Арндт Н. Ф. **7 (т. 1)** (перс.)
Аронова Ф. С. **872** (упоряд.)
Арсеньєв А. М. **583** (ред.); **667**
Артемова Л. В. **265**
Арцимович А. А. **7 (т. 1), 8, 9** (перс.)
Атаманчук В. **785** (перс.)
Атлас А. **370**
Афонскій А. П. **136**
Ахматова Е. Н. **6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9, 10** (перс.)
Бабичев Ф. С. **223а** (ред.)
Бабій Б. М. **223а** (ред.)
Баєва Т. Ф. **256** (упоряд.)
Бажан М. П. **200а** (ред.)
Базанов В. Г. **206** (ред.)
Байко Г. Ф. **176**
Баксть Н. І. **500**
Бакулев А. Н. **1** (ред.); **868** (авт. передм.)
Бакушкіна Е. М. **733, 734**
Балишак М. В. **794** (упоряд.)
Барабаш І. **289**
Барабой А. З. **342**
Бардінова В. Д. **254, 259**
Бармин С. В. **726**
Барсовъ Н. **295**
Безобразова Л. Л. **254, 259**
Беленькая Л. Я. **753**
Белецкая О. М. **52, 258** (наук. ред. і упоряд.)
Белкин М. С. **673**
Белявский А. І. **772**
Белявскій А. **506**
Беляков В. Н. **674**
Бенюмов Р. Я. **349**
Бережницкая З. М. **872** (упоряд.)
Бернова О. М. **271**
Бертенсон І. В. (І. В.) **1 (т. 8), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9, 10, 84, 85, 101, 780** (перс.); **99, 100, 104, 411**
Бех І. Д. **772**
Белкіна Н. І. **154** (упоряд.)
Билык В. Д. **692; 770** (ред.)
Бирюков В. С. **781**
Бисенков Н. П. **1 (т. 3)** (упоряд.)
Бистром О. А. (А. А.) **89, 90, 92, 420, 423, 424, 426** (перс.) *див. також* Пирогова А. А.
Білодід І. К. **200а** (ред.)
Білоус П. Д. **593**
Білявський О. І. **404**
Бобин В. В. **706, 774, 780**
Бобрик І. І. (І. І.) **396, 772**
Бобров Е. А. **145** (ред.)
Бобровскій С. **305, 309**
Богдановскій В. А. **2** (ред.)
Богословский Е. А. **515**
Богуславский М. В. **451, 656**
Бойко А. М. **254, 259**

- Бойченко В. О. **204** (ред.)
 Болгаріна В. **490**
 Болдырева В. А. **444, 855**
 Бондар Л. С. **245, 630–633, 637, 772**
 Бондарчук В. Г. **200а** (ред.)
 Боржієвський А. Ц. **406**
 Боржієвський Ц. К. **406**
 Борисенко В. Й. **357**
 Борисенков В. П. **608** (підгот.)
 Борисова З. Н. **53, 262** (упоряд., ред.)
 Боровская О. Т. **770**
 Бородулин Ф. Р. **428**
 Борщ Ж. В. **254, 259**
 Боткин С. П. **197** (перс.)
 Братусь В. Д. **225**
 Брежнев А. **849**
 Бродский **81** (перс.)
 Бугаєвич І. **567**
 Будде Е. **113**
 Букин Ю. В. **176, 429, 565, 672, 675, 680, 682, 683**
 Булат Л. М. **772**
 Булгарин Ф. В. **7** (т. 1) (перс.)
 Бунге Н. А. **741**
 Буравцов В. И. **380** (підгот.)
 Бурбан В. **266**
 Бурденко Н. Н. **124, 170**
 Бурлакова Т. А. **353**
 Буяльська Т. Б. **778**
 Бялик В. Л. **340** (ред.)
- Вавилов С. И. 167** (авт. передм. і вступ. ст.)
Вагнеръ В. А. 139, 665
Вальтер О. П. 269 (перс.)
Вальтер Ш. 803
Васильева Л. Н. 753
Васильевъ А. В. 139
Васильчиков И. И. 10, 77, 96, 296 (перс.)
Васильчикова Е. А. 97 (перс.)
Васюк О. В. 271
Васянович Г. П. 638, 772
Вашанов Г. А. 281
Вендровская Р. Б. 620
Виленский Ю. Г. 842
Вилинській С. Г. 321, 322
Вильшанская М. Л. 873 (упоряд.)
Виноградовъ В. А. 145
Витошинській Е. М. 145, 518
Вихристюк Г. І. 780
Вишневский А. А. 1 (ред.)
- Віленський Ю. 286** (підгот.)
Вітвицька С. С. 717, 777
Вітебський Ю. М. 715 (перс.)
Владимиров В. Г. 780
Вовк Ю. М. 260, 780
Водовозов В. И. 115 (перс.)
Войтенко С. В. 772
Волинка Г. 275
Волков А. В. 699а
Волковичъ В. А. 126, 130, 525; 442
 (перс.)
Володин Н. Н. 780
Вольнцев Г. И. 110
Воронов М. В. 713
Воропай А. В. 216, 226
Врачинская Т. В. 649
- Галагузова М. А. 47, 484** (авт.-упоряд., ред.)
Галахов И. И. 416
Галицький Л. І. 434
Ганелін Ш. І. (Ганелин Ш. И.) 36, 475, 574, 579 (ред.); **160, 162, 556, 577**
Гарибальди Д. 190 (перс.)
Гаркави А. 147 (ред.)
Гаузнер А. Г. 842
Гейден Д. Ф. 270 (перс.)
Георгиевский А. С. 186, 200, 228
Георгієвській А. 2 (ред.)
Герасименко В. И. 332
Гераськин А. В. 770
Герман Ю. 832 (перс.); **835**
Гермоніусъ А. 507
Герцен А. И. 331, 341
Геселевич А. М. 1 (т. 1, 2, 4, 7) (упоряд.); **1, 759–768** (ред.); **187–189, 197, 205, 211, 553, 669, 868; 828, 831** (наук. консультант)
Гіптерс З. В. 772
Глушко С. 326
Глянцев С. П. 639, 774
Гобова М. В. 444
Голант Є. Я. (Е. Я.) 160, 162
Голобородько В. М. 374, 606, 724, 725
Голованов Я. 224
Головковская С. В. 872 (упоряд.)
Гольд Э. Ю. 209
Гольдин Ф. Л. 350, 753
Гольева Н. В. 856
Гончаренко С. У. 238; 369 (ред.)
Гончарова О. В. 655

- Гончарук І. Г. 772
 Горбачев А. 822, 823, 826
 Гордієвич О. С. 793, 794 (фотогр.)
 Горелов Л. И. 755 (ред.)
 Горностаев П. В. 379
 Горовенко В. И. 495
 Гороховський В. В. 781
 Горчакова О. А. 377, 482, 483, 727, 728
 Горшкова К. А. 797 (пер.)
 Горяинова Г. В. 780
 Грандо О. 239, 850
 Грань М. М. 740 (ред.)
 Грачев А. И. 358
 Гребенщикова Е. А. 41, 599 (упоряд.)
 Гревцова Е. С. 448
 Грейц В. М. 112
 Грек Х. М. 781
 Грекулова О. Д. 625 (наук. ред.)
 Грибанов Э. Д. 845, 852
 Григоревский М. С. 526, 744
 Григоренко Т. В. 886 (ред.)
 Григорьев А. И. 287
 Григорьян Н. А. 287
 Гриценко М. С. 578 (ред.)
 Грищенко Г. В. 780
 Грузинській А. Е. 306
 Грунский Н. К. 509
 Гуньо П. М. 809
 Гурова О. 491
 Гурський В. А. 384
- Давыденко В. 510
 Давыдовский И. В. 1 (т. 4) (ред.)
 Даденков М. Ф. (Н. Ф.) 208, 548; 720, 721
 (наук. кер.)
 Даль М. К. 208, 745
 Дампель Е. 417
 Данилевский В. Я. 52, 258
 Данильченко М. Г. 592 (упоряд.)
 Дацун І. Г. 772
 Двойнин Л. 853
 Дегтярьова Г. С. 772
 Дейнека И. Я. 190, 334, 339, 346, 671, 745
 Деллен А. 63, 64 (перс.)
 Демковъ М. И. 22, 111, 129, 144, 148, 156
 (упоряд.); 27, 127, 137; 777 (перс.)
 Демьяненко В. Е. 753
 Дем'яненко А. 785 (перс.)
 Дем'яненко В. Є. 547
 Дем'яненко Н. М. 772
- Дерегус Н. М. 843а (перс.)
 Державин Н. С. 511
 Дерибас А. 390
 Десятский В. В. 495, 772
 Джуринский А. Н. 613
 Джус О. 494
 Днепров Э. Д. 203, 576, 583; 355 (ред.)
 Добровъ Л. 297
 Добролюбов Н. А. 456, 753 (перс.); 461,
 471–474, 554
 Довинер Д. 824
 Доля О. В. 449, 452, 737
 Дорохова Т. С. 47, 484 (авт.-упоряд.)
 Дорош С. 315
 Драголи Л. Д. 753
 Драгоманов М. П. 352, 368, 371; 391, 777
 (перс.)
 Древа Н. Н. 270
 Дубровська Л. О. 777
 Дубровський В. Л. 777
 Дудин А. М. 712, 715
 Дудкевич Н. Г. 863
 Дурылинъ С. Н. 462
 Дыскин Е. А. 1 (т. 3) (упоряд.)
 Дьяконов П. И. 814 (ред.)
- Евдокименко В. 846 (худож.)
 Еголин А. М. 551 (ред.)
 Егоров П. А. 442
 Егоров С. 480
 Егоров С. Ф. 36, 39, 579, 596 (упоряд. і
 авт. вступ. нарисів); 41, 599 (ред.); 46, 48,
 241 (упоряд.); 579, 596
 Екимов В. Н. 870
 Елагин Г. 21 (ред.)
 Елкин И. И. 217
 Ельницькій К. 116, 152
 Емельянова Г. Ф. 353
- Євтух М. Б. 248, 772
- Желваков Н. А. 31, 543 (упоряд.)
 Жильцов М. Д. 468
 Житецький І. 371
 Жук И. В. 772
 Журавлева К. И. 751
 Жураковский Г. Е. 163, 328, 329, 355, 469
- Заблудовский П. Е. 755
 Забугин Н. П. 741

- Завалишин Н. И. **752**
 Заварзина Л. Э. **453**
 Завьяловъ Н. Н. **23, 26, 28, 29, 118, 125, 149, 153**
 Задорожна Л. В. **635**
 Зайцева В. **488**
 Зайченко І. В. **657**
 Замостьянов А. **440**
 Запорожан В. М. **781** (ред.)
 Заремська Н. І. **435, 496**
 Зарецька А. **703, 704**
 Захаров И. С. **276; 281** (перс.)
 Зейдлиц К. К. **87** (перс.)
 Зейлигер-Рубинштейн Е. И. **475**
 Зененко С. Н. **145**
 Зенченко Н. С. **475** (ред.)
 Зеньковский В. **437**
 Змеевъ Л. Ф. **106, 866**
 Золотарев Б. **834, 837, 838, 841, 847; 836** (перс.)
 Золотаревъ С. А. **131, 540, 742**
 Золотов П. А. **751**
 Золотухіна С. Т. **729, 730** (наук. кер.)
 Зязюн І. А. **884** (ред.)
 Зятьєв С. **283**
- Иванашко В. С. 270**
Иванов В. Н. 741
Иванов Н. Г. 228
Иванов С. Г. 430
Иващенко А. В. 780
Иващенко В. В. 780
Игнашук Е. В. 780
Ильевич Т. П. 734, 735 (наук. кер.)
Ильин И. И. 772
Ильинскій Л. К. 117
Иноземцев Ф. И. 752 (перс.)
- Ів. Л. див. Лизанівський І.**
Іваницький І. 801
Іванова Р. П. 364
Івасюк В. П. 780
Ігнащенко А. Ф. 843а (перс.)
Ільченко Ж. Д. 602, 772
Іщенко І. М. 208 (ред.)
- Кабанова С. А. 710**
Каган И. И. 681
Кадочнікова Л. А. 778
Кадошук Ю. Т. 770
- Казанский М. 138**
Казанский Н. Г. 568
Казанцев А. И. 751
Какушкинъ Н. 465
Калениченко Н. П. 42, 232, 369 (ред.)
Калита В. 399
Каллиников П. 253 (упоряд.)
Калмикова Л. О. 256 (упоряд.)
Каменев С. А. 31, 543 (ред.)
Канцедикас А. 604
Каптеревъ П. Ф. 421, 440, 457, 502, 528, 531, 608, 742
Карасьова О. В. 716
Карцов Н. С. 742
Кацап О. В. 781
Каценельсон Л. 147 (ред.)
Кацнельбоген А. Г. 223, 229, 431
Кельнер В. Е. 883 (авт. передм.)
Кибардинъ П. 739
Кившик И. П. 772
Киевский П. И. 770
Киреев А. 219
Кириллов М. 569
Кирпотин В. Я. 550 (ред.)
Киселев Ю. 820 (оформ.)
Киттари М. Я. 472 (перс.)
Кланца О. П. 393, 405, 718, 770, 776, 780; 880 (авт. вступ. ст.)
Кланца П. А. 207, 359, 393, 405, 692, 776, 791–794, 797, 798, 805, 813; 789 (упоряд.)
Кларин В. М. 620
Кловак Г. Т. 705
Коба Л. А. 610
Кобенко А. 851
Кобзар В. 590
Кобзар О. Б. 780
Ковалевский Е. П. 6 (т. 1), 7 (т. 1), 77 (перс.)
Коваленко Є. І. 54 (упоряд.); **249, 277, 627а**
Коваленко Н. 876 (упоряд.)
Коваленко С. 177
Ковешников В. Г. 772 (ред.)
Ковнер В. В. 777
Коган И. С. 330
Коджаспиров А. Ю. 634
Коджаспирова Г. М. 634
Кожин В. 419
Козина Т. М. 753
Козинцев Г. М. 818 (перс.); **854** (реж.)

- Козлов М. І. **269** (перс.)
 Козовенко М. Н. **780, 800**
 Козырев А. В. **166**
 Коковская О. В. **772**
 Колкин Я. Г. **712, 715**
 Коломійченко М. **676**
 Колпачев В. В. **658**
 Коляда Н. М. **382, 385, 731, 732**
 Комарницькій В. Г. **145, 519**
 Комахидзе М. Э. **582**
 Коменский Я. А. **24, 121, 445** (перс.); **70**
 Компанец В. В. **770**
 Компанец В. С. **240, 251, 434, 593**
 Компанец Е. О. **593**
 Компанец Є. Й. **434**
 Кондратьев А. **819, 820, 827** (худож.)
 Кондрашенко Т. Н. **770**
 Кондуфор Ю. Ю. **42, 232** (ред.)
 Коні (Кони) А. Ф. **139, 206, 418, 439; 442**
 (перс.)
 Кононенко М. П. **56**
 Константинов М. О. (Н. А.) **331, 555, 558, 561** (ред.); **563, 564, 566, 574, 575, 580, 587**
 Корастытевский Л. **816** (худож.)
 Коркішко М. **541** (пер.)
 Корнеев В. М. **1** (т. **8**) (упоряд.); **171, 178**
 Корнеева И. **253** (упоряд.)
 Корнейко Ю. М. **646**
 Корнілова Л. Є. **887** (упоряд.)
 Королева Н. **796**
 Королук В. Д. **345** (ред.)
 Короткий В. А. **44, 371** (упоряд.); **264**
 (авт.-упоряд.)
 Корф М. (Корфъ Н. А.) **114, 150, 506, 777**
 (перс.)
 Корхов С. И. **772**
 Коссовский **64** (перс.)
 Костомаров М. **777** (перс.)
 Костюк В. **588**
 Котельников В. П. **432, 591, 694**
 Коцур В. П. **256** (ред.)
 Коцюра Є. В. **887** (упоряд.)
 Кравец В. **607**
 Кравцов Д. Е. **363**
 Кравченко О. Г. **335, 720, 721**
 Кравчук Н. М. **887** (упоряд.)
 Красновский А. А. **552**
 Кремень В. Г. **50, 57, 277** (ред.)
 Крендель Б. **344**
 Креницькій И. М. **145**
 Кренке В. Д. **296, 371**
 Кретьова Т. П. **872** (упоряд.)
 Крымов А. **818**
 Кубійович В. **237** (ред.)
 Кудринский Ф. А. **520**
 Кудрицький А. В. **361a, 843a** (ред.)
 Кузин В. В. **772**
 Кузнец Т. В. **725** (наук. кер.)
 Кузнецов И. В. **167** (упоряд., ред.)
 Кузыбаева М. П. **780**
 Кузьменко В. У. **53, 262** (упоряд.)
 Кузьмин М. К. **795**
 Кузьмин Н. Н. **43, 601** (упоряд.)
 Кулакевич Л. В. **863**
 Кулешова С. М. (Кулешова С. Н.) **780**
 Кульчицкая Л. А. **772**
 Кульчицький К. І. (Кульчицкий К. И.) **235, 359, 375, 609, 692, 772**
 Кулябка С. Н. **300**
 Кулябко Е. С. **191**
 Куприн А. И. **839, 843, 846**
 Куприянов П. А. **170, 746–750, 754, 756–758** (ред.)
 Курас І. Ф. **252** (ред.)
 Курило Л. Ф. **446, 648, 709**
 Курок О. І. **635**
 Кушик М. **708**
 Л. С. **458, 460**
 Лебедев П. А. **40, 230** (упоряд.)
 Лебеденко А. А. **41, 599** (упоряд.)
 Лебзак О. **854** (актор)
 Левандовский В. В. **380** (підгот., фото)
 Левит М. М. **1** (т. **4**) (упоряд.); **752**
 Левицький О. **314, 371**
 Левківський М. В. **267, 623**
 Лесовой В. Н. **400, 401, 780**
 Лещенко Н. А. **777**
 Лизанівський І. **542** (пер.)
 Лисенко В. П. **772**
 Литвин Л. Н. **479** (ред.)
 Литвиненко М. В. **781**
 Литвинов С. А. **34** (ред.)
 Ліщинська Л. **45** (пер.)
 Логинов В. А. **287**
 Ложкевич И. Ю. **710**
 Локкъ Дж. **24, 121, 445, 542** (перс.)
 Лопатенок С. **597**
 Лопухівська А. В. **772**
 Лузан П. Г. **271**

- Луканьова С. М. **780**
 Лук'янченко О. М. **701**
 Лупырь В. М. **706, 774, 780**
 Луценко С. М. **388, 774**
 Лучицкий И. В. **347** (перс.)
 Лушников А. М. **47, 484** (авт.-упоряд.)
 Любар О. О. **50, 57** (упоряд.)
 Любжин А. **255, 272**
 Лютик М. Д. **780**
- Мазур О. 263**
 Мазурик Е. В. **360**
 Мазурин Г. **839** (худож.)
 Майборода В. К. **772**
 Макаренко И. М. **349**
 Максименков А. Н. **1** (т. 3) (ред.); **179, 199, 677**
 Максимчук Ю. О. **375**
 Малининъ Л. В. **107**
 Малис Ю. Г. **87** (ред. і прим.); **109**
 Марахов Г. И. **77, 348** (підгот.); **351, 361, 365**
 Маров В. И. **112** (ред.)
 Мартинова (Мартынова) З. С. **261, 366, 389, 394, 644, 773, 774, 776, 805; 877, 878** (упоряд.)
 Масич В. В. **778**
 Маслин М. А. **737** (наук. кер.)
 Масловский С. Ю. **780**
 Мегорскій П. **739**
 Медведковъ А. П. **154**
 Мединський Є. М. (Медынский Е. Н.) **469, 551, 561** (ред.); **544, 545, 549, 555, 563, 566, 575, 580, 587**
 Мелехов Д. Е. **55**
 Мельник П. С. **772**
 Мельников П. И. **698** (перс.)
 Мечников И. И. **164; 207, 209, 217, 829, 840** (перс.)
 Микитюк О. М. **623**
 Микитюк С. О. **711**
 Милашкин А. Г. **679**
 Милица К. Н. **388, 774**
 Миллер И. С. **345** (ред.)
 Миропольскій С. **499**
 Мирский М. Б. **774**
 Михайлов С. С. **1** (т. 3) (упоряд.); **681**
 Михайлова Л. **250**
 Михальская А. К. **611**
 Мицов З. В. **212**
- Мікульонок І. О. **268**
 Миллер-Красовский Н. А. **456** (перс.)
 Міхно О. **407, 659, 810, 811**
 Могилевський (Могилевский) Б. **819–821, 825, 827, 829, 840**
 Мозгова Н. **275, 391, 397**
 Мороз В. М. **240; 772** (ред.)
 Мороз Ю. А. **647**
 Морозова Л. **812**
 Моруженко В. О. **793, 794** (фотогр.)
 Мосіяшенко В. А. **635**
 Московенко Ю. **338**
 Мочалина В. В. **772**
 Мощанскій А. **459**
 Мультиановский М. П. **752**
 Муравина Ф. **165, 169**
 Муравьев М. В. **693**
 Муравьева Е. Ф. **830**
 Мусинъ-Пушкинъ А. А. **536** (перс.); **537**
 Мухина К. **338**
 Мчедлидзе Н. Б. **41, 599** (упоряд.)
- Науменко О.-Н. 804**
 Неверов Я. **455**
 Недорізанюк О. М. **434, 593**
 Несмеловъ В. И. **70**
 Нестеренко А. И. **192, 869, 870**
 Нестеренко Л. С. **386**
 Нечаев А. П. **742**
 Никитюк Б. А. **772**
 Никольская А. А. **477, 481**
 Ничкало Н. Г. **278, 772; 884** (ред.)
 Ніколаєнко В. **179a**
 Новиков М. В. **193**
 Новікова О. **402**
 Новосад К. **784**
 Норов А. С. **7** (т. 1), **533** (перс.)
- Обушенкова Л. 77, 348** (підгот.)
 Огонь-Догановская Е. Н. **6** (т. 1), **7** (т. 1) (перс.)
 Окулов А. М. **672a, 677a**
 Олійник А. Ф. **210** (ред.)
 Олійник В. В. **408, 650, 777**
 Ольховский В. А. **400, 401, 780**
 Онипченко О. І. **612, 640, 729, 730**
 Онопрієнко О. **255a** (ред.)
 Онуфрієвъ В. **739**
 Ординський Р. **651** (перс.)
 Оріщак Д. Т. **772**

- Оршанській І. **664**
 Осова О. О. **714**
 Островерхов Г. Е. **752** (ред.)
 Острогорський А. Н. **25, 529, 592**
 Острогорський В. **108, 128, 150**
 Очередыко А. Н. **780**
- Павелко В. 77, 348** (підгот.)
Павко А. І. 446, 648, 660, 709
Павленко Р. І. 887 (наук. консультант)
Павлишин І. 494
Павлов П. В. 302 (перс.)
Падалица М. А. 780
Падун Н. О. 777
Пазинич Б. С. 685, 687, 688, 723
Паладьєва А. 651
Панина Л. 497 (підгот.)
Паульсонь 506 (перс.)
Пеликан 76 (перс.)
Первовъ П. Д. 24, 121 (упоряд.)
Перепелиця П. С. 772
Перцева Ж. Н. 400, 401, 780
Песталоцці І. Г. (Песталоцци И. Г.) 24, 121, 445, 640 (перс.)
Петренко О. Б. 652, 777
Петров Б. Д. 1 (т. 8) (ред.); **194**
Петров В. М. 620
Петров Г. 413
Петрова С. Г. 713
Петровский Б. В. 710 (перс.); **771** (ред.); **828, 831** (авт. вступ. ст.)
Пивоваров С. 163 (худож.)
Пилипчук В. Л. 780
Пирогов В. М. (В. Н.) 10, 90, 94, 424 (перс.)
Пирогова А. А. 1 (т. 6), 87 (перс.) *див. також* Бистром О. А.
Пискунов А. И. 583 (ред.); **620**
Піккієв І. 183
Пісоцька О. О. 636, 641–643
Плетенева И. Ф. 697
Плеханов А. 478
Плужник Н. М. 706
Побірченко Н. С. 381, 653, 777; 731, 732 (наук. кер.); **886** (упоряд.)
Поляк Р. И. 233
Полянська Н. М. 780
Пономарьова Л. М. 780
Попов А. Г. 495, 772
Попов М. 654
- Попова Г. 654**
Попова О. В. 616
Порудоминский В. 828, 831, 844
Постой А. В. 436, 438, 614, 617, 621, 699, 702
Постолов М. П. 227, 336, 340
Потапенко К. 248
Потапов А. Н. 287
Прихожай О. 790
Прищак М. Д. 778
Пронина Е. Н. 772
Проскурня О. І. 622
Процек Е. Г. 780
Пузирьова Н. В. 700
Пыльнев М. И. 562 (ред.)
Пясковській Н. Я. 412
- Рабинович Ю. Я. 710**
Раден Э. Ф. 1 (т. 6), 4 (т. 2), 5 (т. 1), 6 (т. 1), 7 (т. 1), 8, 9, 10 (перс.)
Радул О. С. 279
Разумовській В. И. 122, 740
Рацул О. 489
Рачинский С. А. 115 (перс.)
Редкинъ П. Р. 532 (перс.)
Рєпін І. Ю. (Репин И. Е.) 824, 853, 856 (перс.)
Рисіна М. Ю. 51, 624 (упоряд., авт. вступ. ст.); **618**
Роганська Г. І. 626
Родниковъ В. 514, 530, 532
Рождественській С. В. 311 (упоряд.)
Рождествинъ А. 503, 504
Рожнятовська О. А. 288
Ромаєва Н. Б. 492
Романовъ Н. Д. 146 (сообщ.)
Роменская Т. 289
Ротай Н. 409
Ротенберг В. А. 479
Руднев В. Н. 442
Рудько М. 337
Ружейников В. Т. 753
Рукасова С. О. 628
Рукин В. А. 333
Румянцев А. Р. 883 (упоряд.)
Румянцев М. Є. (Н. Е.) 463, 541, 542
Русанов С. А. 1 (т. 5, 6) (ред.)
Русов О. 256, 316
Русова С. 650, 777 (перс.)
Руссо 24, 121, 542 (перс.)

- Руфанов И. Г. **1** (т. **1, 2, 4**), **170** (ред.);
173, 180, 196, 197
 Рыбаков В. **220**
 Рыбин В. А. **445**
 Рывкинд А. С. **874** (упоряд.)
 Рюмшинъ Н. А. **132**
 Рябов Г. З. **181, 678**
- Савельев В. С. **221**
 Савенок Г. Г. **10** (упоряд., авт. комент.);
201, 594, 690; 605 (упоряд.)
 Савицька О. О. **707**
 Савченко Т. В. **774**
 Садовничий В. А. **242**
 Садчук О. **338**
 Сазоненко Г. С. **629**
 Сакевич В. Ф. **778**
 Сакулинъ П. Н. **512**
 Салазкинъ С. **663**
 Салей А. П. **281**
 Салисте Э. А. **770**
 Самойлов Н. Г. **362**
 Сбруева А. А. **51, 624** (упоряд., авт. вступ.
 ст. та передм., наук. ред.); **618**
 Северенчук Т. І. **447**
 Селиванов Е. Ф. **869, 870**
 Селихановичъ А. **157**
 Селівачова Н. **876** (ред.)
 Семевский М. **16** (авт. передм.)
 Семека С. А. **1** (т. **5–7**) (ред.)
 Семенов Вл. **836**
 Семенова Т. В. **772**
 Семеновъ Д. Д. **108, 128, 150**
 Сергеев-Ценский С. **817**
 Сергійко В. **378**
 Серебренников А. Б. **231, 698, 774**
 Сесак І. В. **372**
 Сеченов И. **829** (перс.)
 Сикорский И. А. **414, 738**
 Синельников Р. Д. **362, 745; 774** (перс.)
 Синельников Я. Р. **362**
 Синицын А. А. **146**
 Сисоева С. **627**
 Сихарулидзе Ш. К. **562**
 Сікорський П. І. **772**
 Сімович В. **542** (ред.)
 Сірополко С. **327, 383**
 Скабичевській А. **456**
 Скоробогатов К. В. **818** (перс.); **854**
 (актор)
- Скрипников М. С. (Н. С.) **375, 772**
 Скробов Н. М. **562** (авт. вступ. ст., ред.)
 Слепова Т. О. *див.* Слепова Т. О.
 Слепушкин **63** (перс.)
 Слепова Т. О. **780**
 Смирнов В. З. **8, 9, 554** (авт. вступ. ст.); **32,**
33 (упоряд.); **172, 174, 175, 557, 564, 570,**
571, 573, 574, 583
 Смирнов Е. И. **188**
 Смирнов Л. Н. **206** (ред.)
 Снытко Т. Г. **345**
 Собчук Г. С. **207, 261, 359, 389, 393, 394,**
405, 644, 692, 774, 776, 793, 794, 797, 798,
805, 813; 776 (ред.); **880** (авт. вступ. ст.)
 Совпель О. В. **772**
 Соколов В. Б. **752**
 Соколова І. **627**
 Солейко Е. В. **290, 398, 780**
 Солейко Л. П. **290, 398, 780**
 Соловейчик С. **833, 848**
 Соловьевъ И. **442** (перс.); **516**
 Сомов В. М. **661**
 Сорока З. В. **485**
 Сорокина И. В. **856**
 Софронова Е. **598**
 Спасский А. М. **739**
 Стаканов А. В. **486**
 Старосивильский С. **123** (упоряд.); **140**
 Староста В. І. **661**
 Старченко С. Н. **684, 695, 722**
 Стельмах С. **595**
 Степанец Б. *див.* Кудринский Ф. А.
 Степанов В. Я. **441, 774**
 Степанов П. Ф. **751**
 Стецкая Т. С. **620**
 Стешенко П. А. **487**
 Стоцкий Г. Д. **299**
 Стоюнин В. Я. **505, 521, 558, 605**
 Строганов А. Г. **7** (т. **1**), **8, 9** (перс.)
 Стронин А. И. **328** (перс.)
 Струминский В. Я. **551, 559** (ред.)
 Струнина Л. **302**
 Сукачев Б. **77, 348** (підгот.)
 Сухарева Л. В. **887** (упоряд.)
 Сухомлинська О. В. **631, 886** (ред.)
 Сушко А. А. **572**
 Сюдюков И. **403**
- Табенська Т. В. **264** (авт-упоряд.)
 Талалуева Н. О. **772**

- Таран В. 785 (перс.).
Тарасов Л. А. 214, 222
Тарле Е. В. 347
Теличкин И. А. 273
Тельнов В. 822, 823 (худож.)
Терещенко А. А. 780
Тернер Ф. Г. 141
Тикотин М. А. 428
Тимирязев К. А. 668
Тимофеев О. 651 (перс.)
Тимошенко И. Е. 517
Тихонова Д. В. 778
Тихонравов Н. С. 10, 103 (перс.); 103 (упоряд.)
Тичинська Н. 410
Ткаченко М. В. 770
Тодосієнко С. 133
Толстой Л. Н. 70, 816; 427, 437 (перс.)
Толь Ф. 651 (перс.)
Томчук М. А. 778
Топоров Г. Н. 691, 772
Трало И. Н. 353
Тригубенко В. В. 246, 386
Тюриков А. Д. 60, 98 (упоряд.)
Тюрин Ю. 834, 837, 838, 841, 847; 836 (перс.)
- Улащик В. С. 49 (підгот.)
Ульяновський В. 44, 371 (упоряд.)
Усков В. И. 198
Ушаренко И. П. 161
Ушинський (Ушинский) К. Д. 24, 115, 121, 150, 183, 442, 506, 542, 589, 611, 628, 640, 650, 653, 753, 777 (перс.); 70, 551, 559, 560, 581, 600
- Файнберг Р. 832
Фальборкъ Г. А. 139
Фаминцынь А. 662
Федорук К. Р. 735, 736
Федотова Т. Н. 753
Фиалков Л. Б. 356, 842
Филатов В. П. 333
Флеровъ В. А. 427, 743
Фоменко Л. И. (Л. И.) 261, 389, 394, 644, 773, 774, 776, 805; 877, 878, 880 (упоряд.)
Фоменко М. В. 42, 232 (ред.)
Фомин Н. Ф. 380 (підгот., фото)
Фоминъ А. Г. 139
Френкель З. Г. 740 (ред.)
- Фролова В. В. 217
Фрумов С. А. 470
Фурсенко Л. И. 387
Фусс П. Н. 7 (т. 1), 176 (перс.)
- Хазанов А. Н. 184, 215, 433, 584, 686
Халюта О. 257
Харук О. 785 (перс.)
Харук С. 785 (перс.)
Хацко В. В. 712, 715
Хволось М. 739
Холодкова О. Л. 404
Хорольська Т. 443
Хотеенков В. 236
Хромов Б. М. 430
- Цимбал Ю. В. 264 (авт.-упоряд.)
- Чайковський Ю. 218
Чалый М. 308
Чебан О. 775, 799, 806, 807
Чебышева-Дмитрієва Е. А. 742
Чепіга Я. 650, 777 (пер.)
Черкасов В. Г. 269, 772
Черкасов Н. 854 (актор)
Черкасов С. В. 447
Чернета В. 236
Черніков С. Я. 493
Черновол-Ткаченко Р. И. 655
Чернокульский С. Т. 772
Черный В. див. Чорний В. П.
Чернышевский Н. Г. 550
Чернышев В. 317, 318, 464, 522, 523
Чернышенко Л. В. 772
Чигирик И. И. 719
Чижъ В. 415
Чиренко Н. 274
Чистовичъ Ф. Я. 142, 143
Чорний В. П. 585, 586, 588, 603
Чувашев И. В. 476, 479
Чуковский К. И. 206 (ред.)
Чумаков В. 440
Ч [Чумиковъ] 498
Чумиков А. 303
Чухрієнко Д. П. 208
- Шабаева М. Ф. 331 (упоряд., авт. вступ. ст. і комент.); 476, 561, 583 (ред.); 479, 563, 566, 575, 580, 587
Шамов В. Н. 745

Шандра В. С. 367 (підгот.)
Шапыгин Л. Д. 280
Шатковский Е. К. 745
Шведавченко А. И. 772
Шевченко Л. В. 213, 247, 354, 371, 376,
615, 689
Шевченко П. І. 772
Шевченко Т. Г. 409 (перс.)
Шевченко Ю. Л. 780, 800
Шевчук О. А. 863
Шелгунов Н. В. 158
Шелягова З. М. 877, 878 (упоряд.)
Шереметевский П. П. 865
Шилов А. А. 158 (авт. вступ. ст. і прим.,
ред.)
Шингарев А. И. 740
Ширинкина Т. Г. 882
Шиянов Е. Н. 492
Шокало О. 252а (ред.)
Шпукал Л. І. 887 (упоряд., відп. за вип.)
Штрайх С. Я. 6 (т. 1), 7 (т. 1), 30, 94 (авт.
передм. і комент.); 71, 73, 74, 89–93, 319,
324, 508, 867 (сообщил); 75 (підгот.); 95
(ред.); 119, 134, 135, 147, 151, 155, 159, 168,
313, 325, 420, 422–426, 466, 467, 513, 527,
533–535, 538, 539, 666, 740
Шубладзе Б. К. 182
Шувалов С. М. 780
Шульцев Г. П. 696
Шуляк Е. А. 770
Шумійчук П. 619, 796

Щербаков И. М. 741

Эberman А. Л. 7 (т. 1) (перс.)
Элькин Д. Г. 753
Эльяшевич Д. А. 243
Эскин М. 546

Юдин В. 546
Юдин И. 234
Юзефович Б. М. 301
Юкальчук М. И. 454, 780, 809

Яворскій А. А. 145
Якобсон С. А. 670
Яковець Н. І. 54 (упоряд.)
Яковцова А. Ф. 856
Яковцова И. И. 856
Якушкинъ В. 310

Ярмаченко М. Д. 249, 369 (ред.); 772
Ярощук В. Л. 753

Zimny Jan 278 (ред.)

Список скорочень

АМН ССРСР – Академія медичинских наук ССРСР

АМН України – Академія медичних наук України

АН ССРСР – Академія наук ССРСР

АПН РСФСР – Академія педагогических наук РСФСР

АПН ССРСР – Академія педагогических наук ССРСР

АПН України – Академія педагогічних наук України

ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського

МОЗ України – Міністерство охорони здоров'я України

НАН України – Національна академія наук України

НАПН України – Національна академія педагогічних наук України

НИИ – научно-исследовательский институт

Зміст

<i>Від упорядників</i>	4
Бондар Л. С. Науково-педагогічна діяльність М. І. Пирогова.....	6
Основні дати життя та діяльності М. І. Пирогова.....	10
<i>Розділ I. Твори М. І. Пирогова</i>	15
1.1. Зібрання творів.....	15
1.2. Вибрані твори.....	15
1.3. Педагогічні праці.....	23
1.4. Циркуляри, доповідні записки, промови.....	28
1.5. Епістолярна спадщина М. І. Пирогова.....	31
<i>Розділ II. Література про життя та діяльність М. І. Пирогова</i>	33
2.1. Біографія М. І. Пирогова (статті, нариси, спогади, промови).....	33
2.2. М. І. Пирогов і Україна.....	47
2.3. М. І. Пирогов як мислитель і громадянин.....	57
<i>Розділ III. Педагогічна спадщина М. І. Пирогова у дослідженнях вітчизняних учених</i>	61
3.1. М. І. Пирогов про загальнолюдське виховання у розвідках учених.....	61
3.2. Науковці про погляди М. І. Пирогова на організацію освіти.....	65
3.3. Дослідники про М. І. Пирогова як реформатора вищої школи.....	79
<i>Розділ IV. Втілення педагогічних ідей М. І. Пирогова в діяльності освітніх закладів</i>	84
4.1. Дисертації та автореферати на здобуття наукового ступеня.....	84
4.2. Матеріали науково-практичних конференцій, Пироговських читань, круглих столів.....	86

<i>Розділ V. Увічнення пам'яті М. І. Пирогова</i>	94
5.1. Діяльність музеїв, організацій, установ.....	94
5.2. М. І. Пирогов у літературі та мистецтві.....	96
<i>Розділ VI. Педагогічна спадщина М. І. Пирогова в електронних ресурсах</i>	100
<i>Розділ VII. Бібліографічні посібники</i>	101
<i>Науково-допоміжний апарат</i>	104
Алфавітний покажчик назв праць М. І. Пирогова.....	104
Іменний покажчик.....	111
Список скорочень.....	121

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Микола Іванович Пирогов – видатний
хірург, педагог і громадський діяч**

(до 200-річчя від дня народження)

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК

Упорядники:

**Пономаренко Лариса Олександрівна
Стельмах Наталія Анатоліївна
Пєєва Світлана Петрівна**

Науковий редактор:

Рогова Павла Іванівна

Формат 60x84 1/8.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.

Підписано до друку 30.09.2011 р.

Ум. друк. арк. 14,42. Обл.-вид. арк. 15,5. Наклад 300 прим.

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Артема, 52-а, корп. 2
тел./факс: (044) 484-30-71

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції від 28.08.2009 р.

Серія ДК № 3563